

”Eespäin, eespäin tiellä taistojen,
rinta rinnan astukaamme siskot, veikot!”
– 1970-luvun nuortaistolaisuus entisten taistolaisnaisten muista-
mana

Liisa Lalu
Pro gradu -tutkielma
Turun yliopisto
Historian, kulttuurin ja taiteiden
tutkimuksen laitos
Kulttuurihistoria
Huhtikuu 2014

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck-järjestelmällä.

LIISA LALU: ”Eespäin, eespäin tiellä taistojen, rinta rinnan astukaamme siskot, veikot!” – 1970-luvun nuortaistolaisuus entisten taistolaisnaisten muistamana

Pro gradu -tutkielma, 77 sivua.

Kulttuurihistoria

Huhtikuu 2014

Tämä tutkimus tarkastelee 1970-luvulla äänekkäimmillään ollutta radikalistista ääriväestöliikettä, jota kutsutaan taistolaisuudeksi. Tšekkoslovakian miehitykseen ja Neuvostoliiton ulkopoliittiseen suhtautumiseen jakoi 1960-luvun lopussa Suomen kommunistisen puolueen jakoon enemmistöläisiin ja johtohahmoltaan Taisto Sinisalolta taistolais-nimen saaneisiin vähemmistöläisiin. Tutkimuksessa keskitytään erityisesti taistolaiseen nuorisoliikkeeseen, nuortaistolaisuuteen, johon 1970-luvun alkupuolella liittyi paljon opiskelijoita ja kulttuuriväkeä.

Tutkin taistolaisesta liikkeestä viiden liikkeessä toimineen naisen haastattelujen kautta. Tutkimuksen pääteemana on taistolaisuuden muistaminen ja sen pohtiminen, kuinka nuoruudesta liikkeessä puhutaan ja mitä siitä halutaan tai voidaan muistaa. Koska kaikki haastateltavani ovat naisia, nousee tutkimuksessa esiin myös naisnäkökulma miehisläiselle vaikuttavaan liikkeeseen.

Nuoruutta taistolaisessa liikkeessä muistellaan pääosin lämpimästi ja hyvillä mielin. Liikkeeseen mentiin mukaan, koska maailmaan haluttiin muutosta ja kylmän sodan ilmapiiri, sodat sekä kolmannen maailman ongelmat vaativat tekemään jotakin. Tiedostavan nuorison virta liikkeeseen oli vahva, mutta juuri taistolaiseen liikkeeseen päätyminen nähdään kuitenkin jonkinasteisena valintana: porvaria ei kenestäkään haastateltavastani olisi saanut mitenkään.

Itse liikkeessä toimimisesta muistetaan teoreettisten opintopiirien, agitaatio- ja järjestötyön lisäksi hauskanpitoa ja porukassa yhdessäoloa. Hyvällä muistetaan tunnetta siitä että joukossa on voimaa ja maailmaa voidaan todella muuttaa paremmaksi. Sen sijaan katumusta tunnetaan ja huonoja muistoja nähdään taistolaisuuden mustavalkoisessa ajattelutavassa ja jyrkkyydessä.

Taistolaisuuden muistamiseen ja siitä puhumiseen liittyy vahvasti myös julkinen keskustelu. Harvaa lähistorian ilmiötä on demonisoitu niin vahvasti kuin taistolaisuutta, jota syytetään monesta, kuten vallankumouksen suunnittelusta, maanpetturuudesta ja takinkäännöstä. Toisaalta keskustelussa ja tutkimuksessa on ollut esillä myös hauskanpidon taistolaisuus, jossa liikettä muistellaan nimenomaan maailmanparantamisen kautta. Taistolaispuheeseen vaikuttaa siis monet eri ulottuvuudet ja tasot, 1960-luvun hippiliikkeestä nykyajan jälkiviisauteen.

Asiasanat: kulttuurihistoria, 1960-luku, 1970-luku, nuortaistolaisuus, taistolaisuus, kommunismi, nuorisokulttuuri, vastakulttuuri, sukupolvikonflikti, kapina, muistaminen, muistitietohistoria, naisnäkökulma, sukupuoli

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO.....	1
1.1. Mikä taistolaisuus?.....	1
1.2 Tutkimusongelma.....	4
1.3. Alkuperäislähteet ja muistitietohistoria.....	7
2. MUKAAN TAISTOON	12
2.1. 1960-luvun ja Vietnamin sodan kasvatit.....	12
2.2. Taiston alku.....	16
3. NUORENA NAISENA POLIITTISESSA LIIKKEESSÄ	24
3.1. Käytännön ja teorian taistolaisuus	24
3.2. Hyvä taistolainen – nainen?	34
4. TAISTOLAISUUS MENNEISYYDESSÄ	49
4.1. ” Se niinku se elämä vei.” – kapinan vaimeneminen.....	49
4.2. Taistolaisuuden muistaminen ja julkinen jälkipyykki.....	58
5. ”Että sen kans mä nyt sit yritän elää.” – LOPUKSI.....	66
LÄHTEET:	73

1. JOHDANTO

1.1. Mikä taistolaisuus?

1960-luvulla nuoriso kapinoi ympäri maailmaa, niin lännessä kuin idässäkin. Italiassa ja Ranskassa opiskelijat ja työläiset nousivat barrikadeille, Boliviassa murhattiin Che Guevara, Tšekkoslovakiassa rakennettiin “ihmiskasvoista” sosialismia ja vapaan maailman johtavan maan, Yhdysvaltojen, mustat ghetot leimahtivat liekkeihin verisissä rotumellakoissa.

Myös Suomessa opiskelijat radikalisoituivat. Maan poliittisessa kentässä tapahtui 60-luvulla syvällisiä muutoksia. Televisio toi politiikan kaikkien nähtäville, ja nouseva vasemmisto ja nuorisoliike alkoivat käyttää sitä arkailematta hyväkseen.¹ Kapinallisten mallit löytyivät ulkomailta, esimerkiksi Ranskasta ja Iso-Britanniasta. Vietnamin sota oli yksi mieliä kuohuttavista aiheista ja USA:n johtaman sodan vastustajat nousivatkin osoittamaan mieltään ympäri maailmaa. Vuotta 1968 on nimitetty yhdeksi Euroopan historian hulluista vuosista, kun nuoriso ympäri Eurooppaa kapinoi – Suomessa opiskelijaoppositio valtasi Vanhan ylioppilastalon. Monen nuoren mielissä suomalainen yhteiskunta ja ilmapiiri olivat vanhoillisia ja ahdasmielisiä. Niihin tahdottiin muutosta.

Suomessa nuorison kapina ja vasemmistoradikalismi kärjistyivät Suomen kommunistisen puolueen kahtiajakoon ja siitä syntyneeseen taistolaisuuteen. 1960-luvulla radikalisoituneet nuoret alkoivat 1970-luvun alkaessa lähestyä SKP:n vähemmistöä, vanhakantaisia “änkyräkommunisteja”, jotka eivät aluksi olleet uskoa nuorison motiiveja liittyä mukaan liikkeeseen.² Nämä uudet SKP:n vähemmistöläiset, vähemmistösiiven johtajalta Taisto Sinisalolta nimensä saaneet taistolaiset, valtasivat 1970-luvulla vahvan jalansijan sekä korkeakouluissa että taidepiireissä. Liike oli voimakkaimmillaan ja äänekkäimmillään 1970-luvun alusta sen puoliväliin, jonka jälkeen se alkoi vähitellen hiipua ja katosi melkein pä kokonaan 1980-luvulle tultaessa.

Tässä tutkimuksessa keskityn nimenomaan nuorten, koululaisten ja opiskelijoiden radikalisoitumiseen 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa haastattelujen ja muistitietohistorian kautta. Tutkin, mitä haastattelemani naiset taistolaisesta liikkeestä ja

1 Nevankivi 2004, 283.

2 Mäki-Kulmala 2004, 81.

siinä toimimisesta muistavat ja miten he sen näkevät nyt, noin neljäkymmentä vuotta myöhemmin.

Taistolaisuuden psykohistoriaa tutkinut Jukka Relander on todennut, että SKP:n luokkakantainen puolueoppositio ja leninistinen opiskelijaliike olivat 1970-luvun alkaessa erillisiä ilmiöitä ja pysyivät myös sellaisina.³ On siis olemassa useampia taistolaisuuksia, joista tutkimuksessani käsittelen pääosin opiskelijoiden ja kulttuuriväen liikettä, jota on yhteiskuntatutkimuksessa kutsuttu nuortaistolaisuudeksi.

Nimenomaan nuortaistolaisuuden juuria valottanut poliittisen historian tutkija Kimmo Rentola huomauttaa, että liike sai alkunsa juuri vuoden 1968 hulinoista. Vanhan ylioppilastalon valtauksen jälkeen alkoi uusvasemmistolaisten nuorten rynnitys Akateemiseen Sosialistiseen (ASS). Kysymys oli puoluepolitiikan läpimurrosta opiskelijoiden keskuuteen, kun yleisen nuorisoradikalismien sijaan nuoret alkoivat tunnustaa väriä.⁴ Rentolan mukaan nuortaistolaisuuden voi määrittää juuri puoluepolitisoitumisen kautta: kun vielä vuonna 1968 nuorison liike oli yleisesti kulttuurinen ja ideologinen, taistolaisuudessa se täsmentyi hallinnolliseksi reformiksi. Omaan muotoonsa nuortaistolaisuus muovautui vuoden 1971 kevääseen mennessä, jolloin Akateemisen sosialistiseuran suunnaksi valikoitui omasävyinen uusleniniläisyys, ja se liittoutui SKP:n vähemmistön kanssa.⁵ Myös Sosialistinen Opiskelijaliitto (SOL) tuli taistolaisten valtaamaksi ja valjastettiin nuortaistolaisen liikkeen taistelujärjestöksi yliopistomaailmassa. Suomen Demokraattinen Nuorisoliitto (SDNL) ja SOL alkoivat kiinteään yhteistyöhön 1969–1970 ja pian SDNL:kin oli taistolaisten puolella.⁶ Taistolaisuuteen kytkeytyy myös vahvasti koulutuspoliittinen taistelu ja korkeakoulujen hallinnon uudistus, jotka aktivoivat opiskelevaa nuorisoa.⁷

Taistolaisuus oli samaan aikaan kansainvälisesti ainutlaatuinen ja omanlaisensa ilmiö, mutta myös osa ajan yleismaailmallisen vasemmisto- ja ääri-vasemmistotrendin ilmentymää. Kapitalismi näytti kärvistelevän ehkä jopa lopullisen kriisin kourissa Vietnamin sodan, öljykriisin ja muiden ajan ilmiöiden ansioista. Euroopassa monessa maassa syntyi 1970-luvulla ääri-vasemmistolaista radikaalia liikehdintää ja muualla Pohjoismaissa syntyi esimerkiksi voimakas maolainen liike.⁸ Tämä oli ilmeisesti Suomes-

3 Relander 1999, 191.

4 Tämän nuorison politisoitumisen tulokset nähtiin vuoden 1970 ylioppilaskuntien vaaleissa, jossa ASS sai kaikkien aikojen ensimmäisen voittonsa. Rentola 2003, 98.

5 Rentola 2003, 99.

6 Haikara 1975, 323.

7 Vesikansa 2004, 273.

8 Oittinen 2011.

sakin lähellä, mutta sen sijaan syntyi ainutlaatuisesti suomalaiseen johtohahmoon, Tais-to Sinisaloon nojaava taistolaisuus.

Alunperin mielenkiintoni taistolaisuutta kohtaan herätti sen rinnalla toiminnut poliittinen laulu- ja kulttuuriliike, joka nousi 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa pinnalle sitä nostalgisoineen Ultra Bran myötä. Poliittista laululiikettä tutkineen Miska Rantasen mukaan taistolainen laululiike oli ainutlaatuinen ilmiö kansainvälisestäkin: se oli esimerkiksi DDR:stä tai Latinalaisen Amerikan maista löytyneitä samankaltaisia laululiikkeitä heterogeenisempi. Suomessa vaikutteita otettiin eri musiikkilajeista, kuten brasilialaisesta bossa novasta. Myös uskottavia yhteiskuntakriittisiä tekstejä oli helpompi laatia, sillä Suomesta löytyi oikeita kapitalisteja, joita vastaan kapinoida. Suomalaisien radikaalien ei tarvinnut lauleskella oikeiden aiheiden puuttuessa pummilla matkustavista, kuten esimerkiksi DDR:ssä.⁹ Rantanen liittää tutkimuksessaan taistolaisuuden ja poliittisen laululiikkeen tiukasti toisiinsa, mutta näkee laululiikkeen silti myös omana ja itsenäisenä toimijana. Molempien juuret ovat radikaalissa 1960-luvussa ja SKP:n jakautumisessa, mutta laululiike toimi kuitenkin koko elinaikansa itsenäisesti, ilman puolueen tai Moskovon komentoja.¹⁰

Nuortaistolaisuudesta on julkaistu jo joitakin historiallisia ja sosiologisia tutkimuksia, esimerkiksi jo mainittujen Kimmo Rentolan ja Jukka Relanderin toimesta. Varsinkin 2000-luvun alku oli kiivasta populistisen taistolaiskeskustelun ja tieteellisen tutkimuksen aikaa.¹¹ Liikkeen tutkimus on aktivoitunut jälleen viime vuosina ja taistolaisuuden kulttuurikäsitteestä ja järjestötoiminnasta on kirjoitettu jonkin verran. Näen niissä kuitenkin jäävän helposti näkymättömäksi yksilöt ja heidän kokemuksensa, motiivinsa ja syynsä toimia liikkeessä. Yksi taistolaisuutta juuri muistamisen kannalta tutkineista on sosiologi Anna Kontula, joka käsitteli pro gradu -tutkielmassaan *Kuollut muttei kuopattu* (2002) taistolaisuuden myyttisyyttä, mielikuvia ja muistoja sekä ”totuutta” myyttien takana. Kontulan lisäksi sosiologian saralla taistolaisista on kirjoittanut Matti Hyvärinen väitöskirjassaan *Viimeiset taistot* (1994). Hyvärinen, itse entisenä taistolaisena, on tutkinut liikettä haastattelujen ja näin ollen muistitiedon kautta. Hyvärisen tekemiä haastatteluja on taas analysoinut sukupuolinäkökulmasta Eeva Peltonen artik-

9 Rantanen 1999, 6.

10 Rantanen 1999, 11.

11 Vuonna 2004 ilmestyi Anna Kontulan *Taistolaisuus puberteetikapinasta takinkääntöön* –artikkelin lisäksi esimerkiksi Ilkka Kylävaaran taistolaisuutta hyvin kielteisesti käsitellyt muistelmateos *Taistolaisuuden musta kirja* ja sille eräänlaisena vastineena ilmestynyt Heikki Mäki-Kulmalan *Taistolaisuuden harmaa kirja*. Lisäksi lehdistössä käytiin kiivasta taistolaiskeskustelua *Helsingin Sanomia*, *Iltalehteä* ja *Historiallista aikakauskirjaa* myöten.

kelissaan *Nais- ja miesmuistoja 1970-luvulta. Sukupuoli entisten taistolaisopiskelijoiden elämäkertahaastatteluissa* (1998). Nämä tutkimukset ovat muodostuneet tärkeiksi oman tutkimukseni kannalta nimenomaan niiden esiin nostamien kiinnostavien teemojen kautta.

1.2 Tutkimusongelma

Tässä tutkimuksessa selvitän muistojen taistolaisuutta myyttien takaa. Tutkin, miten nuortaistolaisuutta muistetaan ja miten siitä puhutaan: miten liike ja siinä toimiminen halutaan muistaa? Mitä taistolaisuudesta kerrotaan ja miksi, ja toisaalta mitä jätetään kertomatta? Taistolaisuuden romantisoidussa kuvassa lauletaan maailman parantamisesta käsi kädessä, marssitaan kaduilla paremman maailman puolesta ja keskustellaan kiihkeästi kuppiloissa punaviinin voimalla. Komeat, karismaattiset miehet pitävät kiivaita puheita ja kauniit naiset kuuntelevat ja ihailevat heitä taustalla. Minua kuitenkin kiinnostaa myös toisenlainen taistolaisuus sen rinnalla. Eroaako muistojen taistolaisuus tästä romantisoidusta kuvasta? Millaista oli ”arkipäivän taistolaisuus”? Tutkin, miten ja miksi taistolaisuuteen ylipäänsä lähdettiin mukaan ja miten haastattelemi naiset muistavat toimineensa itse organisaatiossa ja liikkeessä. Ennen kaikkea selvitän, miten he näkevät taistolaisuuden nyt jälkikäteen, enemmän elämää nähneinä ja kokeneina.

Tutkimukseni kantavana teemana siis on taistolaisuuden muistaminen ja sen muistoissa ja julkisessa keskustelussa saamat myyttiset piirteet. Näitä taistolaisuuden myyttejä ja muistamista on nostanut esiin esimerkiksi Anna Kontula, jonka tutkimassa taistolaisuuden myytissä taistolaiset olivat kotoisin yläluokkaisesta perheestä, jossa vannottiin kodin, uskonnon ja isänmaan nimeen. Neuvostoliitto ja kommunismi houkuttelivat, koska mikään muu ei olisi voinut enempää järkyttää vanhempia.¹² Taistolaisuus nähdäänkin julkisuudessa mielestäni usein negatiivisena, porvariskakaroiden vallankumousyrityksenä ja fanaattisena ja irrationaalisenä liikkeenä, eikä suinkaan vilpittömänä haluna parantaa maailmaa tai radikalismina ja taisteluna tasa-arvoisemman maailman puolesta. Kuitenkin samalla kun taistolaisia pelättiin vallankumouksellisina, heitä on syytetty erilaisista synneistä, kuten piittaamattomasta juopottelusta ja mässäi-

¹² Kontula 2004, 2.

lystä, huoruudesta, siivottomuudesta ja yleisestä turmeltuneisuudesta.¹³ Kiinnostavaa on, että vaikka taistolaisten kannatus jäi esimerkiksi maanlaajuisesti opiskelijavaaleissa kokoomusta pienemmäksi, taistolaiset leimaavat yhä koko 70-luvun kuvaa karismaattisten johtajien ja hyvien puhujiensa gloriolla.¹⁴

Taistolaisuuteen liitettyjen myyttien ja sen muistamisen lisäksi minua kiinnostaa taistolaisuuden varjoon tai näkymättömäksi jäänyt feminismi. Vasemmisto on ollut aina vahvasti tasa-arvoa kannattava liike, mutta sen imago on jäänyt kovin miesvaltaiseksi. Samoin kävi taistolaisuudessa: opiskelijaliikkeessä yli puolet, paikoitain jopa 60% jäsenistä oli naisia, mutta kuva taistolaisliikkeestä on sen nimeä myöten kovin maskuliininen ja miesvaltainen.¹⁵ Toisaalta varsinkin taistolaisessa kulttuuriliikkeessä naiset olivat vahvasti näkyvissä: esimerkiksi Kaisa Korhosesta¹⁶ voisi sanoa tulleen radikaalin laulun airut. Näen taistolaisuudessa olleen erilaisia roolivaihtoehtoja naisille, mutta oliko mikään niistä tasavertainen miesten kanssa? Tätä kysymystä selvittän tarkemmin tutkimuksessani.

Myös poliittisen historian tutkija Kimmo Rentola on kiinnittänyt huomiota sukupuoleen tutkiessaan nuortaistolaisia. Hänen mukaansa oli mullistavaa, että Akateemisen Sosialistiseuran suuren läpimurron tulokkaista noin puolet oli naisia. Yhdistyksessä oli ollut mukana naisia jo aiemmin jonkin verran, mutta he olivat vähemmistöä eivätkä helposti nousseet määrääviin asemiin. Suunta kuitenkin muuttui vuonna 1970, kun opiskelija-aktiiveja alkoi tungeksia ASS:n jäseniksi: vuoden 1970 kuluessa uusien jäsenten enemmistö oli ensi kertaa naisia.¹⁷

Minua kiinnostaakin selvittää, miksi ja miten nuoret naiset löysivät juuri taistolaisuuden ja minkä vuoksi he kuitenkin jäivät liikkeessä melko näkymättömiin. Taistolaisuuden suosioon saattoivat vaikuttaa esimerkiksi seksuaalinen vallankumous ja nuorten naisten ja miesten väliset uudenlaiset suhteet. Rentolan mielestä taistolaisuudessa yhdistyi ehkä jonkinlainen uusi sukupuolten välinen luottamuksellinen suhde, jota vahvisti luja aatteellinen yhteenkuuluvuuden tunne.¹⁸ Ja onhan moneen kertaan todettu, että taistolaisilla oli parhaat bileet ja kauneimmat naiset – taas yksi Kontulan mainitsemista monista taistolaisuuden myyteistä.

13 Kontula, 2002, 7.

14 Kontula, 2002, 12.

15 Kontula, 2002, 78.

16 Kaisa Korhonen on suomalainen näyttelijä, laulaja ja kirjailija. Hän oli 1960-luvulla Ylioppilasteatterin kantavia voimia ja keskeisessä roolissa esimerkiksi Lapualaisoopperan synnyssä. Sen jälkeen hän oli mukana perustamassa KOM-teatteria silloisen miehensä Caj Chydeniuksen kanssa.

17 Rentola 2003, 101.

18 Rentola 2003, 102.

Alice Echols on huomannut, että puhuttaessa 1960-luvusta ja sen aikana Yhdysvalloissa käydystä kansalaisoikeustaistelusta, naiset pidetään syrjässä. Tarkastelemalla 1960-luvun kuvaa mediassa ja muistoissa – kuten elämäntarinoissa, dokumenteissa, tv-sarjoissa ja Hollywood-elokuvissa – vuosikymmen näyttäytyy Echolsin mukaan miesten nerouden ja rohkeuden paraatina. Tämä aiheuttaa sen, että naisten vapausliike näyttäytyy täysin irrallisena mustien vapausliikkeestä ja ajan uusvasemmiston synnystä ja nämä nähdään toisaalta myös toisensa poissulkevana.¹⁹ Tavallaan näen samankaltaisen ilmiön tapahtuneen taistolaisuudessaakin: sitä on hallinnut melko vahvasti miesten muistelu muutamia laululiikkeessä toimineita naisia muutamia lukuun ottamatta. Kuitenkin liikkeessä runsaasti ja ilmeisen aktiivisesti mukana olleet naisetkin ansaitsevat tulla kuulluksi.

Myyttien alta yritän siis löytää muistojen taistolaisuutta, nuorten naisten motiiveja ja keinoja toimia poliittisessa liikkeessä. Tutkimukseni ensimmäisessä käsittelyluvussa keskityn taistolaisuuden syntyyn ja ihmisten, erityisesti tietenkin haastateltavieni, motiiveihin ja syihin lähteä mukaan liikkeeseen. Aiemmin tehdyn tutkimuksen sekä haastateltavien avulla selvitän esimerkiksi liikkeeseen mukaan lähteneiden taustoja ja pohdin, olivatko taistolaiset todella myytin mukaisesti keskiluokkaisten perheiden lapsia, jotka kapinoivat vanhempiaan vastaan. Kysyn, mikä sai nuoret naiset lähtemään mukaan radikaaliin poliittiseen liikkeeseen.

Tutkimuksen toisessa luvussa pureudun taistolaisuuden ytimeen: mitä tehtiin, miten ja miksi? Myyttisen hauskanpidonpuheen taistolaisuuden ja vakavan, kirkasotsaisen poliittisen puheen väliltä löytyy haastateltaviltani muitakin kokemuksia. Tässä luvussa nousee esiin myös liikkeen suhde Neuvostoliittoon sekä sukupuolittunut taistolaisuus, sukupuoliroolit ja sukupuolen merkitys taistolaisuudessa.

Viimeisessä käsittelyluvussa keskityn taas tarkemmin taistolaisuuden loppuun ja laajemmin sen muistamiseen niin yksityisessä kuin julkisessa keskustelussa. Kysyn, miten haastateltavieni taistolaisuus loppui ja mitä sen jälkeen on tapahtunut. Puhuvatko he taistolaisajoistaan yleensä ja muistavatko he sitä pääsääntöisesti hyvällä vai pahalla? Tähän liittyy myös vahvasti taistolaisuudesta käyty julkinen keskustelu, joten myös se on suuressa osassa viimeistä käsittelylukuani.

Tutkimuksessani on läsnä useampia aikatasoja. Tutustun itse liikkeeseen vuosina 2012–2013 tekemiäni haastattelujen kautta. Taistolaisuutta tarkastellaan siis

¹⁹ Echols 2003, 90.

muistitietohistorian kautta, nuoruuden taistolaisuutta muistelevien, nyt jo noin 60-vuotiaiden naisten silmin. Heille taistolaisuusaika ja nuoruus on jo mennyt aikajakso, jonka päälle on kerrostunut muistoja eri aikakausilta. Lisäksi näihin muistoihin ja näkemyksiin vaikuttaa myös taistolaisuudesta ajoittain vilkkaastikin käyty julkinen keskustelu, siitä tehty tutkimus ja liikkeeseen liitetyt myytit ja sen muistamisen tavat, kuten liikkeen romantisointi ja nostalgisointi tai toisaalta sen paheksunta.

1.3. Alkuperäislähteet ja muistitietohistoria

Tutkimukseni metodologisena johtolankana toimii muistitietohistoria ja muistamisen problematiikka. Alkuperäislähteinäni toimivat muistot, eli viiden entisen taistolaisen haastattelut. Haastateltavikseni valikoitui eri verkostojen kautta viisi 1970-luvulla taistolaisessa liikkeessä mukana ollutta naista. He kaikki olivat liikkeessä mukana eri puolilla Suomea, osa vain teini-ikäisenä koululaisena, osa vielä opiskeluaikanaan. Koska halusin luoda heille mahdollisimman vapaan mahdollisuuden taistolaisaikojen muisteluun, anonymisoin haastateltavani ja keksin (tai annoin heidän valita) heille peitenimet. En myöskään mainitse heidän kotipaikkakuntiaan, jos koen, että heidät olisi helppo tunnistaa sen kautta. Suuret kaupungit, kuten Helsinki, Tampere tai Turku, on mainittu nimeltä, mutta pikkupaikkakunnilla asuneiden kotipaikkoja en mainitse.

Ensimmäinen haastateltavani on vuonna 1952 syntynyt Kaisa, joka lähti mukaan taistolaiseen liikkeeseen ollessaan lukion viimeisellä luokalla. Hän jatkoi liikkeessä mukana oloaan myös muutettuaan kotipaikkakunnaltaan Turkuun. Toisena haastattelin vuonna 1958 syntynyttä Päiviä, joka osallistui taistolaiseen liikkeeseen suurimaksi osaksi teini-ikäisenä Suomen Demokraattisten Nuorisoliiton toiminnassa pikkupaikkakunnalla Etelä-Suomessa. Suunnilleen saman ikäisenä, 14-vuotiaana, mukaan liikkeeseen lähti myös vuonna 1958 syntynyt Anna, joka kävi koulunsa Tampereella, mutta muutti myöhemmin Turkuun opiskelemaan. Helena (syntynyt 1950) taas koki poliittisen heräämisensä myös pienellä kotipaikkakunnallaan, vaikka opiskeli jo silloin ensimmäistä vuottaan Turun yliopistossa. Viimeisenä haastattelin Minnaa, joka syntyi vuonna 1954 Helsingissä, mutta muutti teininä pikkupaikkakunnalle ja myöhemmin opiskelemaan nykyiseen Itä-Suomen yliopistoon. Hänen taistolaisaikansa alkoi 15-vuotiaana ja jatkui aktiivisena vielä opiskeluaikoina.

Kaisaa haastattelin kahdesti, mutta muut haastateltavani tapasin haastattelun merkeissä vain kerran. Haastattelut olivat puolistrukturoituja teemahaastatteluja. Käytin haastattelurunkoa teemoista ja kysymyksistä, joita kysyin kaikilta haastateltaviltani. Lähdimme esimerkiksi aina liikkeelle haastateltavieni perustietojen (syntymäaika ja paikka, ammatti, kotipaikkakunta) jälkeen taistolaisuuden alkuajoista ja perhetaustasta. Kysyin myös muun muassa mitä kaikkea he tekivät liikkeessä toimiessaan, mikä oli mukavaa ja mikä vähemmän mukavaa, miten he kokevat tiettyjä taistolaisuuteen liitettyjä käsitteitä (esimerkiksi pöksylähetys, tylsä järjestötyö, juhlinta, takinkääntö) ja lopulta, miten heidän mukanaolonsa liikkeessä loppui ja mitä sen jälkeen tapahtui. Kysyin jokaiselta myös heidän yhteiskunnallisesta aktiivisuudestaan nyt sekä arvoista, jotka he kokevat tärkeiksi.

Jokainen haastattelu eteni kuitenkin myös vapaan muistelun kautta, eli annoin haastateltavieni edetä omien muistojensa mukaan, joihin esitin tarkempia kysymyksiä tarvittaessa. Haastattelut saivat omanlaisia painotuksia ja niiden pituus vaihteli tunnista kolmeen tuntiin. Kaikissa haastatteluissa noudatettiin kuitenkin suurin piirtein samankaltaista runkoa, nuortaistolaisuuden muistelua sen alusta loppuun sekä reflektointia haastateltavan nykyisestä suhtautumisesta itse taistolaisuuteen mutta myös laajemmin politiikkaan.

Haastattelujen tekstintäminen oli tutkimukseni aikaa vievin ja osaltaan haastavin osuus. Esimerkiksi äänenpainoja, puheen rytmiä ja taukoja on vaikea toistaa tekstintäessä, mutta ne sisältävät paljon tärkeitä implisiittisiä ja sosiaalisia merkityksiä.²⁰ Pohdin itse paljon tekstintämisen käytäntöjä. Käytän [...] -merkintää kertomaan tauosta puheessa, joka usein haastatteluissa merkitsi mietintätaukoa ja aihetta, joka oli ehkä vaikea muisteltava tai puhuttava tai vain vaati enemmän pohdintaa. Merkintä [- -] tarkoittaa taas sitä, että sitaatista puuttuu jotakin siitä kohtaa. Olen poistanut sitaatista kohtia joko anonymisoinnin vuoksi tai lyhentääkseni sitaattia. Olen poistanut myös sitaateista joitakin puheelle ominaisia ”niinku” tai ”tota”-sanoja, jos olen kokenut että ne vain vaikeuttavat sitaatin lukemista ja ymmärtämistä, eivätkä kuitenkaan vaikuta sitaatin tulkintaan.

Verkostojeni kautta haastateltavikseni valikoitui korkeasti koulutettuja naisia, joiden perhetaustat ovat keskiluokkaiset. Naisnäkökulman lisäksi tutkimuksessani taistolaisuuteen tuleekin myös luokkanäkökulma, jossa työväenliikettä muistellaan ja

²⁰ Ks. esim. Portelli 2003, 64-66.

tarkastellaan nimenomaan ei-työväen silmin. Tämä on vain yksi näkökulma taistolaisuuteen ja laajemmin ehkä sivistyneistön ja työväenliikkeen suhteeseen.

Tutkimukseni lukeutuu siis muistitietohistorian tutkimukseksi, jolla on pitkä perinne. Muistitietoa ja muistoja on käytetty lähteenä historian tutkimuksessa antiikista saakka, mutta se jäi syrjään kun modernissa yhteiskunnassa alettiin käyttää asiakirjoja lähteinä. 1900-luvun jälkipuoliskolta lähtien muistitieto on jälleen nostanut suosiotaan lähdeaineistona niin historian- kuin yhteiskuntatutkimuksessakin.²¹ Historiantutkija Leena Rossin mukaan historian tutkimuksen tunnusomaiseksi piirteeksi on nyt noussut objektiivisuuden sijaan kertojien ajattelu- ja kertomistavan kunnioittaminen.²² Tämä seikka on tärkeä huomioida myös taistolaisia ja heidän muistoja tutkiessa: jokainen muistaa ja kertoo asioita omalla tavallaan, nykyajasta ja sen oletuksista käsin.

Muistitietohistoria on siis oma, aineiston hankkimistavan ja lähteiden erityisyyden perusteella määritelty historian tutkimuksen laji, mutta toisaalta myös kulttuurihistoriallisen tutkimuksen lähdeaineisto. Tässä tutkimuksessa muistitieto onkin pääalkuperäisaineisto, mutta osaltaan myös tutkimusmetodi. Muistitiedosta paljon kirjoittanut italialainen Alessandro Portelli korostaa, että muistitiedon kohdalla on tärkeä ymmärtää, että se kertoo enemmän merkityksistä ja sisällöistä kuin itse historiallisista tapahtumista. Puhuja on aina subjektiivinen ja kertoo muistoissaan itsensä suhteesta historiaan. On kuitenkin huomattava, että se mitä kertoja uskoo tapahtuneen, on historiallinen fakta yhtä paljon kuin se mitä historiassa todella tapahtui.²³ Näin ”virheellinenkin” muistitieto on todellista historiaa, kokemuksen historiaa, joka on ollut kokijalle itselleen todellisempaa kuin tosiasiallinen tapahtuma. Muistitietohistoria tarjoaa siis yhden näkökulman tutkittavaan asiaan.²⁴ Kertojeni kuvailema taistolaisuus on siis yhtä pätevä, mutta toisenlainen näkökulma historian kirjoissa kuvailtuun taistolaisuuteen.

Tutkimuksessani ja muistitietohistoriassa ei ole tarkoitus löytää vain kirjallisia lähteitä täydentäviä aineistoja, vaan myös tuoda esiin uusia näkökulmia sekä tavoittamaan tutkittavien ihmisten ja yhteisöjen omaa historiaa. Tärkeää on ottaa vakavasti ihmisten omat kokemukset, tunteet ja tulkinnat ja lähteä liikkeelle siitä, että muistelijalla on oikeus omiin tulkintoihinsa, muistuttaa Rossi.²⁵ Hän huomauttaa, että sekä kulttuurihistorian tutkijan että kertojien on hyvä muistaa, ettei tutkija ole tuomari, poli-

21 Kulttuurintutkimuksessa, kuten folkloristiikassa ja kansatieteissä muistitiedon käytöllä on kuitenkin pitkä ja aktiivinen perinne. Ks. esim Fingerroos & Peltonen, 2006.

22 Rossi 2012, 2.

23 Portelli 2003, 67.

24 Fingerroos & Peltonen 2006, 9.

25 Rossi 2012, 4.

si tai mikään muukaan moraalin vartija.²⁶ Muisti ja muistaminen on aina kontekstisidonnaista, eli sosiaaliset tekijät vaikuttavat siihen, mitä muistetaan ja millä tavalla.²⁷ Muisti ja muistaminen on sekä yksilöllistä että sosiaalista. Muistamiseen ja muistojen tulkitsemiseen vaikuttaa vuoropuhelu poliittisten, kulttuuristen ja henkilökohtaisten arvojen välillä nykyisyydessä.²⁸

Taistolaisuutta on 2000-luvulla muisteltu – usein varsin negatiivisesti – aikamme ja tiettyjen asenteidemme kehysten läpi. Aihe on kiinnostava, mutta myös kovin tunteita herättävä. On vaikea erottaa taistolaisen liikkeen “todellisuutta” kaiken kiihkeyden, innostuksen, kaunan, ennakkoluulojen, syyllistämisen ja puolustelujen keskeltä. Taistolaisuuden muistamiseen vaikuttaa siis myös tämä julkinen taistolaispuhe, mutta myös muistelijoiden jälkiviisuus sekä toisaalta myös ihmisille tyypillinen muistojen käsittelytapa, ikäviä muistoja häivyttävä nostalgisointi tai muistojen tarinallistaminen eli narratiivisuus.

Tutkimuksessa on siis monia huomioon otettavia haasteita ja eri aikatasoja ja keskusteluja. Olenkin joutunut tekemään tutkimuksessani tiettyjä valintoja ja rajauksia. Esimerkiksi jo taistolaisuus-nimityksen käyttämisestä voi ajatella tietynlaisena valintana. Taistolaisuus-termi keksittiin 1970-luvun alussa Helsingin Sanomien toimituksessa kuvaamaan Taisto Sinisalon luotsaamaa Suomen Kommunistisen Puolueen vähemmistösiipeä ja siihen liittynyttä nuorisoa ja kulttuuriväkeä.²⁹ Taistolaisuus terminä on itse asiassa kiistanalainen: Rentola itse toteaa sen olevan alunperin aikalaisten haukkumasana.³⁰ Ennen taistolais-nimitystä puhuttiin stalinisteista, mutta nimityksen harhaanjohtavuuden³¹ lisäksi stalinisti-termi koetaan vielä halventavampana.³² Itse käytän tutkimuksessa joko taistolaisuus tai nuortaistolaisuus termejä. Haluan korostaa myös, että käytän nimityksiä ilman negatiivisia sävyjä. Käsitteissä on puutteensa, mutta uskoakseni ne ovat ymmärrettäviä, selkeitä ja osuvia sekä ennen kaikkea nykyään jo vakiintuneita.

Muistamisen, yksilöiden muistojen ja nimenomaan naistaistolaisten muistojen lisäksi uskon tuovani liikkeen tutkimukseen uutta näkökulmaa myös maantieteellisellä moninaisuudella. Kaikki haastateltavani ovat kotoisin eri puolilta Suomea ja toi-

26 Rossi 2003, 7.

27 Rossi 2012, 12.

28 Perinteentutkimuksen terminologia 2002; Sangster 2003.

29 Relander 1999, 190.

30 Rentola 2003, 126.

31 Suomen Kommunistisen Puolueen oppositio joutui jo idänsuhteiden vuoksi pitämään etäisyyttä diktaattoriin, sillä Stalin oli 1960-70-luvuilla Moskovassakin epäsuosiossa. Ks. tästä esim. Relander 1999.

32 Minnan haastattelu, 15.3.2013.

mineet eri kokoisissa kaupungeissa, osa myös maaseudulla. Taistolaisuudessa tuntuu usein jäävän huomaamatta juuri liikkeen monimuotoisuus: sitä tarkastellaan useimmiten taistolaisuuden kehtojen, Tampereen tiedotusopin laitoksen ja Helsingin valtiotieteellisen tiedekunnan näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa pyrin siis nostamaan esiin erityisesti taistolaisuuden moninaisuutta, niitä monia erilaisia ihmisiä, motiiveja ja tapoja toimia liikkeessä.

2. MUKAAN TAISTOON

2.1. 1960-luvun ja Vietnamin sodan kasvatit

Ja kaikkialla riehuu sodat. Kukahen hullu niitakin järkkää? Joku sotahullu luonnollisesti. Ajattelee että tuollapa sopivan pieni kansa, käydäänpä kimppuun, mutta löipä vaan USA:kin päänsä kiveen Vietnamissa ja lyö vieläkin. Mitähän varten sielläkin kaikki tappelee? Vetäis USA joukkonsa pois. Piruako sinne menee ammuskelemaan. Pysys omalla maallaan. Mutta vallanhalu tietenkin se tepponsa tekee. Ja ne pakolaiset. Kaikki vaahtoo että pitäs auttaa, pitäs auttaa. Hitto, kuka oikeen todella auttaa. Harva. Ja kaikkialla rikkaat maat vaan riistää köyhiä ja elää leveästi lihapa-tojen äärellä.³³

Näin kirjoitti haastateltavani Päivi vuonna 1971 päiväkirjaansa 13-vuotiaana. Sodat, vallanjano ja ahneus, pienempien kansojen sortaminen ja pakolaisvirrat näyttivät täyttävän 1970-luvun alun maailman kolmetoistavuotiaan tytön silmin. Jotakin tälle maailmalle oli tehtävä. Silloin tulivat vastaan taistolaiset, melkein kuin tilauksesta.

Taistolaisuuden juurien nähdään olevan kiihkeällä 1960-luvulla, jolloin sotien jälkeen syntyneet suuret ikäluokat elivät nuoruuttaan. Tätä nuorisoa yritettiin 1960-luvun nuorison vastakulttuuria³⁴ tutkineen Marja Tuomisen mukaan vahvasti integroida yhteiskunnan arvoihin ja odotuksiin, ja jollain tavalla he onnistuivat muodostamaan uhkan ja epävarmuuden lähteen poliittiselle johdolle ja virkamiehistöille.³⁵ Yhteiskunnan rakentamisen ja yhdenmukaistamisen paineet olivat kovat. Sukupolvikonfliktin ainekset olivat valmiit, kun molemmat sukupolvet kamppailivat omien ongelmiensa parissa: vanhemmat rakensivat sotien raunioittamaa Suomea, jonka arvoista nuoriso tuntui erkaneevan.³⁶ Muualla maailmassa konflikti kärjistyi mellakoihin saakka, mutta Suomessa nuoriso vielä 1960-luvulla keskittyi lähinnä pohdiskelemaan.³⁷

Kansallisten ja ikäluokkien identiteettikriisien lisäksi 1960-luvulla tapahtui maailmanlaajuinen poliittinen, kulttuurinen ja teknologinen murros. Tällöin Tuomisen mukaan koko nuorison rooli yhteiskunnallisena tekijänä kasvoi ja nuorisosta tuli

33 Päivin päiväkirja, 31.10.1971.

34 Nuoriso loi Marja Tuomisen mukaan 1960-luvulla vastakulttuurin, jonka Tuominen määrittelee ilmapiiiriksi, jossa sosiaaliset normistot ja kollektiiviset arvot törmäävät yksilön persoonan kanssa. Ks. Tuominen 1991, 17.

35 Tuominen 1991, 71.

36 Tuominen 1991, 76.

37 Relander 1999, 190.

entistä yhtenäisempi, mutta vastakkainen edelliselle sukupolvelle.³⁸ Teknologian murros toi nuorille omat kulttuurin tuottamisen kanavat television, radion ja elokuvien muodossa. Tätä 1960-luvun radikalismi ja myös taistolainen liike alkoi käyttää häikäilemättä hyväkseen.³⁹

Yhteiskunnan yhdenmukaistamispaineeet, sukupolvikonflikti ja muiden odotukset tulevat esiin myös omien haastateltavieni kokemuksista. Keski-Suomesta kotoisin oleva Kaisa pohti, millainen vaikutus hänen taistolaisuudellaan oli hänen vanhempiinsa:

[- -] ajattelee et se oli [Mannerheimin] päämajakaupunki et se oli sit semmonen aika [...] aika kovat valinnat siellä. Ja sit mun suvussa, ni sit mun isovanhemmat oli sit ollut IKL:ssä ja muuta että siinä oli sit semmonen, ja he asu samassa kaupungissa, mun äidille varsinki tuotti paljon jännitteitä.⁴⁰

Kaisan kotikaupunki oli siis hänen kokemuksensa mukaan vahvasti valkoista Suomea: kansallismielinen ja oikeistolainen. Omaa sukua oli ollut Isänmaallisen kansanliikkeen (IKL:n) joukoissa jatkamassa Lapuan liikkeen toimintaa kommunisteja vastaan. Toisaalta esimerkiksi Arja Saijonmaa, joka esiintyi Lapualaisoopperan kantaesityksessä ja oli mukana Ylioppilasteatterissa 1960-luvun puolivälistä saakka, oli myös kotoisin samalta seudulta ja tarjosi radikaalin esikuvan mallin.

Helena puolestaan kohtasi Yhdysvalloissa lukiolaisena vaihto-opiskelijana ollessaan tiettyjä odotuksia, joihin vastasi muuttamalla odotusten mukaiseksi. “No sehän [vaihtovuosi Amerikassa] radikalisoi entisestään. Että kun siis meikäläinen, hieman liberaali tapaus menee sinne, ja meikäläistä pidetään täytenä kommunistina, ni kylhän se radikalisoi”, hän kuvailee.⁴¹ Kun kommunistiksi kerran luultiin, niin kommunistiksi piti ryhtyä. Marja Tuomisen mukaan 60-luvun nuorison kuohunnan esikuvat ja taustat löytyvätkin Amerikasta – jopa itse nuorison Amerikan-vastaisuus on sieltä peräisin.⁴² Helenan muistoissa sen sijaan amerikkalaisten odotukset käänsivät hänet odotusten mukaiseksi radikaaliksi. Hän siis näkee sopeutuneensa ja käyttäytyneensä kuten oletettiin, ei kapinoineensa.

1960-luvulla kolmannen maailman tapahtumat todella nousivat esiin ja kaikkien tietoisuuteen. Taistolaisuuden psykohistoriaa tutkineen Jukka Relanderin mukaan 1960-70-lukujen taite merkitsi siirtymistä uhmaamisesta taisteluun, koska perintei-

38 Tuominen 1991, 76.

39 Nevankivi 2004, 283. Enemmän taistolaisesta kulttuurikäsitelmästä ks. Raittinen 1999, Mantila 2012.

40 Kaisan haastattelu, 22.5.2012.

41 Helenan haastattelu, 14.11.2012.

42 Tuominen 1991, 12.

sestä maailmasta ja kansallis-isänmaallisesta traditiosta oli paljastunut heikkouksia ja kammottavuuksia. Yksi näistä kamaluuksista oli Vietnamin sota, jonka uhrin tunkeutuvat television mukana kaikkien olohuoneisiin. Tämä kaukainen väkivallanpurkaus merkitsi valtavaa uhkaa porvarillisen maailmankatsomuksen moraalille oikeutukselle.⁴³ Vietnamin jälkeen solidaarisuudelle löydettiin uusia kohteita, esimerkiksi Latinalainen Amerikka. Ylivoimaisesti eniten 1970-luvun alussa huomiota sai Chilen vallankaappaus.⁴⁴ Vallankaappaus kosketti vasemmistolaisia erityisen vahvasti sen vuoksi, että vasemmistolaisen Salvador Allenden valinta Chilen presidentiksi vuonna 1970 ja maan kehitys muutaman vuoden aikana oli konkreettinen todiste siitä, että sosialismiin voitiin pyrkiä myös demokraattisesti.⁴⁵

Kansainvälinen tilanne ja sen vaikutus omiin valintoihin nousi vahvasti esiin myös haastatteluissa. Vietnamin sodan mainitsivat kaikki ja monet heistä pitävät itseään nimenomaan tämän sodan kasvatteina. Vietnamin sota todella vaikutti kaikkiin poliittisesta katsomuksesta huolimatta, sillä se oli ensimmäinen televisioitu sota lännessä. Sodan kauhistelu ja sen syiden ja seurausten pohtiminen valtasi usean nuoren miehen, kuten alun lainauksesta tulee ilmi.⁴⁶

Muutenkin maailmassa vallitsi vielä vahvasti kylmän sodan henki. Berliinin muuri rakennettiin vuonna 1961 ja Kuuban kriisi kiristi Neuvostoliiton ja Yhdysvaltojen välejä seuraavana vuonna. 1960-luvun alun Suomessa elettiin yöpakkaskriisin aikaa. Lähivuosina tapahtui kuitenkin muutos, jonka tekijöistä Marja Tuominen nostaa esimerkiksi Kekkonen vaikutuksen, Beat-sukupolven nousun sekä runouden, populaarimusiikin ja elokuvien muutoksen.⁴⁷ Sadankomitea, jonka Tuominen näkee 1950-luvun kulttuuriradikalismien ja 1960-luvun yhteiskunnallisen toisinajattelun hedelmänä, perustettiin vuonna 1963.⁴⁸ Rauhanaate levisi ja yhdisti ihmisiä myös politiikan eri puolilta, mutta toisaalta Che Guevaran kuolema vuonna 1967 nosti esiin ajatuksen siitä, että vä-

43 Relander 1999, 212.

44 Raittinen 1991, 12. Chilessä tapahtui 1973 sotilasvallankaappaus, jossa syrjäytettiin Chileä sosialismia kohti johdattanut presidentti Salvador Allende. Sitä seurasi kenraali Augusto Pinochetin johtama sotilasjunta, jonka aikana vainottiin vasemmistolaisia ja sen vaikutukset näkyivät Suomessakin chileläisten pakolaisten virtana 1970-luvulla.

45 Kontula 2002, 66.

46 Vietnamin sota (myös toinen Indokiinan sota) oli Vietnamin vuosina 1955–1975 käyty sota, joka käytiin Pohjois-Vietnamin valtion ja Etelä-Vietnamin valtion sekä osapuolten kansainvälisten liittolaisten välillä. Sota sai paljon mediahuomiota ja vastustusta ympäri maailmaa ja sillä nähdään olleen suuria demoralisoivia ja traumatisoivia vaikutuksia Amerikassa. Muun muassa sodan veteraanit ja heidän jälkihoidonsa sekä sodan ja väkivallan oikeutus ylipäänsä herätti aikanaan ja jälkikäteen paljon keskustelua. Ks. Hunt & Levine 2012, 239-250; Lewis 2007.

47 Tuominen 1991, 77.

48 Tuominen 1991, 138.

kivalta on välttämätöntä suurempaa pahaa vastaan taistellessa. Brittiläinen emojärjestö alkoi painostaa tähän mennessä maltillista Sadankomiteaa suoraan toimintaan.⁴⁹

Yhteiskunnan yhdenmukaistamispainesta ja sukupolvikonfliktista huolimatta 1970-luku oli yleiseltä ilmapiiriltään nykyistä vasemmistolaisempaa. Kylmä sota syvensi kuitenkin Suomessakin kuilua oikeiston ja vasemmiston välillä. Sosialismin nähtiin tarjoavan todellisen vaihtoehdon kapitalismille, joka vaikutti kamppailevan henkitorissaan maailmanpolitiikan ja maailmantalouden mellastuksissa.

Lopullinen jako Suomen vasemmistoradikaalienkin kesken tapahtui vuonna 1968 Neuvostoliiton tekemän Tšekkoslovakian miehityksen myötä.⁵⁰ Tšekkoslovakian miehitys olikin aikanaan kaikkia järkyttänyt tapahtuma: Presidentti Koivisto on kertonut itkeneensä niin ettei eteensä nähnyt ja Kekkonenkin kerrotaan vaeltaneen monta päivää ympäri hajamielisenä ympäri Tamminiemeä surren hiekkaan valunutta elämäntyötään. Akateeminen vasemmisto suhtautui miehitykseen alkujaan kielteisesti, mutta monet joutuivat punnitsemaan ankarasti suhtautumistaan Neuvostoliittoon.⁵¹ Miehitys oli kaikkea muuta kuin sitä, minkä puolesta nuorisosta oli sillä vuosikymmenellä kapinoinut. Silti suuri osa nuorisosta ja akateemisista opiskelijoista valui taistolaisten piiriin, jotka eivät tuominneet Neuvostoliiton toimia. Taistolaisten suhtautumista miehitykseen voi selittää esimerkiksi aatehistorioitsija Vesa Oittisen mukaan maailman reaali poliittisen tilanteen ymmärtämisen kautta: nähtiin, että Neuvostoliiton toimien tuomitseminen tarkoittaisi laajemmin sosialismin aseman heikentämistä maailmanlaajuisessa yhteiskuntajärjestelmien kamppailussa.⁵²

Suomessa ja maailmalla 1960-luku kärjistyi siis vuoteen 1968. Tšekkoslovakian miehityksen vastaisten mielenosoitusten lisäksi suomalaiset opiskelijat valtasivat Vanhan ylioppilastalon Helsingissä vaatiessaan muutosta yliopiston hallintoon ja opetuksen sisältöön.⁵³ Taistolaisuutta määritellään usein näiden tapahtumien kautta, vaikka omille haastateltavilleni ne olivat kaukana heidän tullessaan mukaan liikkeeseen.

49 Tuominen 1991, 155.

50 Relander 1999, 192–194. SKP:ssä enemmistö otti kantaa miehitystä vastaan, mutta Sinisalonen leirissä Neuvostoliiton uutta ulkopoliittikkaa kannatettiin varauksetta. Opiskelijaliikkeessä jako tapahtui, kun vähemmistöläinen Reijo Kalmakurki valittiin vuonna 1972 nuokalla enemmistöllä puheenjohtajaksi, jonka jälkeen enemmistöläiset jättäytyivät pois SOL:n toiminnasta.

51 Relander 1999, 4.

52 Oittinen 2011.

53 Helsingiläiset ylioppilaat intoutuivat – Euroopan hullun vuoden tapahtumista inspiroituneena – 25.11.1968 valtaamaan Vanhan ylioppilastalon protestiksi Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan elitistiseksi koettua 100-vuotisjuhlaa. Ks. esim. Nevankivi 2004, 285.

Taistolaisuuden synnyn ja sen syiden tulkitsemiseen liittyvät myös vahvasti sen jälkeinen keskustelu, tutkimus ja analyysi. Sosiologi Anna Kontula on nostanut esiin kaksi erilaista myyttiä, jotka selittävät taistolaisuutta ja sen syntyä. Ensimmäisessä, negatiivisessa myytissä liike nähdään auttamattomasti pahana.⁵⁴ Sen mukaan taistolaisuus halusi korvata länsimaisen demokratian sosialismilla, hyvän pahalla. Negatiivinen myytti kertoo tarinaa liikkeestä, jossa pienten uskonlahkojen dogmatismi yhdistyi väkivaltaiseen pakottamiseen ja totalitarismin ihannointiin. Myytissä taistolaisista puhuttaessa viitataan lahkolaisuuteen, yhteistyökyvyttömyyteen ja epäitsenäisyyteen.⁵⁵ Erityisesti opiskelijaliike haluttiin nähdä hurmahenkisenä lahkona, johon akateeminen nuoriso jostain kummallisesta syystä hakshti.

Toinen Kontulan esiin nostama taistolaisuuden muistamisen myytti on positiivinen: siinä taistolaisuus jatkumona yleisesti positiiviseksi koetulta 60-luvulta. Murhanhimoisen ja väkivaltaisen, totalitarismia ihannoivan myytin vastakohtana korostetaan rauhaa, ystävyyttä ja solidaarisuutta, vahvaa sosiaalista omatuntoa ja oikeudenmukaisuuden janoa. Kontulan mukaan tässä taistolaisuuden kuvassa on tärkeää kuvata taistolaisuus nuorten idealistien pyrkimyksenä kohti parempaa ja oikeudenmukaisempaa maailmaa. Tässä myytissä muistutetaan usein taistolaisen liikkeen positiivisista vaikutuksista vedoten siihen, että Suomessa ei sentään menty väkivaltaisuuksiin ja terrorismiin.⁵⁶

Itse näen, että haastateltavani muistelevat taistolaisuuttaan nimenomaan Kontulan kuvailevan positiivisen myytin kautta. Maailma oli sellainen, joka vaati reagoimista. Taistolainen liike oli kanava paremman maailman luomiselle ja oikeudenmukaisuudelle, eikä sosialistisen hirmuhallinnon tukemiselle. Tästä lisää seuraavassa luvussa.

2.2. Taiston alku

Taistolaisuus oli siis osaksi kapinaa ympäröivää, kapitalistista ja sotaisaa maailmaa vastaan, mutta ehkä myös vanhempia ja heidän arvojaan vastaan kohdistettua. Yksi taistolaisuuteen liitetty käsite on isäkapina ja se, että taistolaiset nuoret olivat pääosin porva-

54 Kontula 2002, 8.

55 Kontula 2002, 9.

56 Kontula 2002, 10.

risperheiden lapsia osoittamassa mieltään vanhempiaan ja heidän arvojaan vastaan. Sosiologi Matti Hyvärinen on sitä mieltä, että olisi naivia selittää taistolaisuus sukupolvien kapinaksi, mutta hänestä taistolaisuudessa on siitä huolimatta mukana myös nuorison kapinaa yhteiskuntaa kohtaan.⁵⁷ Relander taas näkee, että ilman sukupolvikonfliktia koko taistolaista liikettä ei olisi ollut olemassa: “Alussa oli kapina, sen päälle rakentui liike.”⁵⁸ Taistolaisuuden isäkapina siis tunnustetaan, mutta sen osuudesta liikkeen syntyyn ja voimaan ollaan eri mieltä.

Omat haastateltavani täyttävät tämän taistolaisten kuvan omalta osaltaan: he kaikki olivat kotoisin keski- tai ylemmästä keskiluokkaisesta perheestä. Vanhemmat olivat virkamiehiä, opettajia, yliopiston professoreita tai tehtaan johtajia. Kukaan heistä ei kuitenkaan tunnista varsinaisesti kapinoineen vanhempiensa maailmankuvaa tai arvoja vastaan. Sen sijaan kolme viidestä korosti, kuinka kotona oli aina keskusteltu paljon asioista. Monen vanhemmilla oli myös sympatioita työväenliikettä tai vasemmistolaista politiikkaa kohtaan.

Jukka Relander on analysoinut artikkelissaan enemmänkin valtaa ja kasvatasta sekä pohtinut taistolaisuuden isäkapinaa, jossa oikealta tulevia käskyjä väistettiin tiukasti vasemmalle.⁵⁹ Hän on kuvannut tarkemmin isien ja taistolaisten poikien välisiä keskusteluja ja välirikkojakin mielipide-erojen ollessa liian suuret.⁶⁰ Tälle kontrastina omat haastateltavani korostavat kodin suvaitsevaista ilmapiiriä, jossa erityisesti äidin rooli välittäjänä ja ymmärtäjänä nousee esiin. Minnan mukaan hänen äitinsä oli “rakastava äiti”, joka hyväksyi lastensa kaikki “toilaukset”.⁶¹ Kaisa, Helena ja Anna muistavat, että äitien kanssa käytiin ruokapöydän ääressä syvällisiä keskusteluja kaikista maailman aiheista. Mitä tahansa mieltä sai olla ja mitä tahansa sai kysyä: Helenan äiti korjasi vain tyttären puutteellista sivistyssanojen tuntemusta.⁶² Kaisa taas muistelee äidin vaivihkaa kasvattaneen hänelle vahvan sosiaalisen omantunnon ja opetti kyseenalaistamaan maailman menoa:

Mä pidän itseäni hirveen vahvasti Vietnamin sodan kasvattina. Et sillai mä lähdin niinku hakemaan jotain [...] miten maailma saatais paremmaksi ja miten sodat saatais loppuun. Ja sit mä koen et mun äiti myös salakavalasti kasvatti mua sillai niinku rasismiin vastasuuteen ja ihmisten tasa-arvosuuteen et mä oisin koulus pitäny jo ennen mihkään sitoutumista näit äidinkielen esitelmiä jostain Pablo Nerudasta ja Lorcasta ja mustista panttereista.

57 Hyvärinen 1985, 294.

58 Relander 1999, 16.

59 Relander 1999, 19.

60 Relander 1999, 18–20.

61 Minnan haastattelu, 15.3.2013.

62 Helenan haastattelu, 14.11.2012.

Et ennen mitään sitoutumista oli tavallaan ne sellaiset ihmisoikeuskysymykset ja rauhan-kysymykset oli niinku mulle ne tärkeimmät.⁶³

Äidin vaikutus nähdään suurena nyt, tyttären ollessa aikuinen. Rauhan ajaminen, ihmisten välinen tasa-arvo ja suvaitsevaisuus olivat äidille tärkeitä, ja ne siirtyivät myös tärkeäksi osaksi tyttären maailmankuvaa. Äidin muistetaan kasvattaneen tyttärestään suvaitsevaista ja tasa-arvoa kannattavaa kansalaista vaivihkaa, tyttärensä huomaamatta. Kaikissa näissä muistoissa korostuu tyttärien ja äitien läheinen suhde, jossa vaikeista-kin asioista keskustellaan ja äidit tukevat teini-ikäisten tyttäriensä maailmankuvan muodostumista.

Toisaalta Kaisa muistelee, ettei hänen taistolaiseen liikkeeseen liittymisensä ollut mieluisaa varsinkaan isälle, joka sen joskus ilmaisikin: “Meidän isä, se oli-kin aika kova paikka sitte meidän isälle, mä muistan se sano joskus, että olisit edes sosi-aalidemokraatti!”⁶⁴ Samoin Minna muistaa, että hänen ja sisarustensa taistolaiseen liik-keeseen mukaan meno oli pettymys perheen isälle. Erityisesti neuvostomyönteisyys hiersi Karjalasta evakkoon joutunutta isää ja aiheutti perheessä ei aina niin hyvántah-toistakaan naljailua. Minna onkin ainoa, joka liittää taistolaisaikoihinsa minkäänlaista isäkapinaa: “[- -] kyllähän se niinkun jälkikäteen ajatellen on vaikuttanu minuun, mut-ta en mä sitä silloin halunnu myöntää, että tottakai mulla oli myöskin tarve olla isäni kanssa eri mieltä. Että kyllähän se niin sanottu isän murha täytyy aina joskus tehdä.”⁶⁵ Jälkikäteen taistolaisuutta muistellessa hän siis näkee toimissaan isäkapinaa. Aikanaan hän ei tätä kuitenkaan halunnut myöntää, vaikka isän piruili ärsyttikin.

Relander on huomannut, että kiivas taistolaisuus tarjosi monelle tarvitta-van tuen ja voiman irrottautua kodin, kirkon ja kansakunnan arvokokonaisuuden kah-leista.⁶⁶ Minnan tapauksessa tämä tulee esiin jonkin verran, mutta muiden haastatelta-vieni muistoissa vähemmän, jos lainkaan. Perheellä on kuitenkin ollut vaikutusta nuor-ten ihmisten valintoihin. Myös sisarusten esimerkki on voinut olla vaikuttajana nuorten tyttöjen päätöksessä lähteä mukana poliittiseen liikkeeseen. Esimerkiksi Päivi muistaa menneensä politiikkaan mukaan vuotta vanhemman veljensä jalanjäljissä. Hän kertoo kotona käydyn tiukkasanaisiakin keskusteluja, mutta perheen nuorten poliittinen toimin-ta sallittiin hyväksyvän ja lapsia tukevan kasvatuksen puitteissa. Riitoja aiheutti esimer-kiksi veljen puhelinelaskujen maksamisesta tämän ollessa koulunsa Teiniyhdistyksen

63 Kaisan haastattelu, 22.5.2012.

64 Kaisan haastattelu, 22.5.2012.

65 Minnan haastattelu, 15.3.2013.

66 Relander 1999, 215.

puheenjohtajana: “ [- -] niin silloin käytiin kovaa keskustelua siitä et kukas nää puhelinlaskut maksaa. Koska silloin puhelimella soittaminen, se ei ollu sellasta kun nykyään, et jokaisella on kännykät, et siitä mä muistan et käytiin keskusteluja näistä puhelinlaskuista.”⁶⁷ Puhelinlaskukeskustelujen lisäksi hän korostaa, että vanhemmat tukivat lastensa toimintaa: varsinkin äidiltä tuntui löytyvän sympatiaa vasemmistolaisista politiikkaa kohtaan, vaikka hän Keskustapuoluetta maalaiskunnan valtavirran mukaan äänestikin.⁶⁸

Nämä muistikuvat vanhempien kannustavuudesta eroavat usein taistolaiseen liikkeeseen liitettyyn isäkapinaan. Kuten Relander on todennut, ankara ja auktoriteetteja kunnioittamaan opettanut kasvatus joutui taistolaisuudessa kyseenalaiseksi, kun porvarillisten perheiden lapset ryntäsivät äärikommunistien matkaan. Kommunistiksi ryhtyminen saattoi johtaa jopa välirikoon lapsuuskotien kanssa.⁶⁹ Kuitenkaan kukaan omista haastateltavistani ei kerro välien katkenneen perheeseen, vaan sen sijaan muistelee lämpimiä keskusteluja äitien kanssa. Äitien ja tyttärien keskinäiset välit olivat ehkä läheisemmät ja hyväksyvämmät kuin esimerkiksi taistolaisuuden isäkapinasta puhuttaessa usein mainittujen isien ja poikien.

Tämä taas on ristiriidassa vuonna 1949 syntyneiden naisten lapsuuskokemuksia ja vanhemmuutta tutkineen Merja Korhosen tutkimuksen kanssa, jonka mukaan yli puolet haastatelluista koki molemmat vanhemmat, myös äidin, tiukaksi ja etäiseksi. Toisaalta myös Korhonen luonnehtii ajan muuttuvia kasvatuseriaaiteita, joissa oltiin siirtymässä tottelevaisuuskulttuurista keskustelevampaan vuorovaikutukseen.⁷⁰ Omat haastateltavani tuntuvat kuuluvan tässä vähemmistöön, jossa läheiset välit varsinkin äidin kanssa korostuvat ja äidin rooli perheessä on ymmärtäväinen ja myös rauhan ja solidaarisuuden arvoja, etiikkaa ja sivistystä opettava. Muistoissa korostuu nimenomaan vuorovaikutteisuutta ja keskustelua korostava kasvatus ja äitisuhde. Luultavasti vanhempien koulutustausta on tukenut keskustelevaa kasvatuskulttuuria. Myös Korhonen on huomannut tutkimuksessaan sosiaalisen aseman ja koulutustaustan vaikuttavan tiettyihin kasvatustyyliin esimerkiksi perhetaustaa enemmän.⁷¹

67 Päivin haastattelu, 12.11.2012.

68 Päivin haastattelu, 12.11.2012.

69 Relander 1999, 215.

70 Ks. Korhonen 1994.

71 Korhonen puhuu ”yksilöllisyyttä korostavista äideistä”, joka tutkimuksen ilmestyessä vuonna 1994 oli uusi ja vielä harvinainen kasvattajatyyppe. Tälle kasvatustavalle on tyypillistä vanhempien ja lasten hierarkian puuttuminen, lapsen yksilöllisyyden ja omaehtoisuuden korostaminen ja hienovarainen lasten ohjaaminen. Yksilöllisyyttä korostavilla äideillä oli Korhosen tutkimuksessa korkeampi koulutus ja oma koulutus sekä sosiaalinen asema näytti vaikuttavan kasvatustyyliin lapsuuden perhetaustaa enemmän. Korhonen 1994, 124–125.

Monet haastateltavistani kertovat, että perheen vaikutuksen lisäksi ystävi-
en ja porukan mukana meneminen oli tärkeää. Maailmanpolitiikka vaati jotain toimintaa
ja virta vasemmistoon koettiin todella voimakkaaksi, muistelee esimerkiksi Päivi:

Kyl se oli se tavaton, et kyl me oltiin niinku niin sitä oikeistoo ja taantumusta ja sitä vas-
taan. Että tota [...] et sanotaan nyt sitten, mut et kyl mul sellanen tunne on, että kuinka, et
vaikee sanoo et se kuinka tietoinen valinta se oli, koska se virta oli niin voimakas. Mutta
silloin oli hirveen vaikee olla olematta jotain mieltä. Ja en mä nyt voinu, mut et en mä mi-
kään oikeistolainen voinu olla. Mut et ei juuri ollu vaihtoehtoja. Et se taistolainen liike oli
se joka imi sen [...] niinku me tulkitsimme tämän ni sen älymystön ja ajattelevan nuori-
son. Mut et sillä puolellahan oli helppo olla.⁷²

Nimenomaan tiedostavan nuorison virta radikaaliin liikkeeseen muistetaan olleen voi-
makas. Päivin tapaan useat haastateltavani kertovat nimenomaan ajautuneensa liikke-
eseen muiden mukana, mutta toisaalta näkevät, että tämä ajautuminen oli myös tietoinen
valinta. Porvariksi tai oikeistolaiseksi alkamista kukaan ei nähnyt mitenkään mahdolli-
sena vaihtoehtona. Sosialidemokraatitkin vaikuttivat taistolaisten rinnalla laimealta
mahdollisuudelta ja kantaaottavien, ajattelevilta ja fiksuilta vaikuttavien nuorten puo-
leen oli helppo kääntyä.

Yksi haastateltavistani, Anna, eroaa kuitenkin muista siinä, että hän ajau-
tui taistolaisuuteen ei ehkä tietoisesti, mutta yksin. Hän kertoo menneensä pitkällisen
pohdinnan päätteeksi Tampereen demokraattisten nuorten opintopiiriin, jonka oli ilmoi-
tuksen oli nähnyt lehdessä:

Se niinku liittyy siihen, mitä varmaan aika monella on se tuttu kokemus siitä, se oli se
Vietnamin sota, joka jotenki se herätti ja semmosen nuoren mielen, ja jotenki siitä sitte
hakeuduin ja etsin jotain ryhmää, paikkaa ja jotenki ehkä vaan satuin sitte tähän, mihin
mä sitten jotenki asetuin, tää TDNY eli Tampereen demokraattiset nuoret, johon mä me-
nin sitte opintopiiriin, tietämättä oikeestaan siitä yhtään mitään sitä ennen koko liikkeestä
tai yhdistyksestä.⁷³

Hieman yllättäen siis taistolaisuuden kehtona pidetyssä ja vasemmiston vahvan kann-
tuksen tyyssijassa Tampereella haastateltavani Anna ajautui taistolaisten opintopiiriin
yksin, tuntematta paremmin yhdistystä tai aatetta sen takana. Tästä huolimatta hän kui-
tenkin meni ja jäi mukaan taistojen tielle, uhmaten muuten oikeistolaiselta tuntuvan
oppikoulun ilmapiiriä.⁷⁴

Haastateltavani lähtivät mukaan liikkeeseen 1970-luvun alussa, jolloin
liike oli rakennusvaiheessa ja imi mukaansa paljon nuorisoa. Kontula on jakanut taisto-

72 Päivin haastattelu, 12.11.2012

73 Annan haastattelu, 22.11.2012.

74 Annan haastattelu 22.11.2012.

laisen liikkeen elinkaareen kolmeen vaiheeseen, joista ensimmäinen osuu vuosiin 1971–1973, liikkeen rakennusvaiheeseen. Tällöin se etsi omaa identiteettiään ja paikkaansa poliittisella kentällä, ja toiminta keskittyi Kontulan mukaan käytännön paikallisiin taisteluihin paremman yliopisto-opiskelun puolesta.⁷⁵ Itse näen, että tällöin myös oppikoulutasolla opiskelijapolitiikka vahvistui ja koululaiset aktivoituivat: tästä käy esimerkkinä haastattelemani Annan lisäksi Päivi, joka liittyi mukaan taistolaisuuteen nimenomaan koululaispolitiikan kautta. Kontula huomauttaa, että koululaisten ja opiskelijoiden pienet taistelut liittyivät laajemminkin käsitykseen maailmanpolitiikasta ja vallankumouksen kaipuusta.⁷⁶ Varsinaista ideologista valintaa ei Kontulankaan tutkimuksessa tule esiin.

Nuortaistolaisuus ei ollut Kimmo Rentolan mukaan organisaationa niin selkeä kuin puolueet tai nuorisoliitot, eikä siitä niin ollen ole jäänyt vastaavaa jäämistöäkään. Sen sijaan nuortaistolaisuus muodostui 1970–71 erilaisista osista, jotka sulautuivat yhdeksi virtaukseksi. Tämä virtaus ei kuitenkaan asettunut yhteen muodolliseen organisaatioon vaan eri tahoille, kansandemokraattisen liikkeen puitteisiin mutta myös sen ulkopuolelle, esimerkiksi kulttuurielämään tai koululaisten pariin.⁷⁷

Muistitietoaineistossani esille nousee esiin nimenomaan koululaispolitiikka väylänä taistolaiseen liikkeeseen. Päivi kertoi lähteneensä liikkeeseen veljensä jäljissä, mutta myös vahvasti koulunsa Teiniyhdistyksen kautta. Ensimmäisenä suurena kampanjana hän muistaa kansallisen *Atu takaisin kouluun* -kampanjan:

Kysymys oli siis työstä, Atu-nimisestä työstä, mä en muista minkä takia hänet oli pistetty koulusta pois, vai oliko se niin, että hän oli perusoppimäärän, yli 16-vuotias. Mä en muista yhtään mistä syystä ja mä en oo yhtään varma oliko hän itte halunnut kouluun takasin, sitä mä oon aina naureskellu. Mut se oli iso kampanja jonka kaikki meiän ikäluokan ihmiset muistavat.⁷⁸

Päiville siirtyminen politiikkaan liittyi vahvasti siis ensin koulun politiikkaan ja taisteluun epäreilulta tuntunutta koulun hallintoa ja opettajia kohtaan. Teiniliitto ja sen alaiset Teiniyhdistykset politisoituivat pian 1970-luvun kuluessa, mutta vielä tällöin ne eivät olleet varsinaisesti taistolaistuneet.

Edellä esitetyistä lainauksista nousee esiin myös kysymys siitä, oliko taistolaiseen liikkeeseen mukaan meneminen tarkka päätös sitoutua aatteeseen. Muiden haastateltavieni tavoin Kaisa kyseenalaistaa tietoisien valinnan liittyä taistolaisiin. Hänen

75 Kontula 2002, 58.

76 Kontula 2002, 58.

77 Rentola 2003, 96.

78 Päivin haastattelu, 12.11.2012.

tapauksessaan ensin mentiin mukaan yleisvasemmistolaiseen toimintaan, josta löytyivät ystävät, kun vanhat kaverit ”hurahtivat uskoon”. Jossain vaiheessa Mikkeliin tulivat sitten agitaattorit Helsingistä, jotka halusivat jäseniä suurempaan liikkeeseen. Silloin mentiin kavereiden mukana. “Et se oli tärkeintä se ryhmä mihin siin vaiheessa sit tutustu”, toteaa Kaisa ja korostaa, että mitään tiettyä, SKP:nkin kahtia jakamaa ideologiaa on sen valinnan taustalta vaikea tavoittaa.⁷⁹ Kukaan haasteltavistani ei siis muista ottaneensa kantaa varsinaisesti SKP:tä jakaneeseen kiistaan suhtautumisesta Neuvostoliittoon ja sen toimiin Tšekkoslovakiassa tai muualla. Myös Relander huomauttaa, että opiskelijaliikkeeseen 70-luvun puolivälissä tulleille miehitys oli jo etäinen tapahtuma.⁸⁰ Tässä mielessä Tšekkoslovakian miehitykseen suhtautuminen ei siis määritä haastateltavieni taistolaisuutta, vaikka se olisikin ollut alun perin taistolaisen liikkeen alkusysäys.

Puoluetta jakanutta kiistaa enemmän taistolaisista etsittiin muistitietoineiston mukaan nimenomaan ryhmää, joka jakoi samoja ajatuksia sekä halusi tehdä jotain paremman ja oikeudenmukaisemman maailman eteen. Kaisa pohdiskelee: ”Nyt on tietty vaikee sanoo et jos olis ollu joku toinen porukka johon mä oisin ajautunu et millasia ratkasuja mä oisin sitte tehny mut se tuntu sillon siltä et siinä oli ne samalla tavalla ajattelevat ihmiset kuitenkin, jotka haluaa tehdä tän maailman eteen jotakin.”⁸¹ Tämä on yksi, Kontulan positiivisen myytin mukainen tapa muistaa taistolaisuutta. Taistolaisuuden takana muistellaan olleen paremman maailman kaipuu ja oikeudenmukaisuuden jano, ei varsinainen kommunismin ihailu ja halu liittää Suomi Neuvostoliittoon. Taistolaisuudesta halutaan muistaa etsityn hyviä, tasa-arvoisuutta ja oikeudenmukaisuutta korostavat aatteita, ei hirmuhallinnon tukemista.

Jukka Relander on analysoinut, kuinka taistolaiseen liikkeeseen liittyminen on jossain tapauksissa saanut kääntymiskertomusta muistuttavan muodon, jossa sanoudutaan irti aiemmista näkemyksistä ja julistetaan uuden opin ihanuutta. Hänen mukaansa monissa taistolaisuuden kääntymiskertomuksissa edetään “vaistonvaraisesta” kohti “tietoista” vallankumouksellisuutta ja totuuden oivaltamista.⁸² Tämä kääntymiskertomus toistaa omalla tavallaan negatiivista taistolaisuuden myyttiä, johon kuuluu taistolaisuuden uskonlahkomaisuus ja nuorison hurahtaminen uskonlahkojen kaltaiseen toimintaan. Omista haastateltavistani suurin osa ei muista taistolaisten joukkoon liittymisen sisältäneen varsinaisesti mitään kääntymystä, vaan useimmiten vain kiinnostusta

79 Kaisan haastattelu, 22.5.2012.

80 Relander 1999, 191.

81 Kaisan haastattelu, 22.5.2012.

82 Relander 1999, 203–204.

maailmanpolitiikkaan vaikuttamiseen. Kaisalla tosin yhdistyvät nämä molemmat tarinat, kun hän kertoi, kuinka vaihtoi kaveriporukkinsa lukioaikana. Vanhat ystävät kääntyivät rippikoulun jälkeen uskoon ja Kaisa taas vaihtoi muunlaiseen seuraan: “Että mun kävi siinä vaiheessa tota niin että mun ystäväpiiri muuttu ihan täysin et jo ne kenen kanssa mä olin ollu siinä vaiheessa niin ne tuli niinku niin sanotusti uskoon ja ne meni kirkon pariin ja sitten mä tulin toiseen uskoon.”⁸³ Jonkinlainen kääntymyskertomus siis sekini.

Uskonlahkomainen hurahdus, porvarislasten isäkapina, sukupolvikonflikti tai ei mitään edellisistä. Taistolaisuuden ja nuoruuden kapinan alkua muistellaan monella tavalla. Kontulan taistolaisuuteen liittämät myytit toteutuvat haastatelluillani osittain ja osittain ei. Miten sitten itse liikkeessä toimiessa?

83 Kaisan haastattelu, 22.5.2012.

3. NUORENA NAISENA POLIITTISESSA LIIKKEESSÄ

3.1. Käytännön ja teorian taistolaisuus

1980-luvun ja myöhempien aikojen lapsille taistolaisuudesta on tullut omituinen ja vieraalta tuntuva ilmiö. On vaikea kuvitella, mikä saisi nykyään lapset, nuoret ja vähän vanhemmatkin barrikadeille yhtä suurella voimalla ja innolla kuin taistolainen liike. Sosiologi Matti Hyvärinen onkin todennut, että viimeistään eurooppalaisen sosialismin romahtaminen ja Neuvostoliiton hajoaminen 90-luvulla teki taistolaisuudesta oudon ellei suorastaan käsittämättömän ilmiön.⁸⁴ Kun edellisessä luvussa hahmottelin taistolaisuuden alkuperää ja haastateltujeni syitä lähteä mukaan liikkeeseen, paneudun tässä luvussa siihen, mitä taistolaisuus sen muistelijoilta oli. Toisessa alaluvussa käsitelen tarkemmin naisten muistoja taistolaisuuden sukupuolirooleista ja heidän kokemuksistaan naiseudesta taistolaisuudessa.

Taistolaisuus näyttäytyy usein kaunokirjallisissa teksteissä ja muisteluissa liikkeenä, jossa painottui politiikkaa enemmän loputtomat juhlat ja juopottelu.⁸⁵ Miltä haastateltavieni taistolaisuus sitten muistoissa näyttää: hauskanpidolta vai vakavalta politiikalta? Päivi antoi konkreettista elämää muistelevalle vastauksen kysymykseeni siitä, oliko taistolaisuus hänelle enemmän hauskanpitoa kuin vakavaa politiikkaa:

Vakavaa politiikkaa. Vakavaa politiikkaa. Ei [kotipaikkakunnalla] pidetty mitään hauskaa. Kokouksia joo ja [- -] Joo, jossain vaiheessa [kotipaikkakunnalle] tuli aivan ihastuttava [- -] muutti sellanen Leonard [- -] tuolt Sodankylästä, oikein helvetinmoinen kommunisti. Siis oikeesti! Luki kuule, se ei lukenutkaan muuta kun Petroskoi-lehtiä. Siis oli oikeesti tosi. Mut aivan niin herttanen. Niin Leonard, ne asu semmoses pikkuses talossa keskellä kirkonkylää, ni siellä istuskeltiin. Martta keitti kahvia, Martalla jo kädet vähän vapisi ja Leonarti puhu meille politiikkaa. Se oli hienoa. Mut et niinku, hirveen vakavasti otettiin.⁸⁶

Kouluikäisenä taistolaiseen liikkeeseen mukaan lähtenyt Päivi teki siis pienessä maalaiskunnassa politiikkaa ihan tosissaan. Pieneen kylään oli muuttanut Lapista kova kommunisti, jonka luona nuoriso istuskeli kuuntelemassa poliittista päätöstä. Monesti

84 Hyvärinen 1994, 14-15.

85 Kiiski: *Taistolaisilla oli ”parhaat bileet”*, 2013; Bruun 2001. Bruunin *Bailut Barrikadeilla* -teos kertoo nimestään huolimatta myös vakavammasta taistolaisesta opiskelijapolitiikasta ja järjestötyöstä, mutta korostuneen paljon juhlinnastakin.

86 Päivin haastattelu, 12.11.2012.

haastattelun aikana Päivi muistuttaa, kuinka pieni hänen kotipaikkakuntansa oli: kuinka siellä ei ”pidetty hauskaa” ja elokuvaikin näytettiin vain joskus työväentalolla.⁸⁷

Myös Helena muistelee, että pienellä paikkakunnalla taistolaisuus tarjosi sentään jotain tekemistä: vaihtoehtona olisi ollut istua kapakassa. Tuli sitäkin silti tehtyä: ”Et en mä nähny, siinä et se mitä tekemist siel sit oli iltasin semmosille vähän yli kaksikymppisille, ni se istuu kapakassa. Ni se oli sit se vaihtoehto. Ja mekin tehtiin sitä paljon, mut et siinä sit puhuttiin politiikkaa seas.”⁸⁸ Pienessä kylässä liikkeessä mukana olo oli siis keino saada jotain puuhaa.

Näissä Päivin ja Helenan tavoissa muistaa nuoruutta ja taistolaista liikettä toistuu yksi muistamisen tapa, jossa nykyaika näyttäytyy erona ja jollain tavalla vastakkaisena menneisyydelle, 1970-luvulle. Menneisyys nähdään karumpana kuin yltäkylläinen nykyaika, jolloin koetaan nuorisolla olevan paljon enemmän tekemistä ja aktiviteetteja: elokuvateattereitakin löytyy nykyään jo pienimmistäkin kylistä. Muistoissa tuntuu nousevan usein esiin asioita, jotka eroavat tästä ajasta.

Kaikkien haastateltavieni taistolaisuuden muisteluun liittyy vahvasti erilaisten tapahtumien ja tilaisuuksien järjestely. Kaisa muistaa taistolaisen järjestön vuokranneen kokonaisen kansakoulun yhdeksi kesäksi, jossa hän sitten asui koko kesän huolehtien järjestelyistä ja siivoten paikkoja muiden vierailijoiden vaihtuessa.⁸⁹ Myös Helena muistelee heidän järjestäneen kotipaikkakunnalla vappujuhlia, mutta parhaiten mieleen on jäänyt eräs suurempi tapahtuma: ”[--] ja sit me järjestettiin juhannusjuhla, ja se oli iso juttu se juhannusjuhla. Se oli yhdellä leirintäalueella joka me vuokrattiin kunnalta. Kolmipäiväiset juhlat. Et se varsinainen juhla oli tietyst silloin aattona mut et kuitenkin.” Juhliin kuului poliittisia puheita, mutta myös lauluesityksiä ja teatteria.⁹⁰ Kolmipäiväisiin juhliin mahtui varmasti niin hauskanpitoa kuin poliittista paatostakin, ja tämä juhannus on jäänyt elävästi Helenan mieleen.

Päivin muistoissa taas nuortaistolaiset joutuivat matkustamaan pieneltä paikkakunnalta lähempään kaupunkiin taistolaisten menoihin. Hän kuvailee, kuinka teinijoukko änkeytyi jo aiemmin mainitun vanhemman kommunistin pienen autonkopperon kyytiin:

[Kaupungilla] me käytiin, vappumarssit käytiin aina [kaupungilla]. Ja tota just siellä [- -] Leonardin pomppannapis istuttiin, Leonartti oli iso mies ja sil oli semmonen pikkunen fi-

87 Päivin haastattelu, 12.11.2012.

88 Helenan haastattelu, 14.11.2012.

89 Kaisan haastattelu, 22.5.2012.

90 Helenan haastattelu, 14.11.2012.

atti. Sit meitä oli ainakin neljä, viis nuorisonedustajaa kun me sinne kiidettiin, piti lähteä aina jotain, helvetin aikasin et sinne ehti [nauraa] vappumarssille.⁹¹

Voi hyvin kuvitella, kuinka tärkeää taistolais toiminta on ollut, jotta lauma teini-ikäisiä herää aamun sarastaessa vappumarssille. Läheisen kaupungin taistolaisnuoret olivat pikkukylän nuorisoradikaalien ihailun kohteena, sillä heillä oli omia lauluryhmiä ja aktiivisempaa toimintaa.⁹²

Tapahtumien ja juhlien lisäksi taistolaisissa järjestöissä, erityisesti nuorempien, vielä koulussa olleiden taistolaisten muistoissa korostuu varainkeruu muun muassa taksvärkin muodossa. Suomen Teiniliitto ry järjestikin koululaisten kehitysyhteistyön, taksvärkin keräyksiä vuodesta 1967 lähtien. Ensimmäisten taksvärkkien ideana oli varojen kerääminen kehitysyhteistyöhön ja koululaisten omaehtoinen osallistuminen keräykseen.⁹³ Esimerkiksi Minnalle taistolaisuuden alkuaian tehtävät liittyivät juuri rahankeräykseen:

No tota, se oikeestaan lähti sil tavalla liikkeelle että se ensimmäinen tapahtuma mikä meil oli, oli semmonen sokeain keräys. Mä olin silloin joku 15-vuotias. Kerättiin rahaa. Ja toimittiin, niinkun teinikunta toimii, että esimerkiks kun tuolla Bangladeshissa tuli tulva [...] ei ei ollu, se oli Pakistan, niin me kerättiin spontaanisti rahaa siihen. Ja me pidettiin sellasia aamunavauksia, jotka oli semmosia hyvin osallistuvia. Et siinä oli tota, esimerkiks just Vietnamin sodasta oli lauluja, ja näin. Et koitettiin saada ihmisiä ajattelemaan, kaikkia, esimerkiks nälänhätää ja tämmösiä, meille tärkeitä asioita.⁹⁴

Kysyessäni tarkemmin opettajien suhtautumisesta näihin Minnan muistelemiin kantaaottaviin aamunavauksiin hän selittää koulunsa opettajien olleen suhtautumiseltaan yllättävän liberaaleja. 1970-luvulla käytiin kiivasta keskustelua koulutuspolitiikasta, ja tasa-arvoisten koulutusmahdollisuuksien takaaminen kaikille oli taistolaisille tärkeä asia. Kansa- ja oppikouluihin ajettiin kouluneuvostoja ja yliopistotasolla puhuttiin yhtäläisestä äänioikeudesta, jossa opiskelijan ja professorin äänestä haluttiin samanvertainen.⁹⁵

Taistolaistuttuaan Teiniliitto alkoi ottaa kantaa myös yhteiskunnallisen opetuksen uudistamiseen. Siinä pyrittiin muun muassa imperialistisen ja äärioikeistolaisen aineksen poistamiseen opetuksesta.⁹⁶ Koululaispolitiikkaan yritettiin vaikuttaa myös

91 Päivin haastattelu, 22.11.2012.

92 Päivin haastattelu, 22.11.2012.

93 Taksvärkissä koululaiset osallistuivat kehitysyhteistyön omaehtoisesti käyttämällä yhden koulupäivän työhön, josta saatu palkkio ohjattiin kehitysyhteistyökohteeseen. Taloudellisen työn ohella tärkeäksi koettiin koululaisten tietoisuuden kasvattaminen kehitysyhteistyöstä ja kolmannen maailman ongelmista. Ahonen 2000, 6.

94 Minnan haastattelu, 15.3.2013.

95 Ks. esim. Mantila 2012.

96 Teiniliitto perusti 1972 työryhmän pohtimaan yhteiskunnallisen opetuksen uudistamista ja asetti työryhmän johtoon Yrjö Engströmin, jonka kirjoittaman *Koulutus luokkayhteiskunnassa* -teoksen haastatte-

ahkeralla opiskelulla. Muutenkin taistolaisuudessa opiskelu ja sosialismin teoreettinen pohja nousivat tärkeään asemaan: opiskelijoiden tärkein tehtävä oli opiskella ja omaksua marxilais-leninistisiä teorioita.⁹⁷ Vesa Oittinen on hämmästellyt taistolaisuuden irrationaalista julkisuuskuvaa ja on itse muistellut taistolaisuuden teoriasuuntautuneisuutta ja rationaalista argumentointia. Esimerkiksi SOL velvoitti kaikki jäsenensä lukemaan ja tutkimaan liikkeen teoreettisia julkaisuja, kuten *Soihtu*-lehteä.⁹⁸ Tässä opinto- ja valistustyössä tärkeäksi kanavaksi muodostuivat taistolaisten ahkerasti muodostamat opintopiirit ja aktiivinen tiedotus: kaikki taistolaisten järjestöjen organisaatiotasot painoivat omaa lehteä sekä lukuisia tiedotteita ja kannanottoja.⁹⁹

Myös omat haastateltavani muistelevat hieman huvittuneina opintopiirejä ja järjestöjensä julkaisuja sekä niiden jakamista. Rivitaistolaisten muistoissa liikkeen teoreettisuus ei kuitenkaan näy kovinkaan vahvasti. Kukaan naisista ei – opintopiireissä istumisesta huolimatta – muista lukeneensa Marxin *Pääoma*-teosta koskaan kokonaan tai omaksuneensa taistolaisuuden teoreettista pohjaa kovinkaan hyvin. Esimerkiksi Kaisa kertoo opintopiirien toiminnasta hieman kyynisellä äänensävyllä:

Et tota [...] kyl mä luulen et ei ne mitenkään niinkun ainutlaatuisia ollut ne opintokerhot missä mäkin olin, osahan luistettiin aika nopeestikin pois. [naurhdus] Ettei tosiaan pysytty lukeen Marxin Pääomaa, et jollain tavalla sen koki että ne olis ne oikeet opiskelijat ja filosofian opiskelijat jotka ottaa sen sit todella haltuun.¹⁰⁰

Muiden, ehkä fiksumpien tai asiasta kiinnostuneempien, toivottiin omaksuvan Marxin teorit, joihin ei itse liiemmin jaksettu paneutua. Melkein kaikki haastateltavani muistelevat kokeneensa opintopiirit kuiviksi. Minna esimerkiksi muistaa Oittisen mainitseman *Soihtu*-lehden, mutta ei muista koskaan lukeneensa sitä: ”No sitä ois tietenki pitäny lukee, mutta mä en oikeen koskaan saanu luettua sitä ku se oli äärettömän kuivaa tekstiä mitä siel oli, siel Soihdussa.”¹⁰¹

Miksi taistolaisuuden teoria tai opinnot eivät sitten nuoria naisia kiinnostaneet? Liikkeeseen oli vetänyt mukaan maailman parantamisen halu ja oikeudenmukaisuuden kaipuu sekä muut toverit, mutta varsinaisen teoreettisen pohdiskelun sijaan tais-

leman Minna muistaa tärkeäksi. Engströmin johtaman työryhmän laatiman työn pohjalta alkoi yhteiskunnallisen opetuksen uudistamiskampanja, jonka yksi tavoite oli: ”Äärioikeistolainen, suurpääomaa ja imperialismia palveleva opetusaines sekä maamme puolueettomuus- ja rauhanpolitiikan vastainen materiaali poistetaan opetuksesta”. Ahonen 2000, 82-83.

97 Kontula 2002, 60. Opintopiirit olivat tärkeitä myös järjestöjen talouden kannalta, sillä niihin saaduilla valtionavustuksilla kustannettiin myös muuta järjestötoimintaa. Kontula 2002, 62.

98 Oittinen 2011.

99 Kontula 2002, 60.

100 Kaisan haastattelu, 22.5.2012.

101 Minnan haastattelu, 15.3.2013.

tolaisuudessa koettiin ehkä tärkeämmäksi käytännön työ ja ryhmässä mukana oleminen. Monen muistoissa painottuu nimenomaan porukalla opintopiireistä laistaminen ja Minna kertoo suoraan hieman naureskelleen ystäviensä kanssa taistolaiselle *Tiedonantaja*-lehdelle. Se, keitä nämä teoriaa tosissaan opiskelleet taistolaiset sitten olivat, jää arvoitukseksi. Tässä suhteessa Oittisen muistama taistolaisuus eroaa haastateltavieni taistolaisuustoista, joissa opintopiirejä ja teorioiden pänttäämistä muistellaan pääosin huumorilla, kuten esimerkiksi Minnan tapauksessa:

[Jälkeenpäin] ajatellen ihan huvittavaa. Kun mä en, mä en polttanu tupakkaa, mutta tota niin, me oltiin siellä [- -] alakerrassa, kellarissa ja ilma oli sakeana tupakansavusta ja tota, sitten niinku siellä luettiin näitä tekstejä. Opiskeltiin muun muassa Leninin *Mitä on tehtävä* ja Marxin *Pääomaakin* opiskeltiin ja sitten näitä uudempia teoksia, mitä ne nyt sitten olikaan.¹⁰²

Jälkeenpäin huvittavana näyttäytyy tulkintani mukaan nimenomaan nuoren tytön innokkuus ja totisuus, se kuinka paljon haluaa oppia ja olla mukana. Tupakansavuinen kellari oppimisympäristönä ei ole varmasti ollut se kaikkein mukavin, mutta ilmeisesti mielenkiintoisin ja innostavin. Tähän muisteluun liittyy pieni itseironia, jossa nuoruuden aikaisiin ratkaisuihin suhtaudutaan aikuisena helpommin lempeästi ja huumorilla, ehkä jopa pienen myötähäpeän kera.

Ei taistolaisuus ole ollut haastateltavilleni kuitenkaan pelkkää hauskanpitoa ja naureskelua teorioille. Esimerkiksi teini-ikäisenä opintopiireissä istunut Anna kertoi lähinnä seuranneensa keskustelua sivusta, omaksuneen ja imeneen käsitteitä ja kuunnelleen muiden puhetta:

No, hmm, mä ehkä enemmän aistin semmosta yleistä ilmapiiriä ja ehkä semmosta niinkun ja ehkä seurasin enemmän semmosia niinkun äänenpainoja ja ihmisten välisiä suhteita koska mä olin siihen aikaan hirvittävän ujo, mä olin ihan järkyttävän ujo ja ja, mä pelkäsin että mua puhutellaan suurin piirtein ja mä ehkä enemmän seurasin sitä semmosta, niinkun sitä ilmapiiriä ja tapaa miten asioista puhutaan, tai jotenki semmosia mielenaloja, mielentiloja, että sitten tää marxilais-leniniläisyyden teoria jäi mulle jotenkin sillai vähän, et sitä mä en sillai omaksunu et mä ehkä enemmän sitä oman, oman semmosen, omien semmosten tavoitteiden tai ei tavoitteiden, vaan omien semmosten jotenki miten muodosti sitä maailmankuvaa, et millanen maailman pitäis olla, minkälainen ihmisen pitäis olla, minkälainen hyvän kommunistin pitäis olla [...] ja etsin semmosia, semmosia kysymyksiä. [- -] Että just se jotenkin se rauha, ja kansainvälinen solidaarisuus ja ihmisten välinen tasa-arvo ja kaikki demokratia ja yhdenmukaisuus, oli jotenki semmosia termejä ja käsitteitä joita mä yritin omassa mielessäni jotenki selittää ja selvittää ja [...] rakentaa ja rakentua niistä sitten.¹⁰³

102 Minnan haastattelu, 15.3.2013.

103 Annan haastattelu, 22.11.2012.

Anna muistaa siis ujon nuoren, itsensä, istuneen syrjässä kuuntelemassa muiden puhetta ja pohdiskelua. Itse teoria jäi sivuosaan, kun nuori tyttö hahmotteli omaa maailmankuvaansa. Varsinkin hänelle ja Kaisalle taistolaisuuteen on muistojen mukaan liittynyt syvällisempää eettistä ja moraalista pohdintaa sekä oman identiteetin etsintää. Tämä muistelun tapa ei yllätä, sillä taistolaisuusaika sijoittuu kaikilla haastateltavillani nuoruuteen, ja nuoruuden elämänvaiheeseen liitetään useasti oman identiteetin rakentamista ja rajojen kyseenalaistamista.

Kaikki haastateltavani ovat olleet siis nuortaistolaisessa liikkeessä aivan tosissaan mukana, vaikka muistoja sävyttääkin huumori ja pieni itseironia. Esimerkiksi opintopiireistä saattoi saada myös saada oppia ja hyötyä, ja ainakin jälkeempään muistellen Minna koki opintopiirit myös antoisina. Opintopiireistä hän muistaa oppineensa ainakin sen, kuinka suuri merkitys taloudella on yhteiskunnassa. Toisaalta työväen näkökulma historiaan tarjosi vaihtoehtoisia tulkintoja silloin koulussa opetetulle viralliselle historianäkemykselle. Sen kautta Minna alkoikin miettiä tarkemmin myös oman sukunsa historiaa ja vuoden 1918 sisällissotaa, jossa hänenkin sukulaisiaan taisteli eri puolilla ja isoisoisä menehtyi.¹⁰⁴ Opintopiireistä ja taistolaisuudesta yleensä nähdäänkin opitun tietynlaista kriittisyyttä ja asioiden eri puolten näkemistä, vaikka paradoksaalisesti liikettä itsessään muistellaan jyrkkänä ja mustavalkoisena. Minna esimerkiksi analysoi taistolaisten ajattelutapaa:

No se oli, kaikessa yksinkertaisuudessaan se meidän sen hetkinen ajattelutapa. Koska tiettenkin meille markkinoitiin näitä asioita sillä tavalla nimenomaan, että me ollaan hyviksiä ja muut on pahiksia ja me tarkotetaan aina hyvää kaikella mitä me tehdään. Ja meil on niinku jalot aatteet ja sitten, tavallaan se semmonen raadollisuus mitä on ollu sosialistimaissa, niin eihän me siitä ymmärretty eikä me siitä kuultu. Eikä tiedetty mitään. Että mitä kaikkea ikävää siellä tapahtu, tapahtu siihenkin aikaan.¹⁰⁵

Tietty jyrkkyys ja oikeassa oleminen toistuu muidenkin taistolaismuisteluissa.¹⁰⁶ Toisaalta varmuus siitä, että oltiin oikeassa ja hyvällä asialla, naurattaa, mutta varsinkin puhuttaessa suhteesta Neuvostoliittoon se vetää vakavaksi.

Taistolaisuusaikojen muistamiseen liittyy vahvasti julkisessa keskustelussa puhe Neuvostoliitosta ja tarkemmin sosialistisen järjestelmän toimimattomuudesta ja ihmisoikeusrikoksista. Haastateltavistani kolme kävi Neuvostoliitossa jossain vaiheessa taistolaisaikoinaan. Vierailut Neuvostoliittoon olivat usein virallisen tahon järjestämiä

104 Minnan haastattelu, 15.3.2013.

105 Minnan haastattelu, 15.3.2013.

106 Kaisan haastattelu, 22.5.2012. Myös Sihvola on viitannut taistolaisuuden totalitarismin kompromissittomana oikeassa olemisen varmuutena. Sihvola 2004, 140.

tai turistimatkoja, mutta esimerkiksi Kaisa kertoo käyneensä tapaamassa siellä opiskelutta ystäväänsä. Epävirallisemmat matkat avasivat Neuvostoliiton arkea ja myös reaaliosialismin huonotkin puolet pääsivät esiin. Erityisesti kurjuus ja edelleen näkyneet sodan jäljet tekivät vaikutuksen nuoreen Kaisaan:

Ei, kun näki sit esimerkiks ne olosuhteet missä opiskelijat asu ja [...] semmost niinku, tosi räjähtäneitä taloja vaikka. Et tota. Aika niukkaa elämää ja muuta. Sit yks sellanen vaikuttava käynti oli sit siellä Leningradin piirityksen ja siin hautausmalla. Et tajus sen mis kunnossa se kaupunki on ollut sen pommituksen jälkeen ja se taas kolahti siihen rauhan ihmiseen mussa. Et tota, täytyy tehdä jotain ettei niin enää koskaan tapahdu.¹⁰⁷

Reaalisosialismin toimimattomuus ei sinänsä vaikuta tulleen Kaisalle yllätyksenä, vaan nimenomaan sodan aiheuttamat tuhot. Opiskelijaystävän niukat elinolot ja ränsistyneet talotkin ovat jääneet mieleen, mutta suuremman vaikutuksen Kaisaan tekivät joka kadunkulmalta löytyneet mummut ja naisten asema yhteiskunnassa. Neuvostoliitto ei kuitenkaan milloinkaan ollut hänelle oikeudenmukaisen ja toimivan yhteiskunnan ihanne. Tällainen Neuvostoliiton ihannoin kieltäminen – tai kuten Minna totesi, Neuvostoliiton kauheuksilta silmien ja korvien sulkeminen – kumoavat taistolaisuudesta luotua kuvaa Neuvostoliiton vankkumattomana kannattajana. Toisaalta myös ajateltiin, että Stalinin hirmuteoista oli siirrytty parempaan aikaan.¹⁰⁸ Neuvostoliiton ihannoimisen tai sen hirmuteoista tietämisen kieltäminen luultavasti jollakin lailla helpottaa taistolaisaikojen muistamista.

Kuitenkin taistolaisten tiivis (joskin yksipuolinen¹⁰⁹) suhde Neuvostoliittoon on yksi taistolaisuuden olennainen piirre. Esimerkiksi haastateltavistani Anna kertoo kokeneensa pientä kriisiäkin pohtiessaan nuorena taistolaisena hyvän kommunistin määritelmää:

No oikeestaan se oli aika vaikee kysymys ja mä pitkän aikaa pohdin sitä ja, ja sitten mä kyselin sitä vanhemmilta tovereilta kun mä olin sitte lapsenvahtina usein semmosessa perheessä joka oli hyvin tämmönen aatteellinen nuori perhe ja mä olin sitten heidän lapsensa vahtina kun he osallistu taistolaisiin tilaisuuksiin ja muistan kun kerran sitte rohkaistuin kysymään tältä mieheltä sitten että mikä, ja se hänen vastauksensa oli mun kannalta kauheen yllättävä, ja mun kannalta semmonen epä, jotenkin että, mä olin kauheen tyytymätön siihen, koska hänen vastauksensa oli että hyvä kommunisti on Neuvostoliiton ystävä. Ja, se oli niinkun, mä olin jotenkin odottanut enemmän – mä olin varmaan jotain Ostrovskia luku

107 Kaisan haastattelu, 22.5.2012.

108 Sihvola 2004, 138; Kontula 2002, 82. Sihvolan mukaan Stalinin ihmisoikeusrikkomukset olivat 1970-luvulla kaikkien valistuneiden ihmisten tiedossa, koululaisia myöten. Toisaalta niistä eivät julkisuudessa puhuneet kuin Kekkonen vastaiset oikeistolaiset tai vasemmiston toisinajattelijat.

109 Sihvola 2004, 140–141. Sihvola on todennut Neuvostoliiton olleen uhka Suomen itsenäisyydelle 1970-luvulla, mutta uskoo suurimman osan aikalaisista ymmärtäneen, ettei Neuvostoliitto todella hakenut liittolaisia Teiniliiton teini-ikäisistä kapinallisista. Neuvostoliitto haki ystäviä toisaalta, poliittisten tai taloudellisten vaikuttajien joukosta.

silloin tai jotain tämmösiä neuvostoklassikoita ja mä aattelin jotain tämmöstä syvällisempää ja jotenki puhtaampaa ja jotenki semmosta niinku, jotenki se Neuvostoliiton ystävä ei vastannut ollenkaan sitä mitä mä olin itse ajatellut tai jotenki hapuillut sitä kohti. Ja jotenkin kun Neuvostoliitto ei sillä tavalla jotenki kuitenkaan vastannut sitä kuvaa jostain semmosesta täydellisestä onnelasta jota [...] niin, no joo.¹¹⁰

Vanhemman taistolaisen antama määritelmä hyvälle kommunistille tuotti nuorelle Annalle pettymyksen. Anna jatkaa pohdintaansa hyvän kommunistin määritelmästä muistelemalla kriisiä, joka hänellä oli näiden ajatusten suhteen. Hän kertoo, ettei esimerkiksi mennyt juhlalliseen tilaisuuteen, jossa nuorisoliittolaisille jaettiin taistolaisten sini-paidat.¹¹¹ Kriittisesti ajatteleva nuori tyttö ei kokenut olevansa taistolaisten sinisen paidan arvoinen. Näistä muistosta nousee esiin se, ettei taistolaisuus ollut vain Neuvostoliiton vankkumatonta kannattamista eikä liikkeessä olo ei välttämättä ollut kaikille niin mustavalkoista kuin yleisessä taistolaiskeskustelussa yleensä annetaan ymmärtää.

Annalla taistolaisaikaan liittyy muutenkin myös stressaavia ja ikävämpiä muistoja, liittyen ehkä juuri tähän nuoren tytön maailmantuskaan ja oman identiteetin etsimiseen. Raskailta tuntuivat myös ympäristön luomat paineet ja toisaalta joukosta erottautuminen. Hän kuvailee:

Mutta minkälaista se oli, ni se oli oikeestaan hirveän raskasta. Se oli mulle niinku kauheen sellasta stressaavaa aikaa, koska mä en oikeestaan pitänyt siitä että mun olis pitänyt olla esillä ja jotenki niinku se ympäristön paine oli kauheen vahva, et koska se koulu oli niin oikeistolainen ja jotenkin mun luokka oli leimallisesti hyvin niinku oikeistolainen ja porvarillinen ja jotenkin niinkun se, se oli mulle kauheen raskasta aikaa. Olla jotenkin niinkun se, punanen siellä, et se ei ollu mitenkään, niin siltä kannalta se oli kauheen raskasta.¹¹²

Anna muistaa, että nuorelle ja ujolle koululaiselle esillä oleminen ja joukosta erottuminen tuntui rankalta. Hänen muistoissaan taistolaisuus ei siis ole ollut Kontulan mainitsemaa hauskanpidon taistolaispuhetta, vaan siihen on sisältynyt myös ulkopuolisuuden tunnetta porvarillisessa koulussa, jossa erottui joukosta ”punaisena” kommunistina. Mukana on ollut myös syvällisiä pohdiskeluja hyvästä yhteiskunnasta ja siihen pyrkimisestä.

Samankaltaisia ikävämpiä muistoja nousi esiin myös nuorena ujommalle Kaisalle. Taistolaisuudessa vastenmieliseltä tuntuvaa oli esimerkiksi erilaiset agitaatio-työt, kuten lehtien jakaminen. Esimerkiksi *Tiedonantaja*-lehden myyntiä kerrotaan inhonneen niin paljon, että jotkut mieluummin maksoivat lehdet itse kuin kaupittelivat

110 Annan haastattelu, 22.11.2012.

111 Annan haastattelu, 22.11.2012.

112 Annan haastattelu, 22.11.2012.

niitä ovelta ovelle. Myös Anna inhosi ujona tyttönä agitaatiotyötä ja ihmettelee jälkikäteen, miten selvisi kaikista epämiellyttävistä ja vaikealta tuntuvista järjestötehtävistä.¹¹³

Taistolaismuistoja kuunnellessa nouseekin mieleen hämmästys siitä, miten koululaiset ja opiskelijat ovat yksinkertaisesti ehtineet tehdä kaikkea sitä järjestötyötä ja maailmanparannusta koulun ja opintojen ohella. Kontula on nostanut esiin taistolaisuuden kokonaisvaltaisen luonteen, jossa aate ja järjestötyö täytti päivät aamusta iltaan. Myös nuortaistolaisuus nojasi työväenliikkeen vanhaan perinteeseen, jossa luokkataistelua jatkettiin vapaa-ajallakin.¹¹⁴ Esimerkiksi Anna kuvaili pitkiä päiviään:

Sittenhän mä kouluaikana paljon myös jakamassa lehtiä tehtaiden portilla et sitä mä tein, just ennen kuin mä menin kouluun ni mä menin jonnekin Tampellan tai Lokomon tai Valmetin tai mitä ne nyt oli, sinne tehtaiden portille, vuorovaihto varmaan joskus puoli seitsemältä tai millon se saatto olla, silloin mä olin jakamassa, sitten mä menin kotiin ja menin kouluun. Ja sit mä keräsin rahaa kadulla, olikohan [...] olikohan se sitten se ”Chilen kansa ei ole yksin”, Chileen keräsin rahaa, iltasin tai viikonloppusin mä olin usein sitten narikassa, siellä [- -] oli semmonen puolueen paikka, niinku tämmönen keskuspaikka jossa oli kokoustiloja ja tämmönen tanssipaiikka, siellä sitten niinku narikassa, otin vastaan takkeja semmosella makkarapalkalla, rahat meni yhdistykselle. Että kaikkea tämmöstä tein.¹¹⁵

Ennen kouluun menoa jaettiin siis lehtisiä tehtaiden työläisille, jossain välissä hoidettiin rahan keräystä tai työskenneltiin narikassa ja kaiken tämän lisäksi ehdittiin istua vielä opintopiireissäkkin. Myös Minnan muistoissa taistolaisuus tuntuu vieneen paljon aikaa ja energiaa, joka oli melko suoraan pois opinnoista. Kuitenkin hän muistaa aikaa positiivisesti nuoruuden intoiluna enemmän kuin raskaana puurtamisena, loppuaikaa lukuun ottamatta.¹¹⁶

Helena sen sijaan puuhasi enemmän laululiikkeen parissa ja oli mukana monessa eri lauluryhmässä. Ainakin yhtä niistä hän käytännössä myös johti, eli oli vastuussa harjoitus- ja keikkajärjestelyistä.¹¹⁷ Nuortaistolaisuuden tärkeä osa oli laululiike, joka loi yhteishenkeä ja varmastikin veti lisää nuorisoa mukaan taistolaisuuteen. Laulut olivat myös tärkeää ideologista oppimateriaalia, huomauttaa Minna:

Ja niillä, mä kyllä itse ainakin epäilen, että se, kun niitä lauluja tuli kuunneltua paljon ja niissä oli aika paljon asemaa työläisten asemasta ja kaikkee tämmöstä, niin se on varmaan ollu se tärkein oppimateriaali niinku sen ikäsenä, mitä on ollu. Että niitä renkutettiin yh-

113 Kaisan haastattelu, 22.5.2012; Annan haastattelu, 22.11.2012.

114 Kontula 2002, 74.

115 Annan haastattelu, 22.11.2012.

116 Minnan haastattelu, 15.3.2013.

117 Helenan haastattelu, 14.11.2012.

dessä ja sitten. Esimerkiksi Esko Kulonen oli työläinen Nokian paperitehtaalla, paperiosastolla, ja kerrottiin mitä sille kävi kun se sai myrkytyksen ja sellasta.¹¹⁸

Laulut tarjosivat siis oppia kaikkien opintopiirien lisäksi. Taistolaisuuden rinnalla toiminut laululiike loikin omaa, uudenlaista työväenmusiikin perinnettä, jolle oli ominaista huomiota herättävä, kova ja selkeästi artikuloiva laulutapa ja kantaaottavat sanoitukset.¹¹⁹ Kuten sitaatista tulee ilmi, opettavuus ja agitoivuus oli vahvassa osassa laululiikkeen tuotannossa: Aulikki Oksasen sanoittama ja muun muassa Kaisa Korhosen esittämä, eräänlaiseksi taistolaisuuden tunnuslauluksi noussut *Kenen joukoissa seisot* -kappale toimii tästä malliesimerkkinä.¹²⁰ Laululiikkeen tunnetuin edustaja ja esikuva monelle lauluryhmälle oli Agit-Prop-laulukvartetti.¹²¹ Sen inspiroimana ympäri Suomea perustettiin korkeatasoisiakin lauluryhmiä, jotka esiintyivät erilaisissa tilaisuuksissa. Näiden laulujen ja lauluryhmien rooli on ollut tärkeä varsinkin juhlissa ja agitaatiotyössä.

Oli taistolaisuus haastateltaville siis juhliakin: nuorisoryhmässä oli luonnollisesti myös hauskanpitoa. Haastateltavani eivät kuitenkaan koe, että taistolaisessa liikkeessä olisi ollut tavallista enempää juhlintaa, vaan sen nähdään kuuluneen normaaliin tapaan opiskelijoiden ja nuorten elämään. Tärkeäksi koettiin myös nimenomaan ryhmään kuulumisen. Kaisa kuvailee yhdessä tekemisen tunnetta ja ryhmän joukko-voimaa:

Koska siinähan oli hirveen paljon niitä semmosia juhlia joissa Agit prop oli esiintyy ja erinäköisiä solidaarisuus kansainvälisiä juttuja siinä, niinku joukkonostatteita. Stadionilla ja muuta. Mitä mä olen niinku tavallaan ajatellu että se kyllä jälkeen päin niin opettaa jonkun verran ymmärtää niitä ihmisiä jotka oli esimerkiksi jossain natsismissa mukana tai semmoses suuremmassa joukkoliikkeessä. Niinku tajuta se semmonen massan voima, että tulee semmonen kaikkivoipaisuus, että voi tässä tehdä ihan mitä vaan. Se minkä puolesta sitte [...] ¹²²

Liikkeessä vetosi siis myös joukon voima ja huuma sekä tunne siitä, kuinka yhdessä voidaan muuttaa maailmaa. Jälkiviisaana taistolaisuutta muistellessa esiin nousee myös liikkeen pelottava puoli sekä ymmärrys muita ääriliikkeitä kohtaan. Nykyajasta käsin taistolaisuuden muistaminen aiheuttaa tiettyä jälkiviisautta, sillä muistelijat tietävät, miten liikkeelle lopulta kävi ja miten siitä nykyään puhutaan. Tämä liittyy laajempaan

118 Minnan haastattelu, 15.3.2013.

119 Rautiainen 2001, 67, 187. Ks. myös Saunio 1987, 47.

120 Rautiainen 2001, 197, 198, 205.

121 Kvartetissa lauloivat Launis, Pekka Aarnio, Sinikka Sokka ja Monna Kamu ja yhtyeen kappaleet sävelsivät pääasiassa Kaj Chydenius ja Eero Ojanen. Tekstejä lauluihin yhtye otti nykyrunoilijoilta tai klassikoilta. Ks. Rantanen 1999.

122 Kaisan haastattelu, 22.5.2012.

keskusteluun äärivasemmiston ja -oikeiston vertailusta, jossa niiden ei nähdä välttämättä olevan niin kaukana toisistaan.¹²³ Taistolaisuutta peilataankin muistoissa myös muihin ääriliikkeisiin, ja muistitietoaineistossa nousee esiin huoli nykyajan ilmiöistä, kuten Suomen sisusta ja kasvavasta maahanmuuttokriittisyydestä. Aatteen ja joukkoon kuulumisen voima tunnetaan ja se huolettaa nyt jo aikuisia, elämäkokemusta keränneitä naisia.

Kun taistolaisuutta ja sen luonnetta pohtii, on muistettava, että 1970-luvun yhteiskunta oli paljon nykyistä vasemmistolaisempi ja melkeinpä kaikki kannattivat hyvinvointiyhteiskunnan rakentamista. Taistolaisuus saattoi siis olla radikaali, mutta kuitenkin täysin legitiimi vasemmistolaisuuden muoto, huomauttaa Kontula.¹²⁴ Maailmantapahtumat ajoivat nuorisoa vasemmalle ja loi voimakasta halua muuttaa maailmaa, kun ulkopolitiikka loi vahvaa kuilua oikeiston ja muiden välille.¹²⁵ Vaikka nykyajan korvaan taistolaisten puuhut – opintopiirit, agitointi ja vallankumouslaulut – kuulostavat hurjilta, eivät ne sitä välttämättä omana aikanaan olleet. Haastateltavieni taistolaismuistot ovat kuitenkin täynnä nuoruuden intoa ja joukkovoimaa, halua muuttaa maailmaa. Taistolaisaikana maailman muuttaminen paremmaksi tuntuikin mahdolliselta, vaikka nyt esimerkiksi Minnaa kauhistuttaa ajatella, mitä olisi todella tapahtunut, jos taistolaiset olisivat saaneet toteuttaa vallankumouksensa.¹²⁶

3.2. Hyvä taistolainen – nainen?

Ne oli siis sil taval tämmösiä, niin sanotusti paikkakunnan intellektuelleja, jotka kulki tota, kundit kulki samettihousut jalassa ja piippu suussa ja puhu viisaita siellä. Ja niistä tulikin myöhemmin sit, saatto tulla professoreja, kun mä oon nähny heitä myöhemmin. Tutkijoita ja professoreita. Että kyllä ne mulle toimii mulle niinku semmosina samaistumis-kohteina, että oli niin sanotusti mun mielestä ajattelevia ihmisiä jotka halusi keskustella yhteiskunnallisista asioista ja oli niinku viisaita.¹²⁷

123 Esimerkiksi ranskalainen historioitsija François Furet on tuonut esiin ensimmäisen maailmansodan jälkeen syntyneiden totalitarististen liikkeiden, bolsevismin ja fasismien samankaltaisuuden. Vaikka kommunismi oli vahvasti antifasistinen aatesuunta, kommunismia ja fasismia yhdistää esimerkiksi viha porvaristoa kohtaan. Ks. Furet 2003.

124 Kontula 2002, 57.

125 Sihvola 2004, 407.

126 Minnan haastattelu, 15.3.2013.

127 Minnan haastattelu, 15.3.2013.

Näin Minna kuvailee pikkupaikkakunnan taistolaisen liikkeen johtohahmoja, jotka boheemilla ja tiedostavalla olemuksellaan houkuttelivat nuoren tytön mukaan poliittiseen liikkeeseen. Hän muistaa kuinka vasemmistolaisten ja kokoomusnuorten tyylit erosivat toisistaan: porvarit olivat enemmän amerikkalaishenkisiä poppareita, kun taas vasemmistolaiset kulkivat resuisissa samettihousuissa ja vaikuttivat nuoren tytön silmään paljon fiksummilta ja ajattelevammilta, suorastaan intellektuelleilta.

Minnan kuvailemat taistolaisintellektuellit ovat miehiä ja miehinen on ehkä muutenkin tyypillinen taistolaismielikuva. Kuitenkin yksi taistolaisuuden erityispiirteistä oli naisten aktiivinen ja runsaslukuinen mukanaolo liikkeessä. Kimmo Rentola on kiinnittänyt huomiota naisten suureen osuuteen Akateemisen sosialistiseuran jäsenistössä vuosina 1968–1972, jolloin seuran jäsenmäärä kasvoi kohisten. Rentolan mukaan se, että ASS:n tulokkaista puolet oli naisia, oli mullistava muutos.¹²⁸ Naisten osuus järjestössä olikin suurempi kuin missään muussa suomalaisessa kommunistisessa organisaatiossa aiemmin. Myös Anna Kontula on todennut saman asian omassa tutkimuksessaan: Tampereen yliopiston marxilaisessa ryhmässä naisilla oli enemmistö (53,5%). Silti Kontula muistuttaa, että naisten vahvasta osallistumisesta huolimatta taistolaiskuvauksiin liitetään aina liikkeen maskuliinisuus.¹²⁹

Rentola näkee, että 1960-luvun loppu- ja 1970-luvun alkuvuosiin kulttuurisiin teemoihin kuuluu nuori vahva nainen, joka usuttaa tai johdattaa epäröivän pojan radikaalin tekoon. Esimerkkeinä hän mainitsee *Bonnie ja Clyde* tai *Hullu Pierrot* -elokuvat, Kristiina Halkolan ensilevyn *Täytyy uskaltaa* sekä naisten vahvan osuuden Vietnamin sodan vastaisessa liikkeessä.¹³⁰ Kuitenkin taistolaisuuden miehiset piirteet ja retoriikka vihjaavat myös toista: esimerkiksi pöksylähetyksestä¹³¹ puhuttiin paljon, kuten eräs haastateltavani toteaa: ”Sen [pöksylähetyksen] kuuli mainittavan usein - ja millainen seksismi siinä kiteytyy: naiset eivät ajattele itse vaan ovat miesten vieteltävissä, käännytettävissä.”¹³²

Kuten haastateltavani usein korostivat, ”tiedostavan nuorison” virta taistolaisuuteen oli vahva. Mielenkiintoista on, että Rentola nostaa naiset nimenomaan taistolaisuuden ”johdattajiksi”. Hän vertaa nuorten naisten rynnistystä taistolaisiin opiskelijajärjestöihin maaltamuuton prosessiin: pienistä kylistä kaupunkeihin hakeutuivat ensin

128 Rentola 2003, 101.

129 Kontula 2002, 79.

130 Rentola 2003, 102.

131 Pöksylähetyksellä viitataan agitaatio- tai käännytystyöhön, jossa ihmissuhteiden kautta, flirttailemalla tai suoraan seksillä hankittiin liikkeeseen tai ryhmään uusia jäseniä.

132 Kaisan haastattelu, 22.5.2012.

nuoret naiset, jonka jälkeen miesten täytyi lähteä perään tai vaihtoehtona oli jäädä peräkammarin pojaksi vanhempien helmoihin.¹³³ Omista haastateltavistani Kaisa pitää tätä tulkintaa melko villin kuuloisena, mutta toteaa, että helsinkiläisessä SOL:ssa tämä on ehkä voinut olla mahdollista.¹³⁴ Muistossa korostuukin usein muun Suomen ero Helsinkiin. Toisaalta jo Minnan kuvauksessa intellektuelleista ja kiehtovista taistolaisista nämä liikkeeseen houkutelleet johtohahmot olivat nimenomaan älykkäitä ja ajattelevia nuoria miehiä.

Tästä huolimatta Minna muistaa taistolaisten joukoissa olleen paljon aktiivisia naisia, jotka toimivat esikuvina ja ihailun kohteena muille nuorille naisille. Hän nostaa esikuvakseen esimerkiksi Teiniliiton pääsihteerinä toimineen reippaan naisen:

Et tota, niinkun mä sanoin niin kyllä mun samaistumiskohteena oli yhtä lailla semmosia vahvoja naisia, jotka oli, esimerkiksi Teiniliiton silloinen pääsihteerini oli semmonen nainen jota mä suoranaisesti ihailin kun se oli niin tomera tekemään hommia ja niin pois päin.¹³⁵

Minna näkee taistolaisuuden vetäneen puoleensa nimenomaan aktiivisia ja vahvoja naisia ja muistaa oman taistolaisporukan toiminnan olleen hyvinkin tasa-arvoista. Minna kertoi olleensa ehkä joidenkin muiden silmissä paikallisen järjestön aktiivinen ja keskeinen hahmo. Muistelussa korostui aktiivisuus toisten silmissä, eikä niinkään oman aktiivisuuden korostaminen. Tämän nähdään olevan tyypillistä naisten tuottamalle muistitiedolle, jossa kertoja harvoin nostaa itsensä julkisen toiminnan keskiöön tai korostaa omaa toimintaansa ja saavutuksiaan. Sen sijaan naisten muistoissa nousevat esiin usein perheen tai muun lähipiirin saavutukset ja tapahtumat.¹³⁶

Toisaalta poliittisen liikkeen muistelussa ryhmän korostaminen on luonnollista. Minna muistaa joukossa olleen tärkeileviä tyyppejä – usein miehiä – jotka kuvittelivat olevansa muita älykkäämpiä ja tärkeämpi, mutta korostaa heitä löytyvän jokaisesta ihmisryhmästä.¹³⁷ Hänen muistoissaan taistolaisuus näyttää jopa korostuneen tasa-arvoisena. Samalla tavalla liikettä muistelevat myös Päivi ja Helena, joille taistolaisuus ei ollut mitenkään sukupuolittunutta. Osa haastateltavistani korosti toimineensa aktiivisemmin taistolaisen laululiikkeen puolella, jossa naisia oli mukana paljon enemmän ja vahvoja esikuvia löytyi läheltä. Myös rauhanliike mainittiin naisvaltaisemmaksi.

Toisenlaisiakin muistoja kuitenkin on. Rentola mainitsee liikkeessä jääneen hallitsemaan perinteisten hierarkioiden, joissa kärjistäen miesten tehtävänä oli joh-

133 Rentola 2003, 102.

134 Kaisan haastattelu, 22.5.2012.

135 Minnan haastattelu, 15.3.2013.

136 Sangster 2003, 89.

137 Minnan haastattelu, 15.3.2013.

taminen ja ajattelutyö, naisten taas arjesta huolehtiminen.¹³⁸ Myös haastattelemani Anna muistaa liikkeen toimintamuotojen olleen hyvinkin perinteisiä sukupuolirooleja myötäileviä:

Että miehet puhu ja oli ehkä esikuvia, naisille. Ja naisten rooli saatto hyvinkin olla että piti enemmän ihailta ja myötäillä. Tai jotenki toimia jotenki avustajana. Mut kyllä mullakin on semmoinen mielikuva et ei ainakaan siinä missä mä olin mukana niin ei ollut semmosta naisjohtajaa, tai semmosta naishahmoa joka olis ollut jollakin tavalla siinä [...] joo, kyllä se oli hyvin mieslähtöistä.¹³⁹

Hänen kokemustensa mukaan omassa taistolaisporukassa toimintaa johtivat miehet. Naisten tehtävänä oli avustaminen ja ihailu, toisin kuin esimerkiksi Minnan muistoissa, joissa naiset olivat aktiivisia toimijoita. Anna ei kuitenkaan muista sukupuolen olleen varsinaisesti rajoittava tekijä toiminnassa, vaikka kertoo perineensä feministisen ajattelun äidiltään jo lapsena ja näkee taistolaisuuden hierarkian nykyajasta käsin, aikuisena, sukupuoleen liittyvinä kysymyksinä.¹⁴⁰

Myös Kaisa on myöhemmin huomannut taistolaisen liikkeen johtoportaan olleen hyvin miehistä ja taistolaisten sukupuoliroolien olleen perinteisiä. ” [Nainen oli] just tämmönen koristus ja kaunistus”, hän kuvaa ja jatkaa tämän perinteen mukaan naisten olleen lähinnä sihteereitä ja kahvinkeitäjiä.¹⁴¹ Annan ja Kaisan muistoissa miehet siis näyttäytyvät vahvemmin aktiivisina toimijoina kuin naiset, joiden rooliksi heidän mielestään jäi taustalla oleminen ja miesten tukeminen. Naisten roolia ja mahdollisuuksia taistolaisessa liikkeessä nähdään siis eri tavalla, johon näen liittyvän muistelijan oman suhtautumisen tasa-arvoon ja miten hän asioita näkee, tarkastelee ja kokee. Uskon esimerkiksi Annan ja Kaisan katseeseen vaikuttavan heidän myöhemmän yhteiskunnallisen toimintansa feministisissä liikkeissä ja toisaalta myös heidän koulutuksensa sekä yleisemmän, vahvan kiinnostuksen tasa-arvoasioihin.

Taistolaisuuden miehisydestä huolimatta Annan mieleen nousee erilainen naisesikuva liikkeen sisältä. Hän muistaa Tampereella toimineen taiteilijan, jonka työhuoneella taistolainen nuorisoryhmä kokoontui. Taiteilija eli avoimesti parisuhteessa toisen naisen kanssa ja herätti nuoren Annan uteliaisuuden rikkomalla muutenkin perinteistä naisen mallia lyhyellä siilitukalla ja pukeutumisellaan. Sillä taiteilija erottui joukosta ja Anna muistaa, kuinka hänen seksuaalisesta suuntautumisestaan vaiettiin tyystin eikä häntä kohdeltu Annan mielestä tasa-arvoisesti:

138 Rentola 2003, 103.

139 Annan haastattelu, 22.11.2012.

140 Annan haastattelu, 22.11.2012.

141 Kaisan haastattelu, 22.3.2012.

Sillon jotenki, et hän tarjos sen työhuoneensa niinku kokoustilaks, mutta silti must tuntu, että häneen ei niinku suhtauduttu sellasella kunnioituksella kun ehkä olis niinkun pitäny tai voinu, että hän oli kuitenkin semmonen aktiivitoimija, mut kuitenkin häneen ei suhtauduttu sillai niinku avoimesti.¹⁴²

Anna kokee, että lesboa taiteilijaa käytettiin jotenkin hyväksi ja näkee toisaalta virheenä sen, ettei häntä osattu hyödyntää esikuvana. Se olisikin ollut taistolaisuudelle paikka näyttää avoimuutta kaikkien liikkeenä, mutta liikkeen konservatiivisuus voitti eikä homoseksuaalien oikeuksia tai edes homoseksuaaleja nostettu esiin.

Samanlaisia muistoja on nostanut esiin Pirkko Saisio muistelmamaisessa *Punainen erokirja* -romaanissaan. Siinä naisen kanssa parisuhteessa elävä kertoja päätyy puolustamaan taistolaisuuden vaikenevaa suhdetta seksuaalivähemmistöihin: ”Kysymys on preferenssistä. Ensiksi täytyy hoitaa kuntoon enemmistön asiat, laiminlyödyn enemmistön siis.”¹⁴³ Taistolaisuudessa nähtiin siis etusijalla olleen perinteisten työläisten oikeuksien puolustamisen ja muiden ryhmien oikeuksista vaiettiin, kunnes työläisten asema olisi korjattu. Haastattelemani Anna muistaa kuitenkin lesbon taiteilijan kiehtoneen häntä silloin erilaisuudellaan, jolle hän ei vielä nuorena tyttönä löytänyt nimeä tai määritelmää. Silti hän koki jo silloin pystyvänsä samaistumaan taistolaisten joukosta eniten taiteilijaan. Jälkikäteen Anna näkee taiteilijan uhmanneen heteronormatiivisuutta ja perinteistä tapaa olla. Pieni kapina taistolaisuuden sisällä siis.

Sukupuolella toisaalta koettiin ja toisaalta ei koettu olleen taistolaisuudessa merkitystä. Anna Kontula on nostanut esiin taistolaisuuden muualla kuin konkreettisesti hierarkiassa sijainneet mahdolliset naisia alistaneet valtarakenteet. Hänen mukaansa liike saattoi antaa enemmän tilaa maskuliinisille ominaisuuksille ja maailman ymmärtämisen tavoille.¹⁴⁴ On totta, että taistolaisen liikkeen näkyvimmit johtohahmot olivat – kulttuuriliikettä lukuun ottamatta – miehiä, joten keskustelussa sukupuolesta taistolaisuudessa on noussut esiin käsitys joukosta naisia, jotka kiltisti äänestivät johtajikseen miehiä. Kontula kuitenkin tyrmää tämän käsityksen ja tulkitsee miesten valikoituneen johtoon, koska luottivat itseensä enemmän.¹⁴⁵ Toisaalta voi pohtia, miksi taas esimerkiksi rauhanliikkeessä naisetkin nousivat johtoasemiin. Naiset saivat taistolaisissa järjestöissä osastotasolla tärkeitäkin tehtäviä, mutta liikkeen sisäpiirissä saattoi vallita jonkinlainen miehiä suosiva järjestelmä.

142 Annan haastattelu, 22.11.2012.

143 Saisio 2003, 267.

144 Kontula 2002, 80.

145 Kontula 2002, 80.

Esimerkiksi Matti Hyvärisen taistolaisuutta käsitelleen väitöskirjan haastatteluja analysoinut Eeva Peltonen on huomannut mies- ja naishaastateltavien kuvailleen eri 70-lukua: naisten tarinoissa taistolaisuus jäsenyi sukupuolittuneiden valta-asemien kautta, kun taas miehillä korostuivat usein poliittiset pelit ja järjestötaistelut.¹⁴⁶ Kontula mainitsee myös taistolaisuuteen vahvasti kuuluneiden epävirallisten ravintolapöytäkeskustelujen ja miehisen juomakulttuuriin sulkeneen osittain naisia pois.¹⁴⁷ Tämän perusteella onkin mielenkiintoista pohtia, miten esimerkiksi ujommat tai ”nuihemmat” – kuten esimerkiksi haastattelemani Kaisa itseään kuvasi – sopeutuivat mukaan taistolaisten joukkoon. Kontulan tutkiman taistolaisuuden myytin vahvoja osia ovat juhliminen ja ryyppääminen, kuten nuoruudessa ja opiskelijaelämässä yleensäkin. Osalle se ei kuitenkaan ollut tärkeää, niin kuin esimerkiksi haastattelemalleni Kaisalle tai teini-ikäisenä koululaisena taistolaisessa liikkeessä toimineille. Taistolaisuudessa oli muutakin tärkeäksi koettua.

Haastattelemani Kaisa ja Anna muistavat taistolaisaikoinaan jo tunteneensa tiettyä sopimattomuutta liikkeeseen ja kyseenalaistaneensa taistolaisuuden arvoja ja itsestäänselvyyksiä. Kuten mainitsin, Anna muistaa pohtineensa paljon sitä, millainen hyvä taistolainen oli. Molempien, Kaisan ja Annan muistoissa liikkeessä toimimisessa oli myös vastenmielisiä ja vaikeita asioita, kuten agitaatiotyö ja lehtien myyminen, yleensä esillä oleminen ja joukosta erottuminen.

Mielenkiintoisiksi nouseekin haastatteluista pohdinnat hyvän taistolaisen mallista. Kaikki haastateltavani olivat sitä mieltä, että hyvän taistolaisen ominaisuuksiin kuuluivat karismaattisuus, sanavalmius ja lukeneisuus. Toisaalta taistolaisen hyväksi piirteeksi nähtiin myös rohkeus, raittius ja reippaus, kaikenlainen perinteinen hyveellisyys. Kaisa taas muistaa taistolaisaikoihinsa liittyneen tietynlaisen ”minän” eli henkilökohtaisen piilottaminen. Hyvä taistolainen nainen oli hänen muistoissaan vaatimaton, niin ulkoiselta kuin sisäiseltä olemukseltaan:

Ja sit tosissaan se semmonen [...] mä ehkä kannan vieläki sitä et mä en osaa meikata enkä muuta, et tavallaan se johtaa sieltä, et osa meiän porukoist oli sillai että et korosta itseäs, et puvuilla, et meikeillä eikä millään, et sillai niinku häivytyä. Et se ei nyt koske suinkaan kaikkia. Mut se must on ollu ihan, tai minkä mä koin hirveen voimakkaana, et omista jutuista ei puhuta, et se on pikkuporvarillista, niinku pahimmillaan mitä se vois olla.¹⁴⁸

146 Peltonen 1998, 228.

147 Kontula 2002, 80.

148 Kaisan haastattelu, 22.5.2012.

Itsensä korostaminen oli siis pikkuporvarillinen synti ja hyvä taistolainen ikään kuin häivytti itsensä massaansa, osaksi joukkoa.

Yksilön häivyttäminen joukon hyväksi on mielenkiintoinen ristiriita taistolaisuuden karismaattisten johtajien kuvan kanssa. Myös Relander näkee, että taistolaisuudessa ryhmän jäseneksi pääsemisen kriteerit olivat tiukat. Toveriksi hyväksymisen ehtona oli vanhasta pikkuporvarillisesta minästä luopuminen ”leninistisen vallankumoussubjektin” hyväksi.¹⁴⁹ Samaa pikkuporvarillisen itsensä häivyttämistä muistelee Kaisa. Toisaalta liikkeessä kuitenkin arvostettiin ja nostettiin esiin johtohahmoja, jotka puheenlahjoillaan ja älyllään erottautuivat joukosta ja päihittivät vastustajat väittelyissä. Myös laulu- ja kulttuuriliikkeistä nousi esiin karismaattisia esikuvia, jotka toisaalta sulautuivat vaatimattomiksi tovereiksi, mutta olivat kuitenkin erityisiä, ihailun kohteena olevia yksilöitä.

Taistolaisuudessa yhteisöllisyys ja yksilö tuntuvat muodostaneen tietynlaisen ristiriidan. Sosiaalipsykologia Stephen Worchel on kuvannut ihmisen yksilö- ja ryhmäidentiteettien ristiriitatilanteita, joita ihminen kohtaa toistuvasti elämänsä aikana. Samalla, kun ihmisellä on syvä tarve kuulua ryhmään, tulla hyväksytyksi ryhmän kautta sekä saada tukea ja turvaa ryhmästä, ihminen kokee kuitenkin tarvetta toteuttaa yksilöllisyytensä. Ryhmien taipumuksena on kuitenkin vaatia jäseniltään kuuliaisuutta, ryhmän tarpeiden ensisijaiseksi asettamista ja osittaista henkilökohtaisesta identiteetistä luopumista.¹⁵⁰ Taistolaisuudessakin yksilöt etsivät ryhmästä suojaa ja turvaa, tovereita, mutta samaan aikaan henkilökohtaiset identiteetit kamppailivat omasta tilastaan ryhmän sisällä. Liikkeen yhteisöllisyyttä pohtineen Relanderin mukaan kommunistinen aate, mielenosoitukset ja muut joukkoesiintymiset sekä taistolaisten tavamerkeiksi kehittyneet rytmikkäät taputukset tuottivat huumaavaa yhteisöllisyyden ja joukkovoiman tunnetta. Se oli kuitenkin liikkeen voimaa yksilön kustannuksella ja tällä voimalla liike imi monet jäsenistään tyhjiksi.¹⁵¹ Yksilö jäi liikkeessä siis tietyllä tavalla joukkovoiman alle ja näin syntyi yksilön ja ryhmäidentiteetin ristiriita.

Ryhmän ja yksilön vaikea suhde liittyy myös sukupuoleen, seksuaalisuuteen ja niiden piilottamiseen. Pia Ingström on kerännyt muistoja 1970-luvun feministi-

149 Relander 1999, 216. Samankaltaista tai jopa tiukempaa suhtautumista on kuvannut Hanne Koivisto Neuvostoliiton ja Euroopan maiden kommunististen puolueiden kohdalla ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Ne vaativat jäseniltään poikkeuksellista omistautumista ja uhrautumista. Puolueiden kuria on kuvailtu tiukemmaksi ja yhteishengen vaatimusta kovemmaksi kuin sotilasjärjestöillä. Koivisto 2010, 187.

150 Worchel 1995, 54–55.

151 Relander 1999, 218.

sistä liikkeistä *Lentävä feministi* -teoksessaan ja nostaa siinä esiin taistolaisuuden kak-sinaismoralismin suhteessa naiseuteen ja feminismiin, mutta myös yksilöllisyyteen ja ruumiillisuuteen. Varsinkin intiimejä asioita käsittelevässä puheessa taistolaiset vaike-nivat hänen mukaansa tyystin ja naiseus peitettiin, niin diskursseissa kuin pukeutumi- sessakin:

Sosialistinen ruumis puettiin joko siniseen tai punaiseen – vähemmistön tai enemmistön mukaan – hiertävään keinokuituiseen paitaan, ja se toimi kollektiivisesti ja kurinalaisesti. Ainut kauneuspilkku oli ohuesta villakankaasta tehty kukkahuivi, mutta puoluepolitiikka on lyönyt leimansa huiviin niin tiukasti, että sen on ollut vaikea tehdä paluuta viattomana retromuotina.¹⁵²

Sukupuolen kontrolli ja vaikeneminen ulottui käytöksestä pukeutumiseen, mutta toisenlaisiakin kokemuksia nousi omista haastatteluistani esiin. Kolme viidestä haastateltavastani ei muista sukupuolen olleen mitenkään rajoittava tekijä taistolaisuudessa, vaan sen sijaan liikkeessä oli mukana runsaasti aktiivisia naisia ja naistoimijoita. Naisten mahdollisesta toimijuudesta tai taustalla pysymisestä huolimatta kaikki haasta-teltavani muistavat kuitenkin, että taistolaisuudessa naiskysymys ”lakaistiin maton al-le”, minkä esimerkiksi Minna toteaa olleen liikkeen todellista tyhmyyttä. Kimmo Ren-tola onkin todennut, että vaikka naisten rooli taistolaisuudessa oli huomattava, sen seu-raukset olivat naisten kannalta paradoksaaliset. Kuten poliittisissa liikkeissä yleensä, liike on ennen tiettyä vakiintumistaan toisenlainen kuin sen alkuaikoina. Myös nuortais-tolaisuus ikään kuin jähmettyi, ja radikaali nuoriso omaksui teorian, jossa naiskysymys muiden ”erityiskysymysten” tavoin jäi marxilaisen teorian jalkoihin. Näiden ongelmien uskottiin ratkeavan koko yhteiskunnan muuttumisen myötä.¹⁵³

Kaisaa ja Annaa lukuun ottamatta haastattelemani naiset tuntuivat etään-nyttävän sukupuolikysymykset itsestään. Tästä huolimatta he kaikki kokevat tasa-arvoasiat tärkeiksi edelleen ja kertovat niiden olleen tärkeitä jo taistolaisaikana. Liik-keessä koettiin sukupuolten välisen tasa-arvon omalla tavallaan toteutuneen, tai vaati-mukset siitä ikään kuin unohtuvat. Samaa analysoi Eeva Peltonen artikkelissaan, jossa hän toteaa itsekkin tavallaan unohtaneensa sukupuolensa tullessaan taistolaiseen liikkeeseen ja kokeneensa, että hänellä oli samat mahdollisuudet toimia liikkeessä kuin miehil-läkin.¹⁵⁴ Näen saman tapahtuneen haastateltavieni kohdalla. Osa heistä tuntee edelleen-kin vahvasti toimineensa tasa-arvoisina miesten kanssa, toiset taas – osittain myös jälki-viisaina – analysoivat liikettä myös sukupuolikysymyksen kannalta.

152 Ingström 2007, 143.

153 Rentola 2003, 103.

154 Peltonen 1998, 230.

Millainen taistolaisen liikkeen suhde sitten oli naisasiaan? Ilmeisen hankala, vaikka esimerkiksi Suomen Naisten Demokraattinen liittokin joutui vähemmistöläisten ja enemmistöläisten valtakamppailun kohteeksi. Sukupuolikysymyksiä ei vasemmistossa ilmeisesti koettu 1970-luvulla ajankohtaisiksi, sillä 1960-luvulla aloitettu maltillinen tasa-arvokeskustelu aktivoitui uudelleen vasta 1970-luvun lopulla.

Sosialismin ja naisasialiikkeen suhde ei kuitenkaan ollut poissuljettu aluksi. Esimerkiksi ruotsinkielisessä Marxist-Feministerna-ryhmässä¹⁵⁵ oli mukana paljon vasemmistolaisissa liikkeissä toimineita naisia ja varsinkin toiminnan alkuvaiheessa ryhmä haki yhteyksiä myös kansandemokraattiseen naisliittoon SNDL:oon. Kuitenkin sen toiminnan halvaannuttua taistolaisten ja enemmistöläisten valtakamppailussa he hylkäsivät yhteyden.¹⁵⁶ Myös 1970-luvulla toimineet Puna-akat¹⁵⁷ kokivat, ettei naisille annettu taistolaisuudessa tai laajemmin vasemmistolaisessa liikkeessä tilaa. Puna-akoissa aktiivisesti toiminut Lolo Zilliacus on muistellut ryhmän suhdetta vasemmistoon: ” [- -] vasemmistolaispiireissä, ettei naisia kuunneltu eivätkä he olleet tärkeitä. Koko tämä kahvinkeitäjäsyndrooma kaikkineensa.”¹⁵⁸ Jonkinlainen naisten rooli miesten avustajina ja tukijoina taistolaisuudessa tuntui feministejä kaiheartavan. Kuitenkin MF-ryhmä ja Puna-akat tunnustivat suoraan olevansa vahvasti vasemmalla, mutta toimivat aktiivisesti kaiken vasemmistolaisuuden ulkopuolella.

Feministien pysymiseen erossa taistolaisuudesta saattoi olla kuitenkin muitakin syitä. MF-ryhmästä kirjoittanut Taavetti on todennut taistolaisliikkeen olleen ruotsinkielisten joukossa heikko ja tämän nähdään usein olevan syy ruotsinkielisten vahvalle asemalle varhaisessa feminismissä.¹⁵⁹ Sukupuolen pimeäksi ajaksi kutsuttu 1970-luku olikin ruotsinkielisissä piireissä myös radikaalifeminismin aikaa, kuten Taavetin ja Ingströmin tutkimien MF-ryhmän ja Puna-akkojen esimerkki osoittaa.

155 MF-ryhmä oli Helsingissä 1983 perustettu marxilainen feministiryhmä, joka jatkoi toimintaansa 1980-luvulle saakka. Ryhmä oli osa niin sanottua uutta naisliikettä ja toisen aallon feminismiä, jonka juuret olivat 1960-luvun radikaaliliikkeissä. Ryhmä kokoontui tiiveimmillään viikoittain ja keskusteli sosialistisesta ja feministisestä kirjallisuudesta sekä toimi tiedostusryhmänä. Lisäksi ryhmä järjesti feministisiä opintopiirejä sekä järjesti erilaisia tempauksia sekä yksin että yhteistyössä muiden naisryhmien kanssa. Ks. esim. Taavetti 2012; Ingström 2007.

156 Taavetti 2012, 38.

157 Myös Puna-akat olivat 1973 perustettu feminismistä ja marxismista kiinnostunut ryhmittymä. MF-ryhmä ja Puna-akat kohtasivat toisensa vasta loppuvuonna 1974. Ryhmät tekivät yhteistyötä ja myöhemmin Puna-akat sulautuivat MF-ryhmään. Suomenkielisen Naisasialiitto Unionin katsotaan myös edustavan uutta naisliikettä vuoden 1976 sukupolvenvaihdoksen jälkeen, mutta ryhmillä oli kielen lisäksi poliittisia eroja ja feministiryhmien vapaammat toimintamuodot ärsyttivät muodollisempaan toimintaan tottuneita unionilaisia. Ks. esim. Taavetti 2012; Ingström 2007; Jallinoja 1983.

158 Ingström 2007, 135.

159 Taavetti 2012, 38.

Sosialismin ja naisasian yhteys on kuitenkin koettu ongelmalliseksi monessa eri ajassa ja yhteydessä.¹⁶⁰ Marxist-Feministerna-ryhmä esimerkiksi näki patriarkaatin ja kapitalismin olevan rinnakkaisia järjestelmiä, mutta koki marxismin keskittävän liikaa teolliseen tuotantoon. Näin se jätti huomaamatta naisten suuren merkityksen yksityisessä, perheissä tehtävässä työssä ja nainen jätettiin marxismissa alisteiseen asemaan.¹⁶¹

Taistolaisuuden yksi myytti on Kontulan tutkimuksen mukaan myös tietynlainen vapaa seksuaalisuus, jonka voi nähdä jatkumona 1960-luvun vapaata seksuaalisuutta korostaneesta hippiliikkeestä.¹⁶² Rentola muistuttaa artikkelissaan mielenkiintoisesti myös seksuaalisesta vallankumouksesta, joka aatteellisen ja moraalisen kuohunnan jälkeen alkoi vuoden 1970 tienoilla – e-pillerin yleistyessä – siirtyä selkeämmin toimeenpanovaiheeseen. Hänestä se loi tilaa voimakkaalle yhteenkuuluvuuden ja lujan keskinäisen luottamuksen tunteelle nuorten naisten ja miesten välille, joka ehkä tiivistyi myös taistolaisissa järjestöissä. Rentola näkeekin jonkin yhteyden seksuaalisen ja poliittisen kumouksen välillä, mutta jättää sen tutkimisen muille tutkijoille.¹⁶³

Taistolaisuuden seksuaalisuus on vaikea kysymys tutkittavaksi. Esimerkiksi Kontula toteaa, että taistolaisuudesta puhuttaessa jotkut muistelevat siinä olleen jonkinlaisen merkillisen seksuaalisen alakulttuurin. Samassa järjestössä toimineiden kokemukset saattavat kuitenkin erota toisistaan suuresti: toiset muistavat taistolaiset poikkeuksellisen puritaanisina, toiset muistelevat viljelejä joukko-orgioita. Kontula erottaa kuitenkin jonkinlaisen Rentolan mainitseman ymmärryksen 1960-luvun seksin vallankumouksen perinteestä ja seksuaalisen ilmapiirin vapautumisesta.¹⁶⁴ Esimerkiksi Hyvärisen haastattelemista naisista Kirsi muistaa liikkeessä tai sen piirissä esiintyneen naisten hyväksikäytön ja ”pakonomaisen kaatamisen” lisäksi seksuaalisuuden vapautuneisuuteen verhottua parinvaihtoa, jota hän itse luonnehti ”tympeäksi”.¹⁶⁵ Vapaampi seksuaalisuus sai siis kuitenkin naisten kannalta ei pelkästään vapautuneempia vaan myös ikävämpiäkin piirteitä.

160 Ks. esim. Echols 2003, 88–105.

161 Taavetti 2012, 37. Tarkemmin feminististen liikkeiden tyytymättömyydestä uusvasemmistolaisen liikkeen patriarkaalisuuteen ks. Ingström 2007, 27; Jallinoja 1983, 195.

162 Janne Poikolainen näkee toisaalta 1960-luvun hippikulttuurissa kyteneen jonkinlaisen potentiaalisen kasvualueen taistolaiselle liikkeelle ja joitakin hippiliikkeen aktiiveja siirtyikin taistolaisuuden piiriin. Toisaalta hippiliikkeen jatkumo on nähtävissä taistolaisuutta selkeämmin ympäristöliikkeen piirissä. Poikolainen 2008, 86.

163 Rentola 2003, 103.

164 Kontula 2002, 79.

165 Peltonen 1998, 228.

Osittaisen vaikenemisen ilmiö vaikuttaa toistuvan taistolaisuuden seksuaalisuudesta puhuttaessa: ehkä jotkut sellaisia – parinvaihtoa, vapaata seksiä – harrastivat, mutta ei koskaan kertoja itse. Esimerkiksi omista haastateltavistani Kaisa muistelee tietyn seksuaalisuuden korostuneisuuden liittyneen aikaan, mutta korostaa niiden olleen yksilöllisiä ratkaisuja. Hän arvelee, että varmastikin kesäksi nuorten taistolaisten käyttöön vuokratulla kansakoululla tapahtui kaikenlaista, mutta hän ei siitä tiedä sen paremmin: ” [- -] mä olin kauheen tiukkapipon maineessa kun mä en juonu enkä mitään ja muutenki semmonen, vähän nuiva tyyppi. Et mä en ollu niinku näis kisoissa sit mukana”.¹⁶⁶ Seksikokemuksia ja muistoja on niin monia kuin kokijoitakin, eikä kukaan ainakaan minulle halunnut kertoa omista kokeiluistaan. Parinvaihtoa tai joukko-orgioita ei haastattelujeni kuluessa mainittu kertaakaan.¹⁶⁷ Toisaalta en itse kysynyt tarkemmin kysymyksiä seksuaalisuuteen liittyen, eikä se varmasti monelle ole aihe, joka tulisi luonnollisesti puheeksi tuntemattoman haastattelijan kanssa jutellessa. Seksuaalisten kokeilujen ja ihmissuhteiden koetaan toisaalta myös kuuluvan yleisemmin nuoruuteen, johon taistolaisaikakin ajoittui.

Pöksylähetyksen käsite sen sijaan nousi haastatteluissa keskustelun aiheeksi, kerran haastateltavan puolelta, muuten itseni esittämänä kysymyksenä. Viidestä haastateltavasta kaksi ei tunnistanut koko termiä eikä liittänyt sitä taistolaiseen liikkeeseen mitenkään. Kaisa nosti termin esiin haastattelussa puhuessaan liikkeen tasa-arvosta, tai lähinnä liikkeen miehisydestä. Pöksylähetyksen hän määritteli tietoisesti ihmissuhteen tai seksisuhteen käyttämiseksi oikeaan oppiin kääntämisessä.¹⁶⁸ Myös Minna tuntee pöksylähetyksen ja muistaa, kuinka termiä käytti rehentelytarkoituksessa eräs liikkeessä toiminut mies. Molemmille, Kaisalle ja Minnalle, termi viittaa nimenomaan miehen toimintaan, jonka kohteena on nainen.

Kaisa ja Minna kumpikaan eivät muistaneet varsinaista esimerkkiä pöksylähetyksestä käytännössä, mutta uskoivat joidenkin muiden, erityisesti helsinkiläistoverien, sellaista harrastaneen. Minna muisteli pöksylähetyksestä puhuneen miehen kuvitelleen itsestään ja viehätysvoimastaan aivan liikoja. Hän kertoo naureskellen, että tämä toveri kuvitteli voitavansa harrastaa pöksylähetyksen kaltaista toimintaa, mutta se ei kui-

166 Kaisan haastattelu, 22.5.2012.

167 Sen sijaan Minna muisteli ryhmäänsä kuuluneen jossakin vaiheessa DDR:ssä ”puoluekoulussa” opiskelleen naistoverin, joka toisia arvostelemalla yritti tuoda tiukempia moraalisaantöjä ja kaksinaismoralismia myös sukupuoli- ja seksuaalisuuskysymyksiin. Minnan haastattelu, 15.3.2013.

168 Kaisan haastattelu, 5.11.2012

tenkaan onnistunut ja mies sai nenilleen.¹⁶⁹ Kaisa taas puhui ”toveri kingeistä” jotka tulivat pikkukaupunkeihin Helsingistä levittämään aatetta. Heistä huokui Kaisan mukaan sovinismi ja vahvuus.¹⁷⁰ Päivi muisteli näitä vahvoja kaupunkilaispoikia kuvaillessaan Teinikunnan kokousta:

Ja sit mä olin Teinikunnan puheenjohtajana ja silloin oltiin jo todella, niinkun, et niinkun sä olit joko meidän puolella tai meitä vastaan. Ja ne oli aika kiihkeitä ne Teinikuntien kokoukset, sieltä Riihimäeltä tuli porvareita, mä muistan vieläkin niitä poikia [- -] semmosia tiiäksä kaupunkilaisia, et [- -] ja kuka se, sit oli se semmonen köriläs, ne tuli niinkun junttaamaan meidän kokouksia. Kuule koko juhlasali oli täynnä, kaikki koulun oppilaat ja kaikkien piti, en mä muista edes mistä asiasta keskusteltiin.¹⁷¹

Kaupunkilaispojat naapurikunnasta, köriläät oikein, tulivat siis ”junttaamaan” Teinikunnan kokouksia. Tunnelma ehti nousta joskus oikein kiivaaksikin. Yleensäkin taistolaisien toimintaan liitetään usein ”valtaaminen” ja ”junntaus”. Esimerkiksi Minna muistelee Teiniliiton toimintaa:

Että niinkun [...] vaikka kovasti puhuttiin periaatteessa siitä, että tämä on tämmönen demokraattinen rintama jossa täytyy kaikkien olla mukana, ni käytännössä se ei kuitenkaan ollu niin. Et se oli semmonen, mis esiinty niinku semmonen, tavallaan sellanen valtakeskittymä vaan sitte. Että kyllä ne kaikki puheet Teiniliitosta on totta, että kyllä taistolaiset sen ainaki pyrki kaappaamaan ja kaappasivatkin sitten jossakin vaiheessa, ennenku se sitte rahallisista syistä meni nurin se koko homma, myöhemmin.¹⁷²

Minna muistaa demokraattisen rintaman siis vain puheena, kun käytännössä taistolaisien toiminta oli toisenlaista. Taistolaiset tosiaan valtasivat Teiniliiton syysliittokokouksessa 1971.¹⁷³ Tätä valtaamista edistivät ehkä Päivin kuvaamat miehenköriläät, jotka kuuluivat Minnan mainitsemaan valtakeskittymään. Taistolaisuutta muistaessa näiden vahvojen miesten voi helposti ajatella harrastaneen muutakin miehistä vallankäyttöä ja tähän liittyy myös pöksylähetyksen käsite liikkeen yhteydessä.

Anna Kontula on huomannut omassa tutkimuksessaan, että hänen haastattelemansa naiset nostivat esiin tiettyjen johtajien taipumuksen käyttää asemaansa väärin. Hekin kertovat ongelmallisten miesten löytyneen nimenomaan oman järjestön ulkopuolelta, SOL:n johdosta. Sieltä löytyi nimenomaan ylimielisiä miehiä, jotka saattoivat

169 Minnan haastattelu, 15.3.2013.

170 Kaisan haastattelu, 22.3.2012. Minnan haastattelu, 15.2.2013.

171 Päivin haastattelu, 12.11.2012.

172 Minnan haastattelu, 15.3.2013.

173 Taistolaiset saivat Teiniliiton hallitukseen vain kolme paikkaa, eli yhtä monta paikkaa kuin kokoomus. Kuitenkin yleisdemokraattinen rintama sai kokonaisuudessaan seitsemän paikkaa joten kommunistit olivat näin hallituksen suurin ryhmä. Tästä sanotaan alkaneen Teiniliitossa ”järjestögansterismin ja valtakirjojen hylkäämisen” ajan, josta eniten kärsivät kokoomuslaiset. Ahonen 2000, 82; Vares 1999, 126.

olla myös hyväksikäyttäjiä.¹⁷⁴ Myös Hyvärisen haastattelemat naiset muistelevat tiettyyn porukkaan liittyneen seksuaalista hyväksikäyttämistä.¹⁷⁵ Omat haastateltavani eivät kuitenkaan maininneet mitään tällaista.

Seksuaalisuudesta, pöksylähetyksestä ja mahdollisesta seksuaalisesta hyväksikäytöstä puhuttaessa muutaman oman haastateltavani sekä Matti Hyvärisen ja hänen haastattelujaan analysoineen Eeva Peltosen muistoissa nousee esiin tietty oman seksuaalisuutensa ja naiseutensa peittäminen, epänaissellisuuden tavoittelu. Eeva Peltosen esimerkiksi kertoo (ja on päätellyt esimerkiksi vanhoja valokuviaan katsottuaan) tavoitelleensa vahvasti tiettyä epänaissellisuutta esimerkiksi pukeutumisellaan ja muistaa kiinnittäneensä huomiota ”tyypillisempiin naisiin”¹⁷⁶. Hän on kuvaillut oman suhtautumisensa näihin naisellisempiin naisiin olleen luultavasti kaikkea muuta kuin myötätuntoista. Hän sekä Hyvärisen haastattelemat naiset arvelevat ja muistavat juuri näiden ”tyypillisempien naisten” joutuneen hyväksikäytön ja pöksylähetyksen uhreiksi.¹⁷⁷ Hiukan samalla tavalla tulkitsem omissa haastateltavieni muistelevan aikaa. Heistä osa koki itse itsensä tietyllä tavalla epänaissellisena ja ”nuivina” ja näin ehkä jollain lailla ulkoistavat itsensä epämiellyttäviltä kokemuksilta. Toisaalta näitä inhottavia kokemuksia saatetaan nähdä olleen joillakin muilla.

Oma taistolaisporukka siis näyttäytyi muistoissa useimmiten tasa-arvoisena ja reiluna ryhmänä, jossa sukupuoli ei ollut kummemmin toiminnan esteenä. Monet haastateltavani vetosivat nimenomaan pienten paikkakuntien erilaiseen tunnelmaan. Kaupungeissa saattoi tapahtua kuitenkin jotain muuta ja ongelmia saattoi olla muilla, varsinkin SOL:n johtoportaalta Helsingissä. Kaksi haastateltavaani muistelevat nimenomaan Rentolan mainitsemää yhteishenkeä, jonka puitteissa liikkeessä radikaalina vuosikymmenenä toimittiin.

Esimerkiksi haastattelemani Minna kuvaili liikettä ja sen tasa-arvoista yhteishenkeä:

Mä en, siis mä luulen että sen ajan, siis siinä itse taistolaisliikkeen sisällä ei ehkä niinkään ollu semmosta, tai ei havainnu niin semmosta sovinnostista ilmapiiriä, niinkun. Mutta sitten sen aikasessa ympäröivässä yhteiskunnassa oli niin paljon sitä että niinkun, mä ainakin luulen että mä olin ainakin vähän niinkun viatonkin sen suhteen, että mitä yleensä naisista ajateltiin, ennenku sitten kun mä menin tota opiskelemaan ja sitten jossakin vaiheessa törmäsin

174 Kontula 2002, 79.

175 Peltonen 1998, 228.

176 Tyypillisemmällä naisella Peltonen tarkoittaa ilmeisesti naisellisemmin pukeutuvampia ja meikkaavampia, naisellisilta näyttäviä naisia.

177 Peltonen 1998, 231.

niihin asenteisiin, että esimerkiksi kuka on niinku huono nainen ja kuka on, et et naisil on eri, naisil on niinku eri moraalissäännöt kuin miehillä. Ja tota se oli ehkä semmonen silmiä avaava kokemus niinku sillä tavalla että tota niin. Mutta se ei ollu niinkään sen taistolaisliikkeen sisällä, koska siel oli semmonen yleinen toveruuden ilmapiiri olevinaan, mutta saattaa olla et siellä piilevänä oli kuitenkin sitä että, että mä en tiedä mitä kundit on esimerkiksi keskenään puhunu. Tai en mä, kun ei voi tietää sitä. Mutta se miten se mulle ainaki näyttäytyi niin se oli semmonen aika [...] vähän niinku vasikat kesälaitumella. Että ei mitään hirveitä pelisääntöjä varmaan ollu. Niinku sil taval että mitään jyrkkiä semmosia normeja että miten eletään ja ollaan.¹⁷⁸

Minnalle taistolaisuus oli tasa-arvoinen ja perinteisiin sukupuolirooleihin tai naiseuden odotuksiin hän törmäsi vasta myöhemmin. Sama toistuu monissa muistoissa: oma taistolaisporukka muistetaan tasa-arvoisena, mutta ehkä jossakin muualla saattoi olla syrjintää. Tässä muistelussa Minna pohti itse omaa ja muistojensa subjektiivisuutta: hän korostaa, ettei tiedä miten ”kundit” ovat keskenään toimineet, mutta hänen silmiinsä taistolaisuudessa toimittiin vapaasti rennossa hengessä, yhdessä, ”kuin vasikat kevätlaitumella”. Kuitenkin ”olevinaan” sanan käyttö paljastaa, että tarkemmin ajatellessa taistolaisuudesta saattaisi löytyä jonkinlaisia erilaisia sukupuolirooleja ja mahdollisesti sukupuolittunutta hierarkiaa. Minna erottaa nykyisen aikuisen ja menneisyyden nuoren ja näkee nuoren itsensä nyt myöhäiskeskä-ikäisen aikuisen naisen silmiin hieman viattohana. Tällaisen aikuisuuden ja nuoruuden arvojen ja näkemysten vertaaminen on muistitiedolle tyypillistä.¹⁷⁹

Vaikka taistolaisuudessa ei olisi nähnyt olleen mitään sukupuolen syrjintää, on naisiasiasta ja tasa-arvosta vaikeneminen kuitenkin erikoinen piirre liikkeessä. Varsinkin kun suuri osa omista haastateltavistanikin kertoo tasa-arvon ja naisasian olevan heille sydäntä lähellä ja olleen sitä jo ennen liikkeeseen liittymistä, kuten esimerkiksi Minnalle:

Sitten tota, jonkun verran ihan alunpitäen naisasiajuttu vetos minuun, mutta se oli niinkun siinä liikkeessä, taistolaisliikkeessä, aika vaiettu, tai semmonen sekundaarinen juttu. Että vasta oikeestaan sitten kun taistolaisliike alkoi hiipumaan niin naisliike alkoi uudestaan nousta. Ja se oli niinkun taistolaisliikkeen todellista tyhmyyttä, että sitä vähäteltiin ja melkein pilkattiin sitä naisasiaa.¹⁸⁰

Saattaa olla jälkiviisautta arvostella taistolaista liikettä tyhmyydestä sen suhteen, että se ohitti naisasialiikkeen. Pienemmistä radikaalifeministisistä ryhmistä huolimatta 1970-

178 Minnan haastattelu, 15.3.2013.

179 Esimerkiksi Leena Rossi on huomannut, että haastateltavat kertovat usein auliisti nuoruutensa (ehkä lapsellisista) käsityksistä ja asenteista ja vertaavat niitä myöhempään (”kypsempään”) käsityksiin. Rossi 2005, 92.

180 Minnan haastattelu, 15.3.2013.

luvun Suomessa feminisismi ei laajemmin kiinnittänyt huomiota piilotetumpiin vallan rakenteisiin. Vasta taistolaisuuden jälkeen syntyi uusi naisliike, joka otti tarkastelun kohteeksi sellaisia teemoja, joille ei ollut vielä aiemmin edes käsitettä.¹⁸¹ Tämä uusi naisliike nousikin ikään kuin taistolaisuuden raunioille ja vastaa ehkä seuraavaan kysymykseeni: mihin taistolaisuus haastateltavillani loppui ja mitä tapahtui sen jälkeen?

181 Ks. esim. Kontula 2002, 81; Peltonen 1998, 231.

4. TAISTOLAISUUS MENNEISYYDESSÄ

4.1. ”Se niinku se elämä vei.” – kapinan vaimeneminen

Alaotsikon lainauksessa Päivi kiteyttää taistolaisuuden lopun omalla ja toisaalta monen muunkin nuorena liikkeeseen lähteneen kohdalla. Nuorison ja kapinallisten sulautuminen osaksi valtakulttuuria tuntuu olevan usein kapinaliikkeiden kohtalo. ”1960-luvun hipit, 1970-luvun punkjengi, taistolaiset ja muut vallankumousromantikot kesyyntyivät säyseäksi keskiluokaksi”, kuvailee Arno Kotro.¹⁸² Kävikö tosiaan niin? Miten on mahdollista, että niin innokkaat vallankumoukselliset ja maailmanparantajat 1970-luvun lopulla hiljenivät, perustivat perheen ja mahdollisesti keskiluokkaistuivat? Tässä luvussa pohdin tarkemmin taistolaisuuden loppua ja sen muistelua jälkikäteen. Ensin käyn läpi haastateltavieni muistoja taistolaisuuden loppumisesta ja sen jälkeisestä ajasta. Kappaleen toisessa alaluvussa käsittelen taistolaisuudesta puhumista niin haastateltavieni kohdalla kuin myös julkisessa keskustelussa.

Anna Kontulan mukana taistolaisuuden kolmannessa vaiheessa vuodesta 1977 eteenpäin liike hylkäsi aatteensa maailmanvallankumouksesta ja alkoi keskittyä sen sijaan sivistysliopiston ihanteeseen.¹⁸³ Tällöin taistolaisuuden teoreettisuus alkoi korostua, liike alkoi menettää hiljalleen kannatustaan ja lopulta olikin hävinnyt Suomen poliittiselta kartalta 1980-luvun puoliväliin mennessä. Taistolaisuuden loppuun nähdään johtaneen radikaalin vastakulttuurin siirtyminen valtakulttuuriksi – kapinalta katosi kohde.¹⁸⁴ Taistolaisuuden loppuun liittyy toisaalta myös koko SKP:n hajaannus sisäisten riitojen ja talousvaikeuksien vuoksi.¹⁸⁵

Mihin ja miten taistolaisuus haastateltavillani sitten loppui? Kaisan kohdalla taistolaisuuden loppuun kuuluu hieman dramatiikkaakin. Hänellä taistolaisuus loppui 1970-luvun puolivälissä, 1975–76. Kaisa kuvailee liikkeestä erkanemista uskon loppumiseksi, johon johti ymmärrys siitä, että ne samat porvarilliset arvot – kesämökki,

182 Kotro: *Ihme jengiä*. HS 1.6.2013.

183 Kontula 2002, 58.

184 Vilkuna 2013, 363. Ks. myös Tuominen 1991, 59.

185 SKP:n oppositio eli vähemmistöläiset erotettiin puolueesta 1985–86 ja puolueen toiminta lopetettiin vuonna 1990, jolloin sen toiminta päätettiin SKDL:n kanssa yhdistää uuden puolueen, Vasemmistoliiton alle. SKP:n toiminta jatkuu edelleen, kun 1980-luvun puolivälissä erotetun opposition perustama Suomen Kommunistinen Puolue (yhtenäisyys) otti SKP:n haltuun vuonna 1992. Ks. esim. Nevankivi 2004, 331–333.

oma kotitalo, oma auto – siinsivät myös taistolaistovereiden haaveissa. Hän itse kertoi halunneensa mennä pidemmälle elämäntavan valinnoilla ja arjen vaihtoehtoisilla arvoilla, mutta suurin osa tovereista tuntui olevan siihen valmis vain puheen tasolla. Se johti epäilykseen, kuvailee Kaisa: ”Et se leikkasi sit [...] tuli sit semmonen olo, et en mä enää usko tähän.”¹⁸⁶ Kaisa siis etsi itse vaihtoehtoista – ehkä kommunististen ihanteiden mukaista – elämäntapaa, jota taistolaisuudesta ei löytynyt.

Kaisan muisteluissa liikkeistä eroamisesta nousee näkyviin erikoinen paradoksi. Kaisa otti etäisyyttä taistolaiseen liikkeeseen sen vuoksi, että tunsikin liikkeen perimmäisten arvojen olleen liian konservatiivisia ja porvarillisia, kun taas häntä itseään pilkattiin eron hetkellä porvaristytöksi, jonka epäluotettavuus olisi pitänyt arvata etukäteen. Onkin mielenkiintoista pohtia, kuinka hän joutui tähän ristiriitaiseen tilanteeseen. Hänen muistoissaan taistolaisuus näyttäätyy ikään kuin jatkuvasti rakentuvana ja itseään todistelevana liikkeenä, johon sisältyy jatkuva vakuuttelu, toisto ja keskustelu siitä, kuka on oikea kommunisti ja kuka petollinen porvari.

Alice Echols on huomannut samantapaisen ilmiön tutkiessaan 1960-lukua. Ajan amerikkalaisen uusvasemmistolaisen liikkeen hajaannuksesta on syytetty useasti naisliikettä ja Echols myöntääkin, että naisten vapautusliikkeen nousu ja uusvasemmiston hajoaminen osuvat samaan aikaan. Hän tulkitseekin toisaalta, että uusvasemmistolaisen liikkeen hyljätessä uutta ennakoivan, unelmayhteiskunnan luomiseen tähtäävän politiikkansa ja palatessaan vanhaan, väsähtäneeseen vasemmistopolitiikkaansa se vauhditti feministisen tietoisuuden kehittämistä.¹⁸⁷ Hieman samaa mieltä on Anssi Sinnemäki, joka päiväkirjamaisissa muistelmissaan analysoi taistolaisuuden sahanneen katki omaa oksaansa, kun sisäinen kritiikki kiellettiin mutta ulospäin esiinnyttiin yhtenäisesti ja voitonvarmasti.¹⁸⁸ Taistolaisuudelle voi ajatella käyneen samalla tavalla kuin yhdysvaltalaiselle uusvasemmistolle: liikkeen alkaessa toistaa itseään ja vanhoja arvoja se karkotti radikaalimmat ja muutosta kaipaavimmat nuoret joukoistaan, kuten Kaisan tapauksessa. Hänen muistoissaan liikkeestä erottautuminen johtui liikkeen perimmäisestä konservatiivisuudesta ja sen uudistumiskyvyttömyydestä. Samaa vihjaa myös Echols omissa tulkinnoissaan 1960-luvun uusvasemmistolaisuuden hiipumisesta, kuten edellä esitin.

186 Kaisan haastattelu, 22.5.2012.

187 Echols 2003, 94.

188 Sinnemäki 2011, 218.

Taistolaisuuteen turhautumista seuraava vaihe oli Kaisalla täynnä itsetutkiskelua, kyseenalaistamista ja rohkeuden etsintää. Hän kuvailee vaihetta jopa kivulihaaksi ja haastattelussa puhekin muuttui pohdiskelevammaksi ja katkonaisemmaksi:

Et se oli sit ehkä tuskasin vaihe. Ku ei oikeen tienny et miten [...] ennen ku uskals ottaa sen ystävien kans puheeks, et ooksmä yksin, tällä tiellä, seitkytviiskin [...] no siinä kuitenkin, seitkytluvun puolivälissä. Ni [...] et se oli, se oli kyl aika tuskast koska tää just, siin on sit menettämässä ehkä jälleen ystävänsä ja jälleen, mitäs nyt sit käy. Jotenki sellanen turvallinen matto lähti alta. Et ikuisesti muistan mun yhden tamperelaisen ystävän kortin, jossa luki sillai että ”tule tänne ja poltetaan kaikki jäsenkirjat”. [naurua] Se oli ensi [...] niinku toisistamme tietämättä me sitten tajusimme [- -] Koska ainakin mulle se kriisi, irrottautumiskriisin aika oli kauheen syvä.¹⁸⁹

Pettymys taistolaisuuteen aloitti siis epäröinnin siitä, mitä sitten kuuluu tehdä. Oliko hän yksin ajatustensa kanssa? Uskaltaako liikkeestä irtisanoutua ystävien menettämisen uhallakin? Tätä seurasi suuri helpotus, kun ystävältä tuli kutsu ”poltamaan jäsenkirjat”. Kaisa ei ollutkaan ajatustensa kanssa yksin. Tämä vaihe tuntuu olevan kivulias edelleen, menneisyyteen katsoessa.

Irrottautuminen liikkeestä ei tapahtunut kuitenkaan hetkessä. Kaisa istui kokouksissa ja pohti mahdollisuuksiaan tulevaisuuden suhteen, peläten edelleenkin muiden suhtautumista tulevaan irrottautumiseen. Taistolaisaikaisista toverisuhteista osa säilyi, osa taas ei. Nykyisyydestä käsin toverisuhteiden petollisuus on helppo nähdä ja ivailuakin kuultiin:

Et tavallaan se näytti myös sen, et mikä on ystävyiden ja niin sanotun toveruuden määre. Et kun lähti porukoista ja ne ketkä sit jäi, ni tuntu et ehkä ne elää täs mun rinnalla sitten loppuun asti. Ja ne kenen kans uskals sitten purkaa sitä, et nyt ei enää, nyt mä en oo enää tässä. Et kun se alko tuntuu valheelliselta se oma olo, et ennenku siit uskals alkaa lopullisesti irrottaa niin oli semmonen aika tuskanen vaihe. Et kuitenkin kävi jossain kokouksis ja muuta mut tota, ei enää ollu oikein. Ja tietysti sit sai päälleen myös semmost vihaa sit joiltakin kun lähti, et sit ne oli et kyllä me tiedettiin tää, porvaristytöt.¹⁹⁰

Taistolaisuuden loppuun liittyy myös julkisessa keskustelussa puhe ”takinkääntämisestä” ja tietty pahantahtoinen ivailu siitä, kuinka keskiluokkaisen, isäkapinaa kokeilevan nuorison luopuminen taistolaisuudesta oli ennalta arvattavaa ja kuvastaa sitä, etteivät he olleet liikkeessä tosissaan ja täysin sydämin mukana. Työläistaustaiset kommunistit ja niin sanotut enemmistöläiset sen sijaan pysyivät aatteelle uskollisena hamaan loppuun saakka. Kaisan muistoissa tämän sijaan nousee

189 Kaisan haastattelu, 22.5.2012.

190 Kaisan haastattelu, 22.5.2012.

esiin oma kaipuu syvällisempään elämäntavan muutokseen, jolle taistolainen liike ei tarjonnut mahdollisuutta tai tukea.¹⁹¹

Kaikilla taistolaisuuden loppuun ei liity traumoja tai negatiivisia muistoja. Toisilla taistolaisaikaiset kaverisuhteet jäivät ihan muista syistä. Päivi esimerkiksi kertoo, että tiiviimmät, kouluaikaiset taistolaispiirit jäivät taakse opiskelemaan lähdettyä. Hän kuvailee olevansa toisaalta ihminen, joille ei kerry niin kutsuttuja parhaita ystäviä, vaan ihmissuhteet syntyvät toiminnan – niin järjestötoiminnan kuin työn tai opiskelun kautta – ja ne pysyvät matkassa niin kauan kuin yhteistä tekemistä tai yhteisiä kiinnostuksenkohteita löytyy. Toisaalta yhteistä on helpompaa löytää, jos on samankaltainen menneisyys, hän kertoo:

Mut kylhän sitä sit yllättäen niinkun huomaa, et viihtyy eniten sellasten ihmisten seurassa, joilla on niinkun hyvin samantapanen menneisyys tai samantapaiset arvot. Et kylhän varmaan taistolaiset tunnistaa toisensa hyvin nopeesti niinkun siitä miten on tota, minkälaista elämää sä elät ja minkälaisia asioita sä arvostat. Et et, kylä kun sieltä vähän raaputtaa niin kylä sieltä löytyy vanha taistolainen alta, monesta, ihan oikeesti.¹⁹²

Kiinnostavaa on, että hänen mukaansa taistolaisuus siis säilyy ihmisessä, vaikka sen olisikin jättänyt menneisyyteen ja sen löytää hieman pintaa syvemmältä. Päivin mukaan myös taistolainen taistolaisen tunnistaa ja ilmeisesti hänen ystävä- tai tuttavapiiriinsä kuuluu edelleen myös entisiä taistolaisia, jotka hän on kohdannut liikkeen loppumisen jälkeen erilaisissa yhteyksissä.

Samankaltaisen taustan merkitys nousi haastatteluissa esiin toisaallakin, tosin eri yhteydessä. Helena nimittäin muisteli taistolaisuuden jakoa työläisiin ja keskiluokkaisempiin toimijoihin, jota ei aluksi tunnistanut, mutta tarkemmin asiaa pohdittuaan huomasi, että vietti vapaa-aikaansa enemmän niiden kanssa, jotka jakoivat keskiluokkaisen taustan:

Mut toisaalta sit kun aattelee et mitä sitten teki, kun oli jossain Kärenilla keikalla, ja tota, sit kun se keikka oli vedetty ja jäi istuun sinne sen jälkeen, niin kyl sitä aika paljon sen saman, et kyl mä enemmän istuin sen keskiluokkaistaustaisten kanssa kun niiden työläistaustasten kanssa. Et oli kuitenkin enemmän yhteistä niitten kanssa. Ja se pätee yhä edelleen siis sil tavalla et mä oon joutunu myöntään itselleni sen, että mun on huomattavasti helpompi tulla toimeen ihmisten kanssa joittenka koulutustaso on sama kun mulla, kun semmosten kanssa joilla ei oo sama. Ainakin pitkän päälle. Et tottakai on poikkeuksia joka suuntaan.¹⁹³

191 Kaisan kertomus sopii osaltaan myös Worchelin kuvaukseen yksilö- ja ryhmäidentiteettien ristiriidasta, jossa ryhmän vaatimusten ja yksilön tavoitteiden välisten jännitteiden kasvaessa liian suureksi yksilön ja ryhmän tiet eroavat. Worchel 1998, 56.

192 Päivin haastattelu, 12.11.2012.

193 Helenan haastattelu, 14.11.2012.

Taistolaisuuden mainostettu yhteishenki ja joukkovoima sisälsi kuitenkin eri luokkia jotka eivät ilmeisesti täysin jakaneet samaa yhteishenkeä. Toveriporukoissa oli niin työväenluokkaisia kuin keskiluokkaisiakin, mutta ihmissuhteiden muodostaminen on aina moniulotteisempaa. Haastattelun aikana Helena nimittäin kertoi myös, kuinka hänen kaveriporukkaansa taistolaisajan alussa koostui työläistaustaisista ja korosti liikkeen yhdessä tekemisen ilmapiiriä.¹⁹⁴

Dramaattisen lopun ja kriisin sijaan tai samanaikaisesti toisilla taistolaisuus hiljalleen hiipui ja elämän uudet kuviot veivät mennessään. Monella tilalle tuntuu tulevan perhe ja työelämä. Esimerkiksi Helenan elämän täytti 1979 syntynyt lapsi ja lapsiperheen arki, kun muusikkomies reissasi työn puolesta.¹⁹⁵ Anna taas kävi muutettuaan uudelle paikkakunnalle opiskelemaan muutamissa paikallisen opiskelijajyhdistyksen kokouksissa, mutta ei tuntenut oloaan enää ”kotoisaksi” tai porukkaan kuuluvaksi ja pikkuhiljaa jättäytyi pois. ”Sitten tuli muita asioita elämässä, että. Jotenkin se jäi se semmonen aktivismi tai osallistuminen, tekeminen”, hän toteaa ja kertoo jatkaneensa monessa järjestössä mukana, mutta ei enää aktiivisena toimijana.¹⁹⁶ Samoin kävi Päiville, jolle taistolaisuuden loppu ei ollut kuitenkaan vaikea kriisi tai järjestötoiminnan ja politikoinnin loppu. Niin vain tuntui tapahtuvan:

Et mähän oon ollu mukana, käytännös koko ajan. HYY:ssä ja tosiaan tässä ainejärjestömaailmassa, niin ei. Et eihän se niinkun [...] ei se niinku, se vaan oli, se vaan se toiminta hiipu. Me oltiin [- -] demokraattisissa nuorissa, taidettiin olla viimeset mohikaanit siellä, siinä puljussa. Sit vaan todettiin et täs tää nyt on. Mut et sit mekin muutettiin pois ja, ei me siitä sitten semmosta huolta kannettu. Et sit oli ehkä vähän enemmän semmosta muuta touhuumista, ostettiin pikkanen talo täältä ja [...] et se niinku se elämä vei.¹⁹⁷

Päivi ei näe siis taistolaisuuden loppua niinkään loppuna, vaan vain jatkumona samankaltaiseen toimintaan eri ympäristössä. Välissä mukaan vain tuli perheen perustaminen.

Päivin muistelu kuuluu myös Kontulan tutkimuksessa esiin tulleeseen myönteiseen myyttiin taistolaisuudesta.¹⁹⁸ Siinä nuortaistolaisuus koetaan jatkumona rauhaa ja solidaarisuutta korostavalta 1960-luvulta, ja toisaalta taistolaisuuden nähdään olleen luonnollinen osa myös omaa arvoidentiteettiä. Kaikki haastateltavani tuntevatkin, että taistolaisuuden arvot ovat säilyneet elämässä mukana tähän päivään saakka. Päivi

194 Helenan haastattelu, 14.11.2012.

195 Helenan haastattelu, 14.11.2012.

196 Annan haastattelu, 22.11.2012.

197 Päivin haastattelu, 12.11.2012.

198 Kontula 2002, 10–11.

kokee, että hänen toimintansa rauhanjärjestössä ja Vasemmistoliitossa jatkaa samaa maailmanparannuksen tehtävää, jonka taistolaisuus aloitti. Myös Anna kertoo kokevansa, että taistolaisuudesta tutut termit ja arvot ovat edelleen tärkeitä ja niitä ajaa esimerkiksi jo mainittu Vasemmistoliitto:

Kuitenki mä nään et edelleen on niitä samoja ihanteita, jotenki semmonen, niitä samoja ihanteita on edelleen olemassa, edelleenkin vasemmistolaiset liikkeet, joku Vasemmistoliitto, joka on mulle edelleenkin se mitä mä aina ja ikuisesti varmaan äänestän, et siellä kuitenkin on ehkä modernimmassa muodossa niitä samoja ajatuksia ja aatteita, et se on se, se perusta on kuitenkin sama. Et vaikka se semmonen, niin se taistolaisuus ja semmonen kuohunta, mikä oli, mistä se tuli ja minne se meni [naurahtaa], ne samat ihanteet ja tavoitteet on edelleen olemassa. Ja siinä vaan eri tavalla ehkä työestetään niitä ja toimitaan. Ne asiat on edelleenkin ajankohtaisia, et ne ei oo mitenkään menettänyt sitä ajankohtaisuuttaan.¹⁹⁹

Se, että maailmankuvassa ja elämänarvoissa ei ole tapahtunut suurta muutosta, vaikka näkemykset olisivatkin hieman pehmenneet, koetaan siis helpottaneen liikkeestä luopumista. Kun taistolaisuuden näkee vain hieman radikaalimpana muotona nykyisistä elämänarvoista ja toimintatavoista, ei nuoruuden taistolaisuutta ehkä näe niin vakavana tai katumisen arvoisena asiana.

Kaisan lisäksi haastateltavistani ainoa taistolaisuuteen hiukan häpeilevästi suhtautuva on Minna, jolla taistolaisuudesta vetäytyminen tapahtui melko luonnollisesti, kun hän sai lapsia ja muutti perheineen pois opiskelupaikkakunnalta. Hän kuitenkin muistelee taistolaisuuden loppuun liittyneen väsymystä ja tietoista vetäytymistä, mutta kertoo, ettei kuitenkaan eronnut liikkeestä itse mitenkään aktiivisesti.²⁰⁰

Haastateltavieni perusteella suurin osa entisistä taistolaisista kokee edelleenkin jakavansa samat arvot kuin nuoruudessaan. Kuitenkin, kuten jo edellä on tullut ilmi, ex-taistolaisista puhuttaessa nousee esiin usein takinkääntämisen termi. Entisten taistolaisten kuvaillaan usein hylänneen aatteensa ja elävän parhaillaan mukavan turvallista, keskiluokkaista elämää.²⁰¹ Takinkääntäjillä viitataan usein puoluepolitiikkaan ja heillä tarkoitetaan pettureita tai opportunisteja, jotka vaihtavat joukkuetta, puoluetta tai mielipidettä helposti, oman etunsa mukaan. Takinkääntämisen malliesimerkkinä mainitaan usein Björn Wahlroos, joka nuoruudessaan toimi taistolaisessa teiniliikkeessä ja on nykyään tunnettu ja rikas talousvaikuttaja, joka kajauttelee räväköitä mielipiteitään taloudesta ja yhteiskunnasta iltapäivälehtien

199 Annan haastattelu 22.11.2012.

200 Minnan haastattelu, 15.3.2013.

201 Kontula 2002, 89.

sivuilla.²⁰²

Kysyin itse kaikilta haastateltavani takinkäännöstä. Pyysin heitä määrittelemään sen, kertomaan onko taistolaisuudesta löytynyt takinkääntäjiä ja lukevatko he itsensä sellaiseksi. Kaikki tunnistivat takinkääntäjä-termin ja liittivät sen politiikkaan, mutta selitykset vaihtelivat. Kaisa kuvailee takinkääntämistä ihanteista tai liikkeistä helpoimman kautta irtautumiseksi, sellaiseksi joka ei sisällä ideologista kriisiä. Hän ei koe olevansa takinkääntäjä juuri siksi, että irtisanoutui taistolaisesta liikkeestä pitkän ja tuskallisen pohdinnan jälkeen. ”Ainakin vuori on kääntämättä”, hän kertoo.²⁰³ Täysin kapitalismin vietäväksi hän ei siis tunne antautuneensa, vaikka taistolaisuudesta ja kommunistisesta aatteesta on luopunutkin.

Takinkääntöä ei välttämättä kuitenkaan nähdä suoraan huonona asiana. Esimerkiksi Helena toteaa, että takinkääntö tavallaan kuuluu jokaisen nuoruuteen: ”Sitä on varmaan jokainen [...] varmaan jokaisessa ikäluokassa on niitä, jotka sitten vanhemmiten tota noin, niin sanotusti kääntävät takkia.”²⁰⁴ Sitten hän pohtii Winston Churchillin lausahdusta, jonka mukaan nuorena ihmisen on oltava radikaali ja kyseenalaistettava asioita, kun taas vanhempana on syytä olla konservatiivisempi.²⁰⁵ Samaa pohdiskeli Minna, jonka mielestä on kauhistuttava ajatus, että kukaan ei olisi kääntänyt takkia, sillä hänen mielessään takinkääntö liittyy kriittiseen ajatteluun ja siihen, että voi myöntää olleensa jossakin asiassa väärässä. Hän kuvailee:

No tota, must ois ihan kamala ajatus et mä en ois koskaan kääntäny takkia. [naurahtaa] Niinkun et tota et kylhän mulla on niinkun semmosia tuttuja on niinku, jotka ehkä puhuukin takinkäännöstä, ettei koskaan elämänsä aikana oo kääntäny takkia. Mun mielest takinkääntö tarkoittaa täs tapaukses sitä että tulee järkiinsä. Että pystyy luopumaan joistakin asioista jotka osoittautuu ei-todeksi tai huonoksi. Et siis että, no jos se tarkoittaa takinkääntöä niin silloin mä voin mielelläni sanoo olevani takinkääntäjä.²⁰⁶

Takinkäännön voi siis mieltää myös positiiviseksi oppimiseksi ja kasvamiseksi. Näen tässä taustalla olevan ajatuksen myös siitä, että taistolaisuusaika on ollut osa nuoruuden kiihkoa ja ehkä jollakin lailla myös hölmöilyä, josta sitten koetaan ”tulleen järkiin”. Toisaalta Minna kuitenkin kertoo, ettei hyväksy sellaista takinkääntöä, jossa mielipidettä vaihdetaan aktiivisesti oman etunsa mukaan.

202 Ks. esim. Halonen: *Nalle oli tiukka taistolaisenakin*, 2013. Artikkelin alaotsikko on vielä takinkääntöön vihjaava ”Björn Wahlroosin aatteet ja kaverit ovat vaihtuneet”.

203 Kaisan haastattelu, 5.11.2012.

204 Helenan haastattelu, 14.11.2012.

205 Helenan haastattelu, 14.11.2012. Helena viittaa lausahdukseen ”If you’re not a liberal at twenty you have no heart, if you’re not a conservative at forty, you have no brain”, jonka Churchillin kerrotaan lausuneen.

206 Minnan haastattelu, 15.3.2013.

Päivi sen sijaan on takinkäännön määritelmässä jyrkempi ja näkee sen syvästi negatiivisena käsitteenä: hän lukee takinkäännöksi myös sen, ettei ”tehdä enää mitään”.²⁰⁷ Tavallaan hän siis rinnastaa takinkääntämisen myös siihen, ettei politiikka enää kiinnosta lainkaan. Tarkempaa määritelmää kysyttäessä hän kuvailee takinkääntöä esimerkiksi puolueen vaihtamiseksi: katkeraksi esimerkiksi nousee Suvi-Anne Siimes, joka jätti yllättäen Vasemmistoliiton puheenjohtajuuden ja kertoi harkinneensa siirtymistä SDP:n riveihin.²⁰⁸ Päivin on vaikeaa ymmärtää myös vihreiden ideologiaa ja vihreisiin lähteneitä entisiä taistolaisia.²⁰⁹

Useat haastateltavani jäivät pohtimaan takinkääntöä pidemmäksi aikaa. Päivi liittää käsitteeseen myös vastuun pakoilun: ”Et kyl mulle se takinkääntö tarkoittaa myöskin sitä, että mä voin joka aamu kattoo peiliin. Et, ihan samoilla agendoilla on menty. On otettu [...] on niinku kannettu vastuuta. Joka jumalan paikassa.”²¹⁰ Päivi onkin myös taistolaisajan jälkeen ollut monessa mukana: Vasemmistoliitossa, kunnallispolitiikassa, ammattiyhdistystoiminnassa ja kaupunginosayhdistyksessä. Hän näkee yleisesti elämässä olevansa vastuunkantaja ja jatkavansa samankaltaista toimintaa kuin taistolaisissa, joten hän ei laske itseään takinkääntäjäksi:

Tää nyt on vähän miten mä oon toiminu aina, et oon ollu semmonen, että joo, mä hoidan tän asian, kyl nyt käydään puhumassa, ja et kyl toi epäoikeudenmukaisuus täytyy korjata. Ja sit se työ ja solidaarisuus ja ihmisten vapaus toteuttaa itseään loukkaamatta toisia ja niinku, en mä oo niinku nähny et mä oon mitään takkii kääntäny.²¹¹

Toisaalta takinkäännön määritelmä ja sopivuus itseensä riippuu myös taistolaisuuden määritelmästä. Jos taistolaisuus nähdään enemmän diktatuurin eli Neuvostoliiton puolustamisena, kaikista haastateltavistani tulee takinkääntäjiä. ”Tietenki jos ajattelee et miten mä nykyään toimin niin kyllä varmaan silloin seiskytluvulla revariks olis sanottu niinku ihan, ihan revisionistiks, takinkääntäjäks”, toteaa Päivi.²¹² Entisen taistolaisten näkökulmasta takinkäännöllä on myös kaksi eri merkitystä: nykyään sen voi ajatella kapitalismin kannattajaksi siirtymistä, itse taistolaisaikana taas siihen riitti sympatia kommunistien enemmistöläisiä kohtaan. Takinkääntämisen voi siis nähdä myös aika- ja paikkasidonnaisena.

207 Päivin haastattelu, 12.11.2012.

208 Helsingin Sanomat 5.3.2006. Siimeksen erosta syytettiin entisiä taistolaisia ja erityisesti Siimeksen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa arvostellutta Jaakko Laaksoa. Myös Siimeksen siirtyminen Lääketeollisuus-yhdistyksen toimitusjohtajaksi vuonna 2007 ja 2011 Työeläkevakuuttajien yhdistyksen TELA:n toimitusjohtajaksi kohahdutti.

209 Päivin haastattelu, 12.11.2012.

210 Päivin haastattelu 12.11.2012.

211 Päivin haastattelu 12.11.2012.

212 Päivin haastattelu 12.11.2012.

Myös Anna Kontula on havainnut saman omassa tutkimuksessaan ja tulkitsee, että tästä syystä ex-taistolaiset ovat melko pitkään antaneet liittää itseensä takinkäännön käsitteen. Toisaalta kaikki eivät välttämättä koe takinkääntö-myyttiä niin negatiivisesti: joidenkin kohdalla se antaa mahdollisuuden kuitata taistolaisuus oman aikansa ja nuoruuden humputteluksi.²¹³ Kuitenkin esimerkiksi Helena, joka takinkääntö-käsitettä pohtiessaan totesi, että tietynlainen takinkääntö kuuluu elämään, äänestää edelleenkin joka vaaleissa – presidentinvaaleja lukuun ottamatta – Suomen Kommunistista puoluetta.²¹⁴ Takinkäännöstä tai nuoruuden hulluttelusta saattaa tuntua omituiselta puhua, jos äänestää edelleenkin uskollisesti samaa puoluetta kuin nuorempana.

Kaikki muutkin haastateltavani kokevat politiikan ja äänestämisen edelleenkin tärkeäksi. Kaksi heistä, Minna ja Päivi ovat olleet taistolaisaikojen jälkeenkin mukana puoluepolitiikassa, toinen Vasemmistoliitossa ja toinen Vihreiden listoilla. Kaisa sai taistolaisajasta järjestöallergiaksi kutsumansa suhtautumisen järjestöihin ja poliittiseen toimintaan, mutta äänestää silti uskollisesti joka vaaleissa, joko Vasemmistoliittoa tai Vihreitä. Kuten aiemmin jo todettiin, Anna äänestää aina Vasemmistoliittoa, jonka toimintaan on tyytyväinen. Sen lisäksi hän on ollut mukana monissa järjestöissä, kuten paikallisen SETA:n toiminnassa.²¹⁵ Haastateltavistani kukaan ei ole siirtynyt äänestämään Kokoomusta ja saman on havainnut myös Kontula tutkimuksessaan.²¹⁶ Puhe taistolaisista ja takinkäännöstä vaikuttaa siis melko jyrkältä ja toisaalta perusteettomaltakin.

Kokemuksia taistolaisuuden lopusta on yhtä monta ja monelaista kuin on muistelijoitakin. Osan kohdalla taistolaisuus vain hiipui, tai jokin muu arkinen, kuten perheen perustaminen tai työt valmistumisen jälkeen, alkoivat viedä aikaa ja energiaa. Toisilla taas taistolaisuuden loppu sisälsi hieman dramatiikkaakin: puoluekirjojen polttamista ja ihmissuhteiden katkaisemista. Joillakin taistolaisuuden loppuun liittyy suurta itsetutkiskelua, kriisiäkin.

Muistitietoaineistossani taistolaisuuden muistaminen noudattaa kuitenkin pääasiassa Kontulan esiin nostamaa taistolaisuuden positiivista myyttiä, jossa taistolaisuuteen ajaututtiin idealististen pyrkimysten vuoksi ja sen loppuminen ei ole

213 Kontula 2002, 93.

214 Helenan haastattelu, 14.11.2012.

215 Annan haastattelu, 22.11.2012; Helenan haastattelu, 14.11.2012; Kaisan haastattelu, 5.11.2012; Minnan haastattelu, 15.3.2013; Päivin haastattelu, 12.11.2012.

216 Kontula 2002.

ollut suuri muutos elämässä. Kun omaa taistolaisuuttaan muistaa näin tasa-arvon ja solidaarisuuden kautta, on helppo kieltää kääntäneensä takkia ja nähdä taistolaisuus vain hieman radikaalimpana versiona nykyisestä aikuisesta, vahvalla sosiaalisella omallatunnolla varustetusta naisesta.

Osaltaan myös julkista muistamista taistolaisuudesta, tai oikeastaan vasemmistoälymystön omaa muistelua, leimaa tämä jatkuvuuden korostaminen ja 1970-luvun arvojen hyväksyminen. Näin 70-luku itse muuttuu hyvien ja pysyvien arvojen lähteeksi, huomauttaa sosiologi Matti Hyvärinen.²¹⁷ Julkinen mielipide taistolaisuudesta ei ole kuitenkaan kokonaan yhtä armollinen. Seuraavaksi peilaan haastateltavieni muistoja julkisuudessa käytyyn keskusteluun taistolaisuudesta.

4.2. Taistolaisuuden muistaminen ja julkinen jälkipyykki

Taistolaisuus on haastateltujeni elämässä ohi ja sen menneisyyden kanssa he ovat itse enemmän tai vähemmän sinut. Kuitenkin taistolaisaikojen muistamiseen ja siihen suhtautumiseen liittyvät myös luonnollisesti lähipiirin, kuten perheen ja ystävien suhtautuminen menneisyyteen, mutta myös julkinen keskustelu. Esimerkiksi Minna muistaa edelleen selvästi isänsä suhtautumisen lasten taistolaisesta liikkeestä luopumiseen:

Mutta olihan se hirveen tyytyväinen sit kun me ei enää oltu siinä. [nauraa] Että olihan se ihan, niinku joskus jälkikäteen, sit toisaalta mä en taas tykänny siitä et se iloitsi siitä, koska täytyyhän sitä nyt kuitenkin lapsen pitää saada ite muodostaa omat mielipiteensä. Tai mua ärsytti se et se oli ollu oikeessa, näis monis asiois.²¹⁸

Isän ilo lasten aatteesta luopumiseen naurattaa nyt, mutta samalla on jälkeen päin vihasuttanutkin. Samalla suuttumuksen syyksi hän nostaa myös isän oikeassa olemisen Neuvostoliiton suhteen.

Taistolaisuudesta puhumiseen liittyy julkisessa keskustelussa myös ulkopuolisen silmin oudolta tuntuva syyttely siitä, että taistolaiset olivat väärässä: väärässä Neuvostoliiton ja realisosialismin suhteen, suurimmaksi osaksi yksinkertaisesti vain väärässä kaikessa. Esimerkiksi vuonna 2004 MTV3 kanavalla esitetty *Me Stallarit* -

217 Hyvärinen 1994, 15.

218 Minnan haastattelu, 15.3.2013.

televisiosarja²¹⁹ herätti kiivasta keskustelua niin Kokoomuksen kansanedustaja Ben Zyskowiczin kuin ex-taistolaisen Jaakko Laaksonkin puolelta, mutta kolumnisti Jyrki Lehtolan mukaan sarjan ja ”suomalaisstalinistien” koomisuus syntyi nimenomaan siitä, kuinka älykkäät ja sivistyneet ihmiset saattoivat olla niin väärässä.²²⁰

Taistolaisuutta on tutkittu jonkin verran ja siitä puhutaan julkisuudessa tasaisin väliajoin. Toiset, kuten Iltalehden *Taistolaiset*-historialiitteessä haastateltu Kaisa Korhonen, kokevat että taistolaispuhe on ollut yksipuolista syyttelyä: ”Aina on aihetta kritiikkiin, jos se on analyttistä ja eteenpäin tähtäävää. Nyt on pääsääntöisesti leimattu, herjattu, mustamaalattu ja demonisoitu ihmisiä.”²²¹ Myös aate- ja oppihistorioitsija Vesa Oittinen on ihmetellyt taistolaisen liikkeen demonisointia.²²² Toisten mielestä taas taistolaispuheessa on ollut vallalla entisten taistolaisten oma näkökulma, jota esimerkiksi Antti Marttinen on verrannut koulukiusaajan rehvasteluun: ”On kuultu kuin koulukiusaajien hauskoja muisteluita, että kylläpä me keksittiin jänniä jekkuja.”²²³ Taistolaiskeskustelu nähdään epärealistisena – joko syyllistämisenä tai rehentelynä – riippuen siitä, kummalla puolella liikettä on itse ollut.

Myös taistolaistutkimuksiin taas viitataan usein ja kerrotaan, että sitä on tutkittu paljon, mutta ei tarpeeksi analyttisesti tai oikealla tavalla, oikeasta näkökulmasta.²²⁴ Esimerkiksi Zyskowicz on kaivannut taistolaisuuden huolellista avaamista, mutta kertoo luottavansa siihen, että journalismi ja historiantutkimus sen tekevät tulevaisuudessa. Hän kuitenkin kokee, että entisten taistolaisten ja ”heidän myötäjuoksijansa” vahvasta asemasta yliopistoissa ja journalismissa johtuen taistolaistematiikan käsittely on jäänyt vähälle.²²⁵ Tieteellistä tutkimustakin on siis Zyskowiczin mielestä vaivannut taistolaisuuden oma näkökulma.

Myös filosofi ja historioitsija Juha Sihvola koki vuonna 2004, että liikkeen historia kaipaa paljon sekä empiiristä että teoreettista tutkimusta. Samassa yhteydessä

219 *Me Stallarit* on Moskito Television tuottama, syksyllä 2004 esitetty komediasarja, joka kertoi Mahlapuro-nimisen taistolaisperheen elämästä 1970-luvun Helsingissä. Ks. Tienhaara: *Muistatko vielä Me Stallarit -sarjan?*, 2013.

220 Kansanedustaja Zyskowicz arvosteli *Me Stallarit* -sarjaa eduskunnassa syyskuussa 2004. Hänen mukaansa taistolaiset kuvattiin ohjelmassa liian kiltteinä ja herttaisina ja heitä ”paapottiin”. Zyskowicz vertasi sarjaa siihen, että suomalaisista 1940-luvun natsista tehtäisiin hyväntahtoinen *Me hakaristin seuraajat* -tilannekomedia. Kansanedustaja Laakson mielestä sarja taas kuvasti taistolaiset liian tyhminä ja naiiveina. Tienhaara: *Muistatko vielä Me Stallarit -sarjan?*, 2013.

221 Kiiski: ”*Miksi demonisoidaan?*”, 2013.

222 Oittinen 2011.

223 Halonen: ”*Kiusatun näkökulma jäänyt avaamatta*”, 2013.

224 Ks. esim. Halonen: ”*Tunnetuin maanpetturi nostettiin jalustalle*” 2013; Halonen: ”*Vino kuva vielä oikaisematta*”, 2013.

225 Halonen: ”*Tunnetuin maanpetturi nostettiin jalustalle*”, 2013.

hän myös myöntää taistolaisen liikkeen tutkimuksen vaikeuden, mutta näkee sen positiivisena: ”Ideologisväritteiset erimielisyydet kuitenkin piristävät historiantutkimusta ja pitävät yleisön mielenkiinnon sitä kohtaan vireänä.”²²⁶ Kimmo Rentola puolestaan epäilee itsekkin, että nuortaistolaisuudessa on jotakin jota on vaikea käsittää järjen avulla.²²⁷ Taistolaistutkimukseen tuntuu liittyvän siis vahvaa ideologista latausta ja sen mukana tietynlaista poleemisuutta. Tietynlainen näkemys taistolaisuudesta on helppo tuomita naiiviksi ja mahdollisesti entisten taistolaisten myötäjuoksemiseksi, toisenlainen taas näyttäytyy helposti syyttämisenä ja syyllistämisenä.

Kun keskustelu taistolaisuutta koskevasta tutkimuksestakin on tällaista, itse taistolaiskeskustelu vasta onkin kiihkeää. Väärässä olemisen ja tyhmyyden lisäksi taistolaisia on siis syytetty maanpetturuudesta, koulukiusaajamaisesta ja politiikan sekä järjestötoiminnan pilaamisesta.²²⁸ Taistolaisilta on vaadittu myös anteeksipyyntöä ja katumista, eniten juuri suhtautumisestaan Neuvostoliittoon. Aiheesta melko paljon kirjoittanut Sihvola on ottanut kantaa eräässä Helsingin Sanomien kirja-arvostelussa:

Taistolaisen laululiikkeen veteraani Sinikka Sokka vaati television viihdeohjelmassa George W. Bushilta anteeksipyyntöä presidenttikauden pahoista teoista mutta katui omasta toiminnastaan vain sitä, että oli jättänyt liian vähän aikaa lapsilleen. Vähemmistökommunismi oli liike, joka ei vain kannattanut yhteistyötä Neuvostoliiton kanssa vaan puolusti idän roistovaltion yksipuoluediktatuuria, toisinajattelijoiden vainoa, vankiloitten ja mielisairaalojen verkostoa, rujoa väkivaltaa. Oli Suomi suomettunut tai ei, reaalisosialismin rikokset olivat valistuneiden tiedossa jo niiden tapahtuessa, eivät vain jälkikäteen. Katujia on ollut entisissä nuorstalinisteissa vähän, imelää nostalgiaa sitäkin enemmän. Ei oltu hyväuskoisia hölmöjä vaan tiedostavia kriitikoita, vaahtosi Aulikki Oksanenkin eräässä seminaarissa.²²⁹

Entisten taistolaisten puhe on Sihvolan mukaan ollut enemmän kaihoisaa nostalgiaa kuin rehellistä muistelua saatikka katumusta. Taistolaisuus määrittäyty hänen mukaansa nimenomaan suhtautumisessa Neuvostoliittoon, jota taistolaiset ihannoivat ja kannattivat ja näin Sihvolan mukaan hyväksyivät myös vankileirit ja toisinajattelijoiden vainot. Hänestä esimerkiksi Relanderin näkemys, jonka mukaan taistolaisuuden tavoitteena pitäisi nähdä ennemminkin parempi yhteiskunta kuin Neuvostoliiton kaltaisen reaalisosialismin tuominen Suomeen, on omituinen ja tosiasioita kaunisteleva.²³⁰

Miten sitten omat haastateltavani muistelevat taistolaisuuttaan? Kuten on todettu, taistolaisuus halutaan muistaa suurimmaksi osaksi nimenomaan maailmanpa-

226 Sihvola 2002, 143.

227 Rentola 2003, 126.

228 Ks. esim. Halonen: ”*Tunnetuin maanpetturi nostettiin jalustalle*”, 2013; Halonen: ”*Kiusatun näkökulma on jäänyt avaamatta*”, 2013.

229 Sihvola 2009.

230 Sihvola 2004, 137–138.

rantamisen halun kautta ja koetaan, että takkia ei ole käännetty, koska samat arvot kuin silloin ovat edelleenkin tärkeitä. Tuskaa ja syyllisyyttäkin on kuitenkin koettu:

No, mä koin et mä menin mukaan semmoseen valheeseen jonka nimissä on tehty kauheit julmuuksia. Sitte tuli tosiaan Neuvostoliiton vankileirit, ni tosissaan päästiin niinku läpi. DDR:n ja sit vainot, Stasi ja muuta, et se paljastu niinku se semmonen, et se anto sen arjen sosialismin näkyä. Sit tuli se kauhu et miten mä oon voinu olla – tavallaan niinku – mukana siinä, vaikka ehkä ne ideaalit oli sit, jotakin kohti niinku kulki. Mut mitä kuitenkin tuli tuettua sit. Ja sit vähitellen niinku huommas jostai, et miten voidaan pitää niinku, pienis porukois niin vihaa ettei suurinpiirtein tervehditä. Et se [...] se on ihan hassua.²³¹

Kaisa, jolle taistolaisesta liikkeestä irtautuminen vaikuttaa olleen kaikista haastateltavistani kivuliainta ja vaikeinta, on myös kokenut menneisyydestään eniten syyllisyyttä sen valheellisuuden ja nimenomaan Neuvostoliiton ihmisoikeusrikkomusten kautta. Toisaalta syyllisyyttä ei jaksakaan kantaa mukanaan kovin kauaa ja nyt vanhemmiten hänkin on alkanut antaa itselleen anteeksi osastaan liikkeessä:

Et ehkä nyt alkaa vähitellen niinku, suhtautua sillai hirveänkin ymmärtävästi siihen nuoreen tyttöön joka teki ne valinnat. Et jossain vaiheessa oli mun mielest semmonen et ei halunnu niinku puhuaakaan, et se oli vaan semmosta niinku syyllisyyttä et miks mä oon voinu olla tämmösten ja tämmösten aatteiden mukana ja sit tavallaan siinä vaiheessa se Neuvostoliitto ja stalinismi niinku kytkeyty siihen omaan menneisyyteen. Sillon ku oli mukana ni ei se ollu se juttu. Et Neuvosto [...] se oli niinku semmonen, et mehän itse vit-sailtiin siitä paljon et puhuttiin et se reaaliosialismi ei suinkaan ollut se sosialismi mitä me halutaan. Et se koettiin semmosena välivaiheena.²³²

Tuntuu että Kaisa on kokenut juuri sellaista syyllisyyttä ja katumusta, jota taistolaisuuden muistelussa usein peräänkuulutetaan. Samankaltaisia tunteita on kokenut myös Minna, joka näkee menneisyyden taistolaisuudesta johtuvan syyllisyyden tulleen liikkeen mustavalkoisesta ajattelutavasta. Minna kuitenkin korostaa, että stalinismi-nimitys saa häneltä edelleenkin niskakarvat pystyyn: hän ei koe, että taistolaisuus olisi missään vaiheessa ollut Stalinin ihailua.²³³

Anna, Helena, Kaisa, Päivi ja Minna kuitenkin puhuvat taistolaisajoistaan melko avoimesti, kuten voi päätellä jo siitä, että he kaikki ovat suostuneet haastateltavikseni. Niin ei kuitenkaan aina ole ollut, ainakaan Kaisan tapauksessa. Hän ei ole varsinaisesti piilotellut menneisyyttään äänekkäässä liikkeessä, mutta alkoi käsitellä sitä enemmän vasta 1990-luvulla Ultra Bran musiikin noustessa suosioon ja herättäen nostalgista kiinnostusta 70-luvun liikkeeseen. Suurin osa kuitenkin puhuu taistolaisajoista, varsinkin jos ne tulevat jotenkin luonnollisesti esille. Minna kuitenkin kertoo välttele-

231 Kaisan haastattelu 22.5.2012.

232 Kaisan haastattelu, 22.5.2012.

233 Minnan haastattelu, 15.3.2013.

vänsä aihetta joidenkin henkilöiden seurassa, joiden ei koe ymmärtävän taistolaista menneisyyttä.²³⁴

Kukaan haastateltavistani ei kerro kohdanneensa varsinaista syrjintää tai kielteisiä asenteita muuten kuin ehkä julkisessa keskustelussa. Päivi kokee, että työelämässä hänen urakehityksensä ei ole ollut aivan sellaista mitä sen olisi pitänyt olla, mutta näkee sen syyksi ennemminkin sukupuolensa ja sen, kuinka perhe-elämä keskeyttää monesti naisten uran. Taistolaisuudesta ja aktiivisesta poliittisesta toiminnasta sen jälkeenkin hän näkee olleen enemmän hyviä vaikutuksia kuin huonoja:

Ja, en mä mitään valita! Että mä oon saanu tehdä täällä, myös sen takia että mä oon aina halunnu tehdä uusii juttui et ehkä se [...] taistolaisuuteen, en mä oo mitenkään varovainen ollu koskaan enkä mä mitenkään sitä esimerkiksi että mä oon vasemmistoliiton ja et mä oon poliittisesti aktiivinen – kaikkihan ei siit pidä! Ei todellakaan. Ja sen mä oon itseasias oivaltanu, oikeestaan kauheen myöhään, et se on monen mielestä tosi epämiellyttävää. Ja [naurahtaa] sitä mä en oo taas koskaan oikeen ymmärtäny, mut et, kyl mä ymmärrän et monet työkaveritkin pitää mua vähän kummallisena.²³⁵

Taistolaisuus ja poliittinen toiminta on antanut enemmän kuin on ottanut – mikä on järkeenkäyvää, kun ajattelee hänen jo nelisenkymmentä vuotta jatkunutta yhteiskunnallisuutta aktiivisuuttaan. Kuitenkin hän on huomannut, että vasemmistolaisuudessa ja poliittisessa aktiivisuudessa on monen mielestä jotakin ikävää, jota hänen on vaikea ymmärtää.

Sama ilmiö näkyy myös julkisessa taistolaiskeskustelussa. Sen lisäksi että taistolaisia vaaditaan tunnustamaan että he olivat väärässä, heiltä vaaditaan julkista anteeksiantoa ja katumusta. Toisaalta entisten taistolaisten nykyisiä saavutuksia arvotetaan paljon heidän taistolaismenneisyytensä kautta. Esimerkiksi taistolaisessa laululiikkeessä näkyvästi toiminut Sinikka Sokka on kertonut, että hänen 2000-luvulla saamaansa rauhankasvatus-palkintoaan arvosteltiin sen vuoksi, että hän on esittänyt Agit Propin riiveissä *Haluavatko venäläiset sotaa?* -kappaleen.²³⁶ Taistolaisuudesta ikään kuin rangaistaan edelleenkin: esimerkiksi Björn Wahlroosin ja Satu Hassin kohdalla jaksetaan usein muistuttaa, kuinka he ovat takinkääntäjiä tai entisiä taistolaisia. Negatiivista asennetta on kohdannut myös haastattelemani Helena:

Mut mulle kyllä yks mun esimieheni sano joskus 90-luvun lopulla, eiku 80-luvun puolessa välissä, kun mä siirryin musiikkiosastolle töihin, niin yks toinen esimies

234 Minnan haastattelu, 15.3.2013.

235 Päivin haastattelu, 12.11.2012.

236 Kiiski: ”Asia ja aika valitsivat minut”, 2013.

oli sanonu sille mun [- -] esimiehelle, et kuin sä nyt sen kommunistin otit sinne töihin. Et tämmöst on ilmeisesti ollu mut ei suoraan muhun. Eikä silläkään ollu vaikutusta.²³⁷

Kommunistiksi leimautuminen on saattanut aiheuttaa siis puhetta selän takana, mutta hän ei ole kuullut hänelle itselleen osoitettuja kommentteja tai valitusta. Helena ei koe sen vaikuttaneen hänen elämäänsä tai urakehitykseensä, vaikka kommentista olisi helppo päätellä toisin.

Samalla alalla Helenan kanssa työskentelevä Kaisa nostaa syyksi sen, että alalla vallitsee varsin yhtenäinen vasemmistolainen, humanisuutta, rauhaa ja ihmisoikeuksia arvostava ilmapiiri. Siinä taistolainen menneisyys ei ole piilotettava tai tuomitettava asia ja enemmän ehkä herättäisi huomiota, jos joku paljastaisi äänestävänsä Kokoomusta tai Perussuomalaisia. Vaikka taistolainen menneisyys ei vaivaisi omaa urakehitystä tai henkilökohtaista elämää, nähdään taistolaisuudella olleen kuitenkin muita negatiivisia vaikutuksia.

Monet syyttävät taistolaisia esimerkiksi politiikan pilaamisesta. Liikkeen nähdään liioitelleen vastakkainasettelua ja ylipolitisoineen kaiken, minkä vuoksi politiikka sai ”vastenmielisen leiman” pitkäksi aikaa, jopa näihin päiviin saakka.²³⁸ Onkin totta, että kiihkeitä ja kantaaottavia 60–70-lukuja seurasi puoluepolitiikkaa karsastavat 80- ja 90-luku. Poliitiikka siirtyi kansalaisjärjestöihin kuten Vihreään liittoon, joka tosin hankki 1987 puoluestatuksenkin.²³⁹ Taistolaisia ei kuitenkaan paljoa ole kansallispolitiikassa näkynyt, jo mainittuja Satu Hassia ja Jaakko Laaksoa lukuun ottamatta.

Haastateltavani eivät yhtä lukuun ottamatta karsasta politiikkaa. Kaksi heistä ovat toimineet ja toimivat edelleen ainakin jossain määrin puoluepolitiikassakin. Kaikille politiikka on tärkeää, mutta kahdelle muulle järjestötoiminta on jäänyt seuraamisen tasolle. Kaisa kuitenkin myöntää taistolaisuuden jättäneen suoranaisen kammon kaikkeen virallisempaan toimintaan:

Koska, se on mussa jääny sillai et mä en koskaan tuu liittymään mihinkään järjestöön. Et se on ihan selvä. [- -] näis tämmösis vapaammis porukoissa ja jossain feministiporukois mut et IKINÄ, en ikinä, pysty mihinkään viralliseen. Koska jollain taval pelkään, et sit ajautuis taas mukaan semmoseen kauheen mustavalkoseen maailmaan et toivon, et se oli se läksy tosta.²⁴⁰

Hänelle taistolaisuusmenneisyys on aiheuttanut muitakin tuskia järjestöallergian lisäksi.

237 Helenan haastattelu, 14.11.2012.

238 Ks. esim. *Taistolaisuus löi politiikkaan tympeän leiman*, Demokraatti-lehti 19.4.2013.

239 Ks. esim. Nevankivi 2004, 332.

240 Kaisan haastattelu, 22.5.2012.

Kaisa muistaa taistolaisuuden alun juuri rauhan ja solidaarisuuden kaipuun kautta, mutta liikkeen loppuvaihe on muistoissa ahdistavan jyrkkä. Taistolaisuudessa pelottavana hän muistaa juuri sen mustavalkoisuuden. Saman kaltaisia ajatuksia on myös Minnalla, joka näkee taistolaisuuden myös jonkinlaisena oppimisprosessina. Hän näkee myös samaa Kaisan mainitsemaa mustavalkoista ajattelutapaa niin menneisyydessä kuin nykyisyydessäkin:

Et niinkun osittain se on ollu harhapolku sikäli et mä edelleenkin koen että niinkun [...] No oikeestaan sen voi ajatella sellasena oppimisprosessina. Et niinkun, että ne asiat mitkä, että ne lähtökohdat on ollu tärkeitä, mut se et on lähteny tämmöseen niinku [sosiaaliseen] liikkeeseen mukaan ja omaksunu kaikki mitä siin on ollu niinkun liian kritiikittä, niin se on opettanu sit toisaalta sitten että niin ei kannata niinkun tehdä. Että pitää ajatella myöskin omilla aivoillaan. [- -] Et nekin et, helposti käy niinkun sil tavalla, että joitakin asioita jotka on ollu tärkeitä elämässä, niin hylätään niitä ja sitten lähetään siihen pulkkaan mukaan. Omaksutaan ne arvot silleen nielemättä. Et tota, kyllä niis on aina niinkun semmonen siemen myöskin pahuuteen, semmoseen, kun se on tollanen kollektiivi. Niin kyllä taistolaisliikkeessä olis ollut näitäkin aineksia, ja onneks sitten ei tapahtunu mitään ikävää tai kurjaa, siis silleen käytännössä, että se niinkun vaan oli tätä. Et onneks se sinänsä sellaisena liikkeenä hiipui.²⁴¹

Minna näkee taistolaisuudessa olleen myös tietyn vaaran, siemenen pahuuteen, vaikka samassa haastattelussa hän on aiemmin naureskellut liikkeen teoreettisuudelle ja utopistisille haaveille vallankumouksesta. Hän kokemuksesta ymmärtää, että on helppoa hypätä mukana johonkin ääriliikkeeseen ja kertoo kokevansa pelottavaksi esimerkiksi sisäisesti hajanaisten Perussuomalaisen ja senkin yhteyteen liitetyn kansallismielisen, jopa äärioikeistolaiseksi luonnehditun Suomen Sisun nousun.

Fasismi oli silloin nuorten taistolaisten pahin vihollinen ja sitä se on usealle edelleen. Kaikkia haastateltaviani koskettavat edelleen ihmisoikeusloukkaukset ja heitä ajaa kaipuu rauhaan, sodattomaan maailmaan. Yksi kipukohta esimerkiksi Kaisalle on ollut Bosnian sota 1990-luvulla. Se muistutti taistolaisuudesta ja siitä, kuinka ei haluttu nähdä Neuvostoliiton todellisuutta. Kaisan mieltä vaivaavat edelleenkin samat asiat, jotka kaihersivat silloinkin, kun hän lähti mukaan taistolaiseen liikkeeseen. Nyt, taistolaisuuden aiheuttaman ”järjestöallergian” vuoksi hän vain tuntee epätietoisuutta siitä, miten toimia:

[- -] kolahti siihen rauhan ihmiseen mussa. Et tota, täytyy tehdä jotain ettei niin enää koskaan tapahdu. Ja se, se on mussa vielä kauheen voimakkaasti jälellä. Mut nyt ollaan sit se [...] epävarmuus, et mitä tekis. Koska, se on mussa jääny sillai et mä en koskaan tuu liittymään mihinkään järjestöön. Et se on ihan selvä.²⁴²

241 Minnan haastattelu, 15.3.2013.

242 Kaisan haastattelu, 22.5.2012.

Taistolaisuusajasta on siis olemassa monenlaisia muistamisen tapoja. Toisilla taistolaisesta liikkeestä irrottautuminen oli tuskallinen eroprosessi, toisilla se taas jäi muun elämän jalkoihin. Julkinen keskustelu taistolaisuudesta vaihtelee syyllistämisestä ja takinkäännön syyttelystä nostalgiseen ja hyväntuuliseen muisteluun. Taistolaisajan loppuun muistetaan liittyneen itsellä tai muilla jonkinlaista kriisiä – esimerkiksi joidenkin miesten kerrotaan ajautuneen taistolaisajan loputtua itsemurhaan tai alkoholi-soituneen.²⁴³ Vaikka omilla haastateltavillani osalla taistolaisajan loppumiseen liittyy kriisiä ja katumuksen tunteitakin, on pääpaino kuitenkin melko positiivisessa muistamisessa. Taistolaisaika ajoittui kuitenkin myös siihen parhaaseen nuoruuteen, toteaa esimerkiksi Minna.²⁴⁴

Nuoruuden ja taistolaisuuden suhde onkin tärkeä taistolaisuuden muistamisen ja toisaalta koko liikkeen ymmärtämisen kannalta. Marja Tuominen on 1960-luvun nuorisoliikehdintää tutkiessaan pohtinut, onko nuoruus edellytys radikalismille: ”Ainoastaan nuori voi täysin rinnoin heittäytyä mukaan todella massiiviseen yhteiskunnalliseen muutosliikkeeseen, Abrams arvelee (luultavasti turhankin kategorisesti), mutta hänen mielestään tarvitaan pitkittynyt agitaatio ja lisäksi myös organisaatio ennen kuin ’sukupolvi on valmis.’”²⁴⁵ Tuomisen viittaama Philip Abrams saattaa ollakin oikeassa, sillä myös haastattelemani Minna näkee, ettei olisi vanhempana lähtenyt taistolaiseen liikkeeseen. Nuoruus, nuoruuden into ja toisaalta naiivius ovat siis olennaisia osia hänen taistolaisuuttaan.

Nuoruuden muisteluun liittyy usein myös nostalgia, johon liittyy sekä muistamista että unohtamista. Nostalgiaan liitetään yleensä surumielistä kaipuuta menneeseen tai erilaisia nautiskelun ja mielihyvän tunteita. Esimerkiksi Saksan demokraattisen tasavallan hajoamisen jälkeen Saksassa on syntynyt entisen itä-saksalaista eämän-tapaa ja kulttuuria kaihoisasti muisteleva ja ihannoiva Ostalgia-ilmio.²⁴⁶ Taistolaisuuteen muistaminen saattaa osaltaan saada nostalgian piirteitä, varsinkin kun sitä muistelevat myöhäiskeskä-ikäiset, joiden taistolaisajan muisteluun liittyy myös kultaisen nuoruuden katkeransuloiset muistot.²⁴⁷

243 Kaisan haastattelu, 22.5.2012; Minnan haastattelu, 15.3.2013.

244 Minnan haastattelu, 15.3.2013.

245 Tuominen 1991, 55.

246 Korkiakangas 2005, 140. Ks. myös Korkiakangas 2006, 135; Korkiakangas 1999.

247 Toisaalta toimittaja Jukka Halonen näkee, että taistolaisuuteen ei liity nostalgiaa. Halonen: ”*Oi jospa en ois saanu olla mukana*”, 2013. Kuitenkin esimerkiksi haastattelemani Minna nosti esiin edelleen keikkailevan Agit-Propp-yhtyeen, jonka keikoille monet vanhat taistolaiset kokoontuvat. Mitä se on, jos ei nostalgista taistolaisuuden muistelemista? Minnan haastattelu, 15.3.2013.

5. ”Että sen kans mä nyt sit yritän elää.” – LOPUKSI

Luvun otsikon lainaus on Kaisan haastattelusta, jossa hän pohtii jatkumoa siitä nuoresta taistolaiseen liikkeeseen lähteneestä työstä nykyiseen aikuiseen naiseen, jonka mieltä vaivaavat edelleenkin samankaltaiset kysymykset. Kuitenkin nuoruuden naiivius ja maailman näkeminen mustavalkoisena on poissa. Taistolaisuusaika nuoruudessa kaduttaa jollakin tavalla, niin että sen kanssa ”yrittää elää”, mutta toisaalta mukaan on tullut myös ymmärrystä sitä nuorta, rauhaa rakastavaa ja maailmanparantamisen halua puhkuvaa nuorta tyttöä kohtaan.

Tutkimuksen johdannossa totesin pyrkiväni selvittämään, miten taistolaisuutta muistetaan, miten siitä puhutaan, mitä siitä kerrotaan ja toisaalta mitä jätetään kertomatta. Kaipasin vastauksia myös kysymykseen arjen taistolaisuudesta ja naisten rooleista ja mahdollisuuksista liikkeissä. Tutkimuksessani halusin antaa nuortaistolaisuuden muistelijaille äänen omien ja muiden tutkijoiden tulkintojen rinnalle. Muistitietoaineisto toi taistolaisuuteen inhimillisyyttä, moniäänisyyttä, sisällöllistä ja ilmaisullista rikkautta sekä toisaalta myös kompleksisuutta.

Taistolaisaikoja muistellessa esiin nousee vahvasti kylmän sodan konteksti ja poliittisesti kiihkeät 1960- ja 70-luvut, jolloin nuorisosta tuntui siltä, että oli yksinkertaisesti pakko ottaa kantaa ja valita, kenen joukoissa seiso. Ajattelevan ja tiedostavan nuorison silmissä hyvä ja paha – sosialismi ja kapitalismi – alkoivat näyttää selviltä. Sosialistinen Neuvostoliitto oli vastavoima imperialistiselle maailmanpoliisina toimivalle Yhdysvalloille ja sekasortoiselta näyttävään maailmaan alkoi syntyä järjestystä, kun luonteva vihollinen löydettiin. Paikkaansa etsiville nuorille taistolaisuus oli liike, josta löytyi vastauksia tai ainakin keskustelukumppaneita mieltä vaivaavien kysymysten pohtimiseen. Liike tarjosi konkreettisia asioita – kuten rahankeräystä, agitaatiotyötä, kokouksia ja keskustelutilaisuuksia – joiden avulla vinksallaan olevasta maailmasta voitiin yrittää tehdä parempaa.

Varsinkin taistolaisuuden alkuaikojen muistot ovat täynnä nuoruuden intoa ja vilpittöntyä halua tehdä maailmasta oikeudenmukaisempi paikka elää. Maailmanparantamisen halun nähdään herättäneen teini-ikäisissä tytöissä maailmanpolitiikan lisäksi kotikasvatuksen ja varsinkin äidin empaattisen esimerkin: nuoruudesta muistetaan esimerkiksi Vietnamin sota, Biafran lapset ja maailman tilaa käsittelevät kahvipöytäkeskustelut äidin kanssa. Taistolainen liike näytti nuoren naisen silmin ajattelevalta, bo-

heemilta ja tiedostavalta vaihtoehdolta, eivätkä muut nuorisoryhmät, varsinkaan koomusnuorten porvarit, olleet varteenotettavia vaihtoehtoja. Taistolaiseen liikkeeseen mukaan menossa nähdään jonkinlainen ajautumisen ja tietoisien valinnan sekoitus. Liikkeessä innosti ja kiehtoi myös muiden nuorten seura ja joukkovoima.

Kuitenkin monen muistoissa taistolainen liike ja nuoruus alkoi jossakin vaiheessa näyttäytyä mustavalkoiselta ja ahdistavalta. Alussa hauskalta tuntunut järjestötyö alkoi jossakin vaiheessa viedä liikaa aikaa. Liike alkoi toistaa itseään eikä kyennyt muutokseen jäsentensä mukana. Tiukka yhtenäisyys, joka oli ollut liikkeen vahvuus ja voimavara taistelussa imperialismia, kapitalismia ja pienempiä vääryyksiä, kuten yliopistojen yläluokkaisuutta, vastaan, alkoi kaihertaa ja alussa kiehtonut ja hyvin toiminut joukkovoima ja ryhmään kuuluminen ahdistaa. Liikkeen joukkovoima ja huumaava yhteisöllisyys alkoi imeä yksilöitä tyhjäksi. Tämä yksilön ja yhteisön yhteentörmäys aiheutti toisilla kriisin ja dramaattisen eron liikkeestä. Toisilla taas johti vain hiljaiseen erottautumiseen ja tilalle tulivat muut asiat – perhe, työ, toisenlaiset yhteiskunnallisen toiminnan tavat tai jotakin muuta.

Taistolaisuus näyttäytyy haastattelemieni naisten muistoissa usein osana tarinaa, jossa teini-iässä heräsi tarve ja halu tehdä jotakin paremman ja oikeudenmukaisemman maailman hyväksi. Taistolaisuus nähdään hieman radikaalina alkuna tässä elämäntarinassa. Samanlaiset arvot ja sama hyvän tekemisen projekti jatkuu edelleen, tosin eri muodossa. Muistitiedolle tämä elämän tarinallistaminen ja syyseuraussuhteiden luominen onkin tyypillistä. Taistolaisuusiin vaikuttaa esimerkiksi julkinen taistolaiskeskustelu, hauskanpidon taistolaisuus tai yleisesti tapa puhua nuoruudesta.

Toisaalta taistolaisuuden voi kokea myös eräänlaisena nuoruuden harha-askeleena tai oppimisprosessina. Esimerkiksi Minnalle nuoruus taistolaisessa liikkeessä näyttää kuusikymppisen naisen silmissä nuoruuden aikaisena kiihkona, jonkinlaisena isäkapinana ja toisaalta harrastuksen kaltaisena aktiviteettina. Taistolaisuusiin liittyy vahvasti nostalgia ja kultaisen, mutta toisaalta myös hieman hullun nuoruuden muistelu. Toisaalta tämä nuoruus ja siihen liittynyt taistolaisaika saattaa hieman kaduttaakin, tai aiheuttaa pientä myötähäpeää:

Mutta se ei oo se taistolaisuus se ainoa siinä, vaan se oli se nuoruus, niinku ylipäänsäkin. Että se taistolaisuus on ollu vaan tavallaan vähän niinku, miten mä nyt tän sanoisin, nuo-

ruuden tämmönen. Jollakin on voinu nuoruus kuluu vaikka urheilun parissa ja kaikki ystävät on ollu urheilijoita, tai jollakin partiolaisia, et se on vähän sama juttu kun tää.²⁴⁸

Taistolaisuuden muistamisen nuoruuden harrastuksena voi nähdä toisaalta taistolaisuuden yhteydessä usein esiin nostettuna takinkääntönä, mutta toisaalta myös aikuiseksi kasvamisena. Joidenkin muistoissa taistolaisuus näkyy Matti Hyvärisen esiin nostamana nuorten kapinointina auktoriteetteja vastaan, mutta toisaalta myös oman maailmankuvan eettisten ja moraalisten perusteiden etsintänä. Marja Tuomisen mukaan tämä merkitsee ensin auktoriteettien hylkäämistä eli ”paratiisin vartijoiden karkottamista” ja sitten aikuistuesssa itsensä asettamista tämän vartijan paikalle.²⁴⁹ Monessa tapauksessa nuoresta radikaalista taistolaisesta tulikin onnellinen ”keskiluokkainen”. Yhteiskunta siis imi tämänkin kapinoivan sukupolven itseensä. Toisaalta monet haastateltavani kokevat edelleenkin jatkavansa samaa taistelua epäoikeudenmukaisuutta ja kapitalistista ahneutta vastaan.

Tuominen on huomauttanut myös, että jokainen sukupolvien välinen suhde syntyy, kehittyy ja hiipuu ainutkertaisessa historiallisessa kontekstissa. Jokainen sukupolvikonflikti on samaan aikaan sekä historian tuote ja historiallisen muutoksen tuottaja.²⁵⁰ Esimerkiksi taistolaisuus sai ravintonsa ajan ympäröivästä kulttuurista – Vietnamin sodasta, kylmän sodan jännitteistä ja sodan jälkeisestä yhteiskunnan rakentamisprosessista – ja tämä muutti nuoria ja samalla myös heitä ympäröivää yhteiskuntaa. Tuominen esimerkiksi kuvailee historian integroivan kapinoivan sukupolven itseensä ja riistävän siltä sen ”huumaavan ainutlaatuisen aavistuksen”.²⁵¹ Taistolaisuuden ainutlaatuisuus siis tavallaan katoaa historiaan, taistelijoidensa aikuistumisen mukana.

Muistitiedolla ja muistoilla rakennetaankin myös ihmisyyttä ja erityisesti kuulumista johonkin yhteisöön.²⁵² Taistolaisajan muistoissa tullaan osaksi 1970-luvun nuorisoa, toisaalta myös suuria ikäluokkia. Muistoihin tuntuu liittyvän aina jotakin intiimiyttä ja helposti koetaan, etteivät muut kuin tähän yhteisöön kuuluneet, samankaltaisia asioita kokeneet, voi ymmärtää muistoja. Tämä näkyy mielestäni esimerkiksi ex-taistolaisten toistelussa sen suhteen, ettei taistolaisuutta ja sen ryhmädynamiikkaa – tai yleensä koko kiivasta 1970-lukua – voi ymmärtää jos sitä ei ole itse kokenut, ollut pai-

248 Minnan haastattelu, 15.3.2013.

249 Tuominen 1991, 59.

250 Tuominen 1991, 47.

251 Tuominen 1991, 55.

252 Ks. esim. Thompson 1988, 21.

kalla. Näin esimerkiksi entisten taistolaisien tai heidän aikalaistensa tutkimus liikkeestä koetaan ehkä pätevämmäksi.

Kuten Kimmo Rentola vanhana taistolaisena itse on todennut, taistolaisuudessa tuntuu kuitenkin olevan jotakin sellaista, mitä on vaikea tavoittaa ja ymmärtää järjellä ja nykyajasta käsin. Muistoissa aukeaa tietynlainen, monimutkainen, mutta henkilökohtainen taistolaisuus. Koenkin, että muistitiedon avulla taistolaiseen liikkeeseen saadaan erilainen, inhimillisempi näkökulma kuin aiemmassa tutkimuksessa. Esimerkiksi tämä tutkimus nostaa esiin naiset osana poliittista liikettä ja heidän motiivinsa ja tapansa toimia siinä. Muistot eivät kerro niinkään välttämättä nuortaistolaisen liikkeen teoista ja aikaansaannoksista, vaan ennemminkin sen merkityksestä yksilöille ja toisaalta syistä, miksi se oli olemassa ja miksi se muodostui sellaiseksi kuin se muodostui.

Samoin kuin Alice Echols näkee tapahtuneen 1960-luvun muistelulle, 1970-lukua ja taistolaisuuden muistamista näyttää dominoivan maskuliininen muistaminen. Sukupuolinäkökulma taistolaisuuteen onkin yksi monista mielenkiintoisista teemoista, jotka kaipaavat lisää tutkimusta. Tasa-arvoasiat ja naisliike olivat kaikille haastattelemilleni naisille enemmän tai vähemmän tärkeitä, mutta taistolaisessa liikkeessä ne jäivät muiden asioiden alle. Ajateltiin, että sosialismi itsessään ratkaisee sukupuolten väliset tasa-arvo-ongelmat. Toisaalta Annan ja Kaisan muistoja lukuun ottamatta sukupuoli ei noussut määrittäväksi kategoriaksi naisten toiminnalle. Naiseus ja tasa-arvoasiat tuntuivat tulevan tärkeämmiksi vasta nuortaistolaisuuden jälkeen, työelämässä tai perheen perustamisen myötä. Tasa-arvon vaatimukset unohtuivat taistolaisuudessa myös siksi, että taistolaisuudessa koettiin toimittavan yhdessä tasa-arvoisesti, Rentolankin mainitseman uuden toveri-ilmapiiirin hengessä.

Taistolaisuus edusti työväenliikettä, mutta nuortaistolaisuus koostui suureksi osaksi koululaisista, opiskelijoista ja kulttuurityöläisistä. Osalla heistä oli työläistausta, mutta kuten haastateltavani, monet olivat keskiluokkaisista kodeista. Tämä luokkarajoja ylittävä yhteistoiminta ja toisaalta liikkeen sisäisten luokkajännitteiden pohtiminen tarkemmin olisi jatkotutkimuksen arvoinen näkökulma. Muistitiedon avulla taistolaisuudesta nousi siis esiin monia puolia, joista riittäisi ainesta laajempaankin tutkimukseen ja analyysiin. Tässä tutkimuksessa nousi esiin taistolaisen liikkeen ja muistaminen monimuotoisuus, mutta monissa asioissa tuntuu että raapaisin vain pintaa.

Itse tutkimusprosessi on ollut minulle äärimmäisen mielenkiintoinen ja antoisa, mutta sen aikana kohtasin myös monia haasteita. Muistitietoaineiston

keräyksen ja kaikki haastattelutilanteet koin onnistuneina ja antoisina. Kuitenkin koen, että kehityin haastattelujen tekemisessä tutkimukseni edetessä ja nyt, tutkimusprosessini lopussa tekisin monia asioita toisin. Esimerkiksi haastattelujen tulkintaa helpottaisi haastattelujen huolellisempi tekstintäminen heti haastattelutilanteen jälkeen. Haastattelijana olisin voinut myös paikoin antaa haastatelluille enemmän tilaa: ajoittain eläydyin heidän kertomuksiinsa niin, että aloin kertoa itse aiheeseen liittyviä ja joskus liittymättömiäkin asioita. Tämä oli tuskallista kuultavaa varsinkin haastatteluja tekstintäessä. Jälkiviisautta tämäkin.

Vaikka tutkimukseni ei varsinaisesti ole feminististä muistitietotutkimusta, jossa keskeisenä nähdään, että naiset tuottavat tietoa naisista toisille naisille, koen, että omalla sukupuolellani oli haastatteluissa merkitystä nimenomaan oman sukupuolen merkitystä liikkeessä pohdittaessa. Toisaalta uskon myös taustani ja omien puheiden luoneen haastatteluihin vapaan ilmapiirin muisteluun. Verkostojen kautta olin jollakin tavalla haastateltavilleni tuttu, mikä tuntui myös herättävän luottamusta. Jokainen haastatelluista tuntui myös pitävän akateemisen tutkimuksen tekemistä tärkeänä ja halusivat olla avuksi opinnäytetyön tekemisessä. Monet heistä kuitenkin hieman kainostellen epäilivät omien muistojensa hyödyllisyyttä ja toisaalta myös niiden ”oikeellisuutta”, minkä yritin vakuutella olevan täysin turhaa.

Haastattelija itse vaikuttaa suuresti haastatteluihin ja tuloksiin ja olisikin mielenkiintoista nähdä, millaisia haastatteluja ja tulkintoja joku muu tutkija olisi aineistosta saanut. Esimerkiksi yllätyksenä minulle nais- ja luokkanäkökulma taistolaisuuteen nousi muistitietoaineistossani esiin ennako-odotuksiani vähemmän. Muutenkin selvitellessäni tutkimusprosessin aikana omaa positiotani tutkijana, suhdettani haastattelemiini naisiin sekä tutkimaani liikkeeseen, havaitsin muitakin omia ennako-oletuksiani, joita jouduin analysoimaan ja pohtimaan tutkimuksen edetessä. Jopa tavallaan pelottavaksi koin muistitietoaineistoon liittyvät eettiset kysymykset ja tutkijan vastuun. Haastavaa oli esimerkiksi pohtia haastateltavieni anonymisointiin liittyviä kysymyksiä: miten turvata heidän tunnistamattomuutensa samalla kun esimerkiksi paikallisuus ja erilaiset toimintaympäristöt ovat tärkeitä tutkimukselleni? Mikä on Suomessa tarpeeksi suuri kaupunki, jotta sen voi mainita niin että haastateltavani säilyvät silti anonyymeina? Mietin paljon myös sitä, kuinka paljon voin eläytyä ja ymmärtää haastateltavieni muistoja lankeamatta kuitenkaan Juha Sihvolankin mainitsemaan naiiviuteen tutkijana.

Siis samanaikaisesti huolehtiessani haastateltavieni kunnioittavasta ja

arvostavasta kohtelusta pelkäsin myös samaistuvani haastateltaviini liikaa ja sekoittavani liiaksi tunteita tutkimusaiheeseeni. Helpottavaa oli muistaa ja myöntää, että tutkija on aina jollakin tasolla läsnä omassa tutkimuksessaan. Myönnän tutkijana myös omat rajoitukseni ja taistolaisuudesta avautuukin tässä tutkimuksessa yksi näkökulma, joka sisältää myös aukkoja ja arvoituksia. Taistolaisuutta muistellaan ja tutkitaan nykyajasta katsoen ja taistolaisuus, kaiken menneisyyden tavoin, on olemassa esillä vain nykyisyydessä esitettyjen kysymysten kautta.²⁵³ Toivon, että onnistuin lopulta kohtelevaan haastateltaviani ymmärtäväisesti ja heidän ansaitsemallaan kunnioituksella sekä kohtaamaan heidät heidän omilla ehdoillaan.²⁵⁴

Taistolaisuutta muistellessa ja sen muistamista tutkiessa liikutaan monella eri aikatasolla. Kontekstina on nuoruus, 1970-luku eli taistolaisuuden kulta-aika, mutta muistamiseen ja puheeseen vaikuttavat myös myöhemmät ajat ja nykyisyys. Nuoruutta nostalgisoidaan, jolloin hauskat ja hyvät muistot korostuvat ja ikävämpiä muistoja häivytetään tai ne asetetaan osaksi suurempaa kertomusta, jolloin huonoillekin muistoille luodaan tarkoitus ja syy. Toisaalta nuoruuden tekoihin suhtaudutaan myös itseironisen humoristisesti ja anteeksiantavan ymmärtäväisesti. 60-vuoden molemmin puolin olevista haastateltavistani näkevät nuoruutensa viisastuneina ja lempeinä nuorille itselleen. Omat lapset tai lapsenlapset, aikuisuuden ihmissuhteet ja muuttuneet suhteet omiin vanhempiin ovat saattaneet tuoda myös omaa nuoruutta lähemmäksi ja ymmärrettävämmäksi.

Taistolaisuuden ihanteille luo kontrastia nykyajan Suomi ja maailma, jossa taistolaisuutta muistellaan. Nykyajan yhteiskunta on tavallaan taistolaisten ihanneyhteiskunnan vastakohta: hallitseva kapitalistinen ja globaali markkinatalous, kulutuskulttuuri, lapsityövoima, huoli ympäristöstä ja lämpenevästä ilmastosta ja turhautuminen edelleenkin jatkuviin sotiin nousivat esiin muistitietoaineistossa ja toisaalta toimivat eräänlaisena nuoruuden taistolaisuuden oikeutuksena. Vaikka solidaarisuuden käsite olisi haalistunut ja kadottanut merkitystään, eivät silti ne arvot jotka houkuttelivat nuoret naiset taistolaisuuteen ole epäajankohtaisia. Nykyajassa, jossa huolta herättävät rasismi ja erilaisten ääri liikkeiden nousu, kasvava ahneus, kuluttaminen ja toisaalta taloudellinen taantuma, haastateltavani tuntuvat monin tavoin ”palanneensa juurilleen” ja

253 Kulttuurihistoriassa ja historiantutkimuksessa yleensäkin on hylätty tietynlainen objektiivisuuden illuusio ja sen sijaan painotetaan historiantutkimusta tiettyjen tehtyjen valintojen ja tulkintojen tuloksena, tietyistä intresseistä käsin rakentuvana. Ks. esim. Immonen 1996, 32-33.

254 Historiantutkijan asenteita ja lähtökohtia elämäkertojen tutkimisesta ja tutkimuksen eettisyyttä on pohtinut esimerkiksi Maarit Leskelä-Kärki. Leskelä-Kärki 2006, 633-637.

näkevät kannattavansa monessa mielessä samoja asioita kuin ennen taistolaiseen liikkeeseen lähtemistään.

Tämä tutkimus luo siis kuvaa taistolaisuudesta 2010-luvun aikuisten, taistolaisen ajan nuoruudessa eläneiden naisten silmin. Siinä nuortaistolaisuus oli ennen kaikkea nuorison halua muuttaa maailmaa oikeudenmukaisemmaksi ja tasa-arvoisemmaksi. Jälkiviisaana liikkeessä naurattaa ja ehkä hieman kaduttaakin sen mustavalkoinen maailmankuva ja oikeassa olemisen varmuus. Toisille taistolaisuus on opettanut kriittisyyttä ja antanut itseluottamusta, joillekin se on jättänyt järjestöallergian. Niin tai näin, takkia ei ole käännetty, vaan sama maailmanparantamisen halu elää ex-taistolaisten sisällä edelleenkin.

LÄHTEET:

ALKUPERÄISLÄHTEET:

Päivin päiväkirjat. Päivin hallussa.

Haastattelut:

Anna, synt. 1958. Haast. Liisa Lalu 22.11.2012. Tekijän hallussa.

Helena, synt. 1950. Haast. Liisa Lalu 14.11.2012. Tekijän hallussa.

Kaisa, synt. 1952. Haast. Liisa Lalu 22.5.2012 ja 5.11.2012. Tekijän hallussa.

Minna, synt. 1954. Haast. Liisa Lalu 15.3.2013. Tekijän hallussa.

Päivi, synt. 1958. Haast. Liisa Lalu 12.11.2012. Tekijän hallussa.

Iltalehden Historia-liitteen artikkelit:

Halonen, Jukka: ”*Kiusatun näkökulma on jäänyt avaamatta*”. IL Historia, Taistolaiset-liite, 2013, s. 66.

Halonen, Jukka: *Nalle oli tiukka taistolaisenakin*. IL Historia, Taistolaiset-liite, 2013, s. 60–61.

Halonen, Jukka: ”*Oi jospa en ois saanut olla mukana*”. IL Historia, Taistolaiset-liite, 2013, s. 60–61.

Halonen, Jukka: ”*Tunnetuin maanpetturi nostettiin jalustalle*”. IL Historia, Taistolaiset-liite, 2013, s. 66.

Halonen Jukka, ”*Vino kuva vielä oikaisematta*”. IL Historia, Taistolaiset-liite, 2013, s. 66.

Kiiski, Timo: ”*Asia ja aika valitsivat minut*”. IL Historia, Taistolaiset-liite, 2013, s. 37.

Kiiski, Timo: *Barrikadin toisella puolella*. IL Historia, Taistolaiset-liite, 2013, s. 62–63.

Kiiski, Timo: ”*Miksi demonisoidaan?*”. IL Historia, Taistolaiset-liite, 2013, s.35.

Kiiski, Timo: *Taistolaisilla oli ”parhaat bileet*”. IL Historia, Taistolaiset-liite 2013, 38–39.

Kiiski, Timo: ”*Yhteishenki oli unohtumaton*”. IL Historia, Taistolaiset-liite 2013, s. 36–37.

Tienhaara, Hilkka: *Muistatko vielä Me stallarit -sarjan?* IL Historia, Taistolaiset-liite. 2013, s. 67.

Muut sanomalehtiartikkelit:

Kotro, Arno: *Ihme jengiä*. Helsingin Sanomat 1.6.2013.

Siimes harkitsi vuosi sitten siirtymistä Sdp:hen. Helsingin Sanomat 5.3.2006.

Suvi-Anne Siimes jättää riitaisan vasemmistoliiton. Helsingin Sanomat 2.3.2006.

Taistolaisuus löi politiikkaan tympeän leiman. Demokraatti -lehti 19.4.2013.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS:

Ahonen, Risto Olavi: *Teinien taksvärkki – ykskaks maailma paremmaks!* Poliittisen historian pro gradu -työ, Helsingin yliopisto 2000.

Bruun, Staffan: *Bailut barrikadeilla*. Otava, Keuruu 2001.

Fingerroos, Outi ja Kurki, Tuulikki: *Ääniä arkistosta. Haastattelut ja tulkinta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Vaasa 2008.

Fingerroos, Outi ja Peltonen, Ulla Maija: Muistitieto ja tutkimus. *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2006, 7-25.

Furet, Francois: *Le Passé d'une Illusion. Essai sur l'idée communiste au XXe siècle*. Librairie Générale Française, Le livre de poche, Paris 2003 (1995).

Echols, Alice: *Uhoa ja unelmia: 60-luvun jälkijärityksiä*. Alkuteos: *Shaky Ground – The sixties and its aftershocks* (2002). Suom. Liisa Laaksonen. Like-kustannus, Keuruu 2003.

Haikara, Kalevi: *Isänmaan vasen laita. SKDL 30 vuotta piikkinä kansakunnan lihassa*. Otava, Keuruu 1975.

Hunt, Michael ja Levine, Stephen: *Arc of Empire. America's Wars in Asia from the Philippines to Vietnam*. The University of North Carolina Press, 2012.

Hypén, Kaisa (toim.): *1970-luku suomalaisessa kirjallisuudessa: poliittisen vuosikymmenen ilmiöitä*. Avain, Vantaa 2011.

Hyvärinen, Matti: *Alussa oli liike. Tutkimus yhteiskunnallisten liikkeiden mahdollisuuksista*. Vastapaino, Tampere 1985.

Hyvärinen, Matti: *Viimeiset taistot*. Vastapaino, Tampere 1994.

Immonen, Kari: *Historian läsnäolo*. Turun yliopiston historian laitos, julkaisuja n:o 26, Turku 1996.

Ingström, Pia: *Lentävä feministi ja muita muistoja 70-luvulta*. Alkuteos: *Den flygande feministen och andra minnen från 70-talet* (2007). Suom. Tarja Teva. Schildts Kustannus Oy, Keuruu 2007.

Jallinoja, Riitta: *Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet. Naisasialiike naisten elämäntilanteen muutoksen ja yhteiskunnallis-aatteellisen murroksen heijastajana*. WSOY, Helsinki 1983.

Koivisto, Hanne: Taiteilijat ja intellektuellit kommunistisessa liikkeessä – keskustelua individualismin ja kollektiivisuuden jännitteestä. *Kulttuurihistoriallinen katse*. Toim. Rantala, Heli ja Ollitervo, Sakari. K&h, Turun yliopisto, Tampere 2010.

Kontula, Anna: *Kuollut muttei kuopattu. Taistolaisuus ja miten sitä muistetaan*. Sosiologian pro gradu -työ, Tampereen yliopisto 2002.

Kontula, Anna: *Taistolaisuus puberteettikapinasta takinkääntöön*. Historiallinen aikakauskirja vol. 102, no 2/2004, 1-11.

Korhonen, Merja: *Keski-ikäisten naisten lapsuuskokemukset ja oma vanhemmuus*. Psykologian tutkimuksia, Joensuun yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Joensuu 1994.

Korkiakangas, Pirjo: Etnologisia näkökulmia muistiin ja muisteluun. *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2006, 120-145.

Korkiakangas, Pirjo: Muisti, muistelu, perinne. *Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdatusta etnologiatieteisiin*. Toim. Bo Lönnqvist, Elina Kiuru ja Eeva Uusitalo. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1999, 155-176.

Korkiakangas, Pirjo: Muistoista tulkintaan – Muisti ja muisteluaineistot etnologian tutkimuksessa. *Polkuja etnologian menetelmiin*. Toim. Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson ja Helena Ruotsala. Gummerrus Kirjapaino Oy, Saarijärvi 2005, 129-147.

Korkiakangas, Pirjo: Muistelusta voimavaroja vanhuuteen. *Vanhuuden voimavarat*. Toim. Heikkinen, Eino ja Marin, Marjatta. Tammi, Helsinki 2002, 173-204.

Kylävaara, Ilkka: *Taistolaisuuden musta kirja*. Tammi, Juva 2004.

Leskelä-Kärki, Maarit: *Kirjoittaen maailmassa. Krohnin sisaret ja kirjallinen elämä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Tampere 2006.

Lewis, Adrian: *The American Culture of War: A History of U.S. Military Force from World War II to Operation Iraqi Freedom*. Routledge 2012, 2. painos.

Mantila, Matti J.: ”Edistyksellistä ja kansallista kulttuuria rauhan ja kansanvallan hyväksi”. *Taistolaisien ajatukset kulttuurista Kulttuurivihkot-lehden valossa 1970-luvun alussa*. Tutkielmakollokvio. Jyväskylän yliopisto 2012.

Mäki-Kulmala, Heikki: *Taistolaisuuden harmaa kirja*. Pilot-kustannus, Helsinki 2004.

Nevankivi, Jukka: Jatkosodasta nykypäivään 1944-2003. *Suomen poliittinen historia 1809-2003*. Toim. Osmo Jussila, Seppo Hentilä ja Jukka Nevankivi. WSOY, Vantaa 2004, 207-357.

Oittinen, Vesa: *Mitä taistolaiset oikeasti ajattelivat?* Internet-artikkeli, Julkaistu 2011. [27.3.2014] Julkaistu aiemmin Lapin yliopiston opiskelijoiden AGON-lehdessä 1/2010. <http://sosialismi.net/blog/2011/09/20/mita-taistolaiset-oikeasti-ajattelivat/>

Peltonen, Eeva: Nais- ja miesmuistoja 1970-luvulta. Sukupuoli entisten taistolaisopiskelijoiden elämäkertahaastatteluihin. *Liikkuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*. Toim. Matti Hyvärinen, Eeva Peltonen ja Anni Vilkkö. Vastapaino, Tampere 1998, 187-238.

Perinteentutkimuksen terminologia 2002. Helsingin yliopisto: Folkloristiikan laitoksen julkaisuja.

Poikolainen, Janne: ”Almost all you need is love.” *Hipit ja hippikulttuuri Suomessa*. Suomen historian pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto 2008.

Portelli, Alessandro: What makes oral history different, *The oral history reader*. Toim. Robert Perks ja Alistair Thompson. Routledge, Taylor & Francis e-Library 2003, 63-74.

Raittinen, Virve: ”Taisteluun taiteen puolesta!” *1970-luvun taistolaisen kulttuuriliikkeen kirjallinen elämä*. Kulttuurihistorian pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto 1999.

Rantanen, Miska: *Olen kommunisti. Laulukvartetti Agit Prop, Love Records ja 1970-luvun poliittinen laululiike*. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma. Helsingin Yliopisto 1999.

Rantanen, Miska: Suomen laulava vallankumous. *Entäs kun tulee se yhdestoista?* Toim. Bäckman, Johan. WSOY, Helsinki 2001.

Rautiainen, Tarja: *Pop, protesti, laulu. Korkean ja matalan murroksia 1960-luvun suomalaisessa populaarimusiikissa*. Tampere University Press, Tampere 2001.

Relander, Jukka: Taistolaisuuden psykologiaa. *Tunteiden sosiologiaa II. Historiaa ja säätelyä*. Toim. Näre, Sari. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Hämeenlinna 1999.

Rentola, Kimmo: Kevään 1968 isänmaan toivot. *Työväen verkostot*. Toim. Sakari Saari ja Kari Teräs. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Vaasa 2003, 96-132.

Rossi, Leena: Muisti, muistot ja muistitietohistoria. *Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*. Toim. Asko Nivala ja Rami Mähkä. K&h, Turun yliopisto, Turku 2012.

Rossi, Leena: Muistitietohistoria ja Alessandro Portelli. *Avaintekstejä kulttuurihistoriaan*. Toim. Hanna Järvinen ja Kimi Kärki. K&h, Turun yliopisto, Tampere 2005.

Rossi, Leena (toim.): *Ihmisiä ja elämää Kirjakkalan, Mathildedalin ja Teijon vanhoissa ruukkikylissä*. K&h, Turun yliopisto, Tampere 2003.

Saisio, Pirkko: *Punainen erokirja*. Werner Söderström Osakeyhtiö, Juva 2003.

Sangster, Joan: Telling our stories: feminist debates and the use of oral history. *The oral history reader*. Toim. Robert Perks ja Alistair Thompson. Routledge, Taylor & Francis e-Library 2003, 87-100.

Saunio, Ilpo: Lähtökohtia 1970-luvun laululiikkeen tutkimukseen. *Äänetön pauhu... Hahmotelmia 70-luvun poliittisesta laululiikkeestä*. Toim. Donner, Philip. Työväenmusiikki-instituutin julkaisuja 6, Helsinki 1986.

Sihvola, Juha: Taistolaisuus ja vallankumouksen pelko. *Historiallinen aikakauskirja* vol. 102, no 2/2004, 137-143.

Sihvola, Juha: Suomettumisen hämähäkkien paljastusta vai laiskaa populismia? *Helsingin Sanomat*, 7.3.2009.

Sinnemäki, Anssi: *Vastakirja eli miten lapset syövät vallankumouksensa*. Otava, Keuruu 2011.

Taavetti, Riikka: Kohti sosialistista feminisimiä. Marxist-feministerna-ryhmä 1974-1978. *Naistutkimus, kvinnoforskning*, no 3/2012, 30-42.

Thompson, Paul: *The Voice of the Past – Oral history*. Oxford University Press, 2. painos, Oxford 1988.

Tuominen, Marja: ”Me ollaan kaikki sotilaitten lapsia”. *Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa*. Otava, Keuruu 1991.

Vares, Vesa: *Kaksi askelta edellä. Kokoomuksen Nuorten Liiton historia 1928 – 96*. Kokoomuksen nuorten liitto, Juva 1999.

Vilkuna, Kustaa H. J.: *Kapina kampuksella*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja, Jyväskylän Yliopisto, Jyväskylä 2013.

Vilkuna, Kustaa H. J.: Nuortaistolainen historia. *Historia ja herrasmies. Seppo Zetterbergille omistettu juhlakirja*. Toim. Kalevi Ahonen, Anssi Halmesvirta, Ilkka Nummela ja Juha Sihvola. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 2005.

Worchel, Stephen: A Developmental View of the Search for Group Identity. *Social Identity. International Perspectives*. Toim. Stephen Worchel. Sage, Lontoo 1998, 53-74.